

UNIVERZITA PALACKÉHO

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

magisterský studijní obor

4. ročník prezenčního studia

Učitelství anglického a českého jazyka pro II. stupeň základních škol

Název tématu:

Jarmila Glazarová (1901 – 1977)

Vedoucí práce:

Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Vypracovala:

Jana Prusenovská

Olomouc 2010

Považuji za milou povinnost poděkovat Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D. za užitečné rady, připomínky, odborné vedení a časovou flexibilitu při spolupráci.

Taktéž děkuji svým rodičům za umožnění studia, finanční a morální podporu.

V Olomouci

PRUSENOVSKÁ, J. *Jarmila Glazarová*. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2010. Vedoucí diplomové práce Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že svou diplomovou práci na téma *Jarmila Glazarová* jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury, která je průběžně citována a také uvedena v seznamu použité literatury na konci práce.

Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že v souvislosti s jejím vytvořením jsem neporušila autorská práva třetích osob, zejména jsem nezasáhla nedovoleným způsobem do cizích autorských práv osobnostních a jsem si plně vědoma následků porušení ustanovení § 11 autorského zákona č. 121/2000 Sb., včetně možných trestněprávních důsledků vyplývajících z ustanovení § 152 trestního zákona č. 140/1961 Sb.

V Olomouci

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá charakteristikou ženských hrdinek ve třech románech (*Roky v kruhu, Vlčí jáma, Advent*) Jarmily Glazarové, české spisovatelky dvacátého století. V první kapitole jsou přiblíženy důvody, pro které si tato práce zaslouží bližší rozbor. Na dalších stranách jsou uvedeny skutečnosti týkající se autorčina života a literární tvorby. Následuje rozbor tří děl. V závěru je shrnutí společných rysů v osudech hlavních hrdinek.

Klíčová slova

Jarmila Glazarová, psychologická tvorba 20. století, ženská hrdinka

Abstract

This diploma thesis deals with characteristic of female characters found in three novels (*The Cycle of the Years, The Wolf Trap, Advent*) by Jarmila Glazarová, the Czech writer of the twentieth century. Reasons in the first chapter imply why it is worth to analyse this work intimately. Thereafter, there are facts concerning authoress' life and literary output. The analysis of three novels follows in the work. Finally, the summary of common features in female characters' fates.

Key words

Jarmila Glazarová, psychological output of the twentieth century, female character

OBSAH

1	Úvod a cíl práce.....	8
2	Jarmila Glazarová.....	9
2.1	Život	9
2.2	Literární tvorba.....	18
3	Kontext literatury	27
3.1	Jaroslav Havlíček	27
3.2	Václav Řezáč.....	28
4	Ženské hrdinky	29
4.1	Roky v kruhu	33
4.1.1	Autobiografická postava Jarmily Glazarové.....	42
4.2	Vlčí jáma	55
4.2.1	Jana	58
4.3	Advent	75
4.3.1	Františka Plesníková.....	79
5	Závěr.....	89
6	Použitá literatura.....	93
6.1	Knižní literatura.....	93
6.2	Novinové články.....	94
6.3	Internetové články	94

1 Úvod a cíl práce

Jarmila Glazarová reprezentuje českou literaturu 20. století svou psychologickou tvorbou. Svou literární dráhu spisovatelka započala ve zralém věku, a to prvotinou psanou z potřeby duševní úlevy, *Roky v kruhu*. Ve *Vlčí jámě* a *Adventu* se rozhodla potvrdit svou příslušnost k literární profesi žánry ryze románovými.

Literární postava ženy zaujímá v díle Jarmily Glazarové přední místo. Svět je viděn z pohledu ženské perspektivy, a to očima autorky nebo literární postavy. Spisovatelka nahlíží do vnitřního prostoru postav a lidské duše z hlediska psychologického. V psychologickém románu jsou dominantní stavy a proměny lidského nitra. Snaží se jim porozumět, zachytit jejich složitost a vývoj. Postavy mají často bohatě rozvinutý vnitřní život. Náhled do něj je realizován pomocí proudu vědomí a techniky vnitřního monologu.

Ve své diplomové práci, po skutečnostech týkajících se spisovatelčina života, literární tvorby a zařazení do kontextu literatury, se zaměřuji zejména na problematiku ženských postav a jejich osudů. Práci uzavírá shrnutí a prvky pro tyto romány společné.

2 Jarmila Glazarová

2.1 Život

Jarmila Glazarová se narodila 7. 9. 1901 v Malé Skále u Turnova. V obci, která leží v chráněné krajinné oblasti Český ráj, strávila s matkou, otcem a mladší sestrou Irenou část svého života: „Dostala jsem od sudiček zvláštní dar, že jsem se narodila v Českém ráji. Moji čtenáři vědí, že nejsem úzce lokální vlastenec. Vyprávěla jsem o opavském Slezsku řečí lásky, jak jsem nejlépe uměla. Vydala jsem okouzlené svědectví o kráse beskydských hor. Ale D O M A, to je Malá Skála, a to je docela zvláštní, pokrevní, podivuhodný vztah.¹ Láska k rodnému kraji je člověku dána do vínku již od narození. Úvod k publikaci Jaroslava Pacovského *Český ráj*, který Glazarová ke knize vytvořila, pro ni tedy nebylo složité napsat: „Český ráj má výhodu proti méně malebným a romantickým končinám. Už jen to označení, které se stalo zeměpisným pojmem a jménem krajiny, skrývá v sobě souhrn krásy, poezie a snů. Ráj, to je přece maximum.“²

Otec pracoval jako správce velkostatku, jehož výnos plynul bankéřské rodině ve Vídni. Glazarová jej popisovala jako statného, štědrého a vždy veselého muže. „Klobouk v týle, dva prameny hnědých vousů okolo velkých, citlivých a náruživých úst. Jasně oči s pohledem pevným, úsměvným a mírně ironickým.“³ Často se účastnil schůzí spolků, jichž byl členem - ochotnického, čtenářského, okrašlovacího nebo zpěváckého. Glazarová vzpomínala na velkou osvětlenou jídelnu, který byla často plná lidí. Její otec miloval společnost.

Matka Gabriela byla pořádkumilovná, vážná a málomluvná žena, která však cítila s lidmi a pomáhala jim. Byla krásná, štíhlá, ale stále nemocná a smutná. V životě spisovatelky nezastupovala její matka roli nejbližší a nejdůvěrnější osoby. Glazarová byla ještě školáčka, když matka zemřela. Ztratila ji příliš brzy na to, aby od ní přijala odkaz, nesla jej životem a řídila se jím. Přesto si ji vybavovala. „Maminku, kterou charakterizuje

¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Místopis srdce*. 1. Praha: Albatros, 1973. Domov, s. 140.

² PACOVSKÝ, Jaroslav. *Český ráj*. 1. Praha: Olympia, 1970. Úvod, s. 183.

³ BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. Praha: Československý spisovatel, 1979. Vstup do života, s. 16.

*jako velice útlou, snědou, černoookou, věčně nemocnou, věčně jako zakřiknutou bytost, měly obě sestry rády z celého srdce.*⁴ S Malou Skalou je také spojena osoba babičky a dědečka z matčiny strany. Matka své dcery často vodila do zámeckého parku, jež upravoval a stromy v něm vysázel dědeček Glazarové. Ten se vyučil zahradnictví u svého strýce ve Vídni, přímo v císařském parku.

Když chodila Glazarová do třetí třídy, otce postihlo náhlé srdeční onemocnění, po kterém byl bez důchodu propuštěn. Poté, zaměstnán jako soukromník, ukládal peníze do činžovního domu a žil z jeho výnosu. Navenek se práce zdála být dobře placenou, soukromník byl zámožný muž a podle toho vystupoval. Dobře se šatil, jezdil s rodinou na letní byt. Ve skutečnosti však rodina strádala, úzkostlivě se počítal každý haléř. *„Dodnes nemohu bez bolesti srdce uvidět čokoládovou žabku v zeleném staniolu, stála čtyři haléře, a nechtěla jsem ji pro sebe! Pro spolužačku jako mikulášský dárek. Ty čtyři haléře se mamince nepodařilo utajit před pedantickou, nelítostnou kontrolou. Před výkladem plakala se mnou, trpce a lítostně, a přece byla tak elegantní a byla milostpaní.*⁵

Z útlého dětství si toho Glazarová nepamatovala mnoho. Vybavovala si matčiny květy, své loutky, hory, lesy a měla v paměti několik dalších příjemných vzpomínek. Maloskalská idyla však brzy skončila, toto období zaznamenala coby patnáctiletá dívka ve svém deníčku. Otec se rozstonal, několikrát denně k němu přijížděl doktor a v celém domě byl cítit zápach léků. Už to však nebyl *„naš tatínek, to byl pouhý jeho stín. To byl člověk nevléčitelně nemocný, žádné práce schopný, jenž mohl každé chvíle klesnout v hrob. Opustili jsme naše krásné, drahé rodné hnízdo a stěhovali se do Prahy.*⁶ Děvčata ještě nechápala, co mohou ztratit, těšila se do Prahy, kde je čekala dívčí škola.

Z Glazarové se stávala uvědomělá Češka, poznávala krásy umění, Prahy a rodné řeči. Čas plynul, stonal otec i matka, která po dlouhém trápení 17. února 1916 zemřela. Do domácnosti přišla hospodyně, která ji měla nahradit. Glazarová pak později vstoupila do německého ústavu. Jako jediná Češka ve třídě neuměla německy, proto pro ni byly

⁴ PERNES, Jiří . *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 133. ISBN 80-7243-284-2.

⁵ PERNES, Jiří . *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 134. ISBN 80-7243-284-2.

⁶ BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. Praha: Československý spisovatel, 1979. Vstup do života, s. 18.

začátky velmi těžké. Zvykla si však a za nějakou dobu se tam cítila dobře. S nástupem zimy se však tatínek rozstonal a musel do nemocnice. Jeho starší dcera za ním docházela každý den, pokud to bylo možné. Roku 1917 se přestěhovali do Hořic, kde se Glazarová zase setkala s vytoženým lesem a přírodou. Její otec zemřel téhož roku. „*Zůstaly jsme se sestrou v neznámém městě samy a staly jsme se ihned předmětem všemožného vykořisťování. Nesvědomití, většinou dobře situovaní lidé nás postupně připravili o všechno. Seznámily jsme se s cynismem bohatých sedláků, kteří nám za trochu zrní brali, co se ještě dalo vzít. Mlely jsme zrní na kávovém mlýnku a pekly placky na plotně, v níž se topilo drobným nábytkem. Hladověly jsme, stonaly bez ošetření a bez jediného člověka, který by nám poradil a pomohl.*“⁷

Sestry našly útočiště v Klimkovickém internátu na Slezsku, ze kterého zatím první světová válka udělala lazaret. Byla pro ně skutečně šťastná souhra okolností, že se o internátu dozvěděly a že se jim díky němu dostalo péče. Glazarová však často s vroucným srdcem vzpomínala na rodný kraj. Maloskalský domov, kde strávila dětství, byl tehdy tak daleko. Když skončila válka, byla se sestrou v této internátní hospodářské a hospodyňské škole dva roky, po kterých se Irena provdala za pracovníka ministerstva zemědělství. Ve svých jednadvaceti letech si Jarmila Glazarová vzala vdovce o dvacet devět let staršího, MUDr. Josefa Podivínského. Dům plný květů, krásných věcí a pohody, jí vrátil ztracený pocit domova. Věděla, že by neměla tak krásný život, nebýt jej, a po celých dvanáct let společného života mu byla vděčná a sloužila mu. S odstupem času se dostává na povrch její střízlivější pohled na manželství, ve kterém ona byla vždy tím, kdo se musel přizpůsobit. Pan doktor byl obdivuhodný, uzavřený člověk, kterého měli lidé ve velké úctě.

Rozporem ve společném životě Glazarové a Podivínského byla politická otázka. Manželovy sklony k pravici a pomluvám revolučního Ruska nevyhovovaly mladé manželce, stále silněji tíhnoucí k levici a k východu Evropy. Podivínský si nepřál, aby se jeho žena zajímala o politiku. Neúnavná práce, se kterou pomáhala Podivínskému, ji zaměstnávala natolik, že často ani neměla nutkání dělit se s ním o své myšlenky a otázky,

⁷ PERNES, Jiří . *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 134. ISBN 80-7243-284-2.

kteří se týkaly politiky. Jezdila s manželem k lidem nemocným, hladovým a nešťastným. V době hospodářské krize stihlo Glazarovou neštěstí. „*Krásný a dobrý pan doktor, který miloval a byl věrně a mnoho milován, odešel rázem a bez výstrahy... Kruh se rozestoupil – a za ním stál život v kulminaci nezaměstnanosti, krize, nesmírných starostí osobních i světových. Další nešťastný člověk potřeboval práci, výdělek, své místo v životě, svůj kout.*“⁸ V těchto těžkých chvílích byla pro Glazarovou oporou její sestra s manželem, kteří ji přijali v Praze a pomohli jí sehnat práci v kanceláři *Svazu dovozců a vývozců dobytka*. V pocitu osamění, prázdnoty a s cílem ulehčit svým vzpomínkám, „*z prostého příkazu srdce, zcela spontánně začala jsem psát, vedena jedinou vůlí: aby vzpomínky, jimiž jsem se obírala, dostaly zhmotnění a tvar a abych u nich mohla prodlévat.*“⁹

Glazarová se stává úspěšnou spisovatelkou. Dozrání politického postoje a nová etapa života i díla Glazarové nastala v květnové dny roku 1945. „*Komunismus ve své snaze chopit se moci nasliboval každému všechno, co chtěl slyšet: nezaměstnaným práci, chudým peníze, ponižovaným důstojnost, dělníkům podíl na řízení továren, rolníkům půdu a ženám spravedlnost a rovnoprávnost s muži.*“¹⁰ Dá se jen hádat, co ji k levicové orientaci vedlo. Je možné, že tuto rovnoprávnost hledala právě i Glazarová. Svému muži sice byla vděčná za poskytnutý domov a jistotu, ale později si uvědomovala, za jakou cenu to bylo. Tato jistota byla vykoupena potlačováním osobnosti Glazarové a její nesvobody v manželství s dominantním mužem. Pokud se někdy odvážila vyjádřit svůj vlastní politický názor nebo pokud upozornila na nezaměstnanost a utrpení, na bídu jedněch a bohatství druhých, byla vždy manželem utvrzena ve správnost jeho argumentů. Ve svém mládí se potýkala s chudobou, když se sestrou po smrti obou rodičů osiřely. Když byla vdaná a jezdila s manželem k nemocným, vnímala, že jsou lidé, kteří hladoví a kteří nemají peníze, a že jsou lidé, kteří mají všeho dostatek. Nezdálo se jí to spravedlivé. V době společného soužití s Podivínským „*mohla uskutečňovat svoji představu šťastného života jen ve stěnách domova. To byla maximální možnost, které se jí tehdy dostalo. Po*

⁸ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 12. ISBN 48-022-87.

⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. O mé knize. *Panorama*. 1936, 9, s. 138.

¹⁰ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Úvod, s. 5. ISBN 80-7243-284-2.

*osvobození se mohla zúčastnit radostné přestavby společnosti tím směrem, kterým vždy vedla její nejvnutřnější potřeba životního klidu.*¹¹

Vliv na politické zaměření mělo pravděpodobně i setkání s bývalým spolužákem z Malé Skály, Ladislavem Štollem. V té době byl již významným komunistickým funkcionářem a pro svoji víru se snažil získat i Glazarovou, o což se nemusel příliš snažit. Díky němu se jí otevřel nový svět, knihy a noviny, které neznala a které musela před manželem ukrývat v šatníku. V *Plamenu* roku 1960 popisuje Miroslav Petříček období života Glazarové po smrti manžela jako jakési otevření svobodné cesty ke komunismu: *„Nebylo proto divu, že po válce jsme viděli Jarmilu Glazarovou na nejrozmanitějších místech veřejného života, ať ve významné diplomatické funkci v SSSR, v delegacích na světových sjezdech nebo při přátelských návštěvách lidově demokratických zemích, jako nadšenou a zapalující přednašečku na bezpočtu besed nebo jako poslankyni Národního shromáždění. Byla všude, kde se rodil nový svět, byla hluboce uchválena vším, co upevňovalo novou společnost.*¹² Dala se do služeb socialistických myšlenek a idejí, které pomáhala uskutečňovat – především vlastní politickou aktivitou. *„S politikou Komunistické strany Československa spojila své osudy dlouhá řada významných osobností. Mezi nimi bylo také mnoho vynikajících žen, které straně věnovaly všechno a za vítězství její politiky bojovaly s neuvěřitelným nasazením. Svými činy významně ovlivňovaly vývoj naší země a osudy ostatních lidí.*¹³ Působila v Moskvě jako velvyslankyně a v letech 1954-1956 byla poslankyní Národního shromáždění.

Při stalinistických soudních procesech na přelomu 40. a 50. let se podílela na kampaních s nimi spojených. Nejvýraznějším projevem hledání třídního nepřítele byl soudní proces s několika obžalovanými. Mezi nimi byla i česká politička JUDr. Milada Horáková. V roce 1924 se Horáková seznámila se zakladatelkou českého ženského hnutí, senátorkou Františkou Plamínkovou. Horáková do této *Ženské národní rady* (ŽNR) taktéž vstoupila. Plamínková inspirovala Horákovou k boji za řešení postavení neprovdaných

¹¹ PETŘÍČEK, Miroslav. Malé zamyšlení nad významným dílem. *Nový život: měsíčník Svazu československých spisovatelů*. 1956, 10, s. 1036.

¹² PETŘÍČEK, Miroslav. Nad poválečnou tvorbou Jarmily Glazarové. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1960, 10, s. 109.

¹³ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Úvod, s. 5. ISBN 80-7243-284-2.

žen a nemanželských dětí, za zlepšení postavení žen v rodinném právu a dělnických profesích. Po konci války usilovala Horáková o obnovení činnosti *Ženské národní rady*, o což však komunistické ministerstvo vnitra nemělo zájem. Místo toho vznikla *Rada československých žen*, později *Vlasta*. Horáková působila v předsednictvu této organizace, většina jejích kolegyň byla levicově orientována, mezi nimi i Jarmila Glazarová. Tyto dvě ženy se osobně znaly, setkávaly se nejen v ŽNR, ale stýkaly se i soukromě. Sešly se i při návštěvě Horákové v Moskvě před únorem 1948.

Horáková zastávala názor, že Československo by se nemělo izolovat od světa a vázat jen na ČSSR, za což byla vyloučena z rady. I přes rady přátel týkající se odchodu z republiky zůstala a pomáhala rodinám prvních zatčených, udržovala spojení s emigranty a scházela se se sociálními demokraty a lidovci. Schůzky upoutaly pozornost StB. Horáková byla zatčena v roce 1947 na cestě v Jihočeském kraji, která byla bezpečností vyložena jako „zařizování únikové cesty z republiky přes Šumavu“. Obviněna ze spiknutí a velezrady, stala se jedinou ženou popravenou během komunistických politických procesů, a díky své neústupnosti během soudu se stala také symbolem odporu proti totalitě vládnoucí strany.

Politické procesy vzbudily pozornost nejen u nás, ale i v zahraničí. Zatímco českoslovenští pracující posílali soudu petice za nejtvrďší tresty pro obžalované, zahraniční demokraté v čele s Albertem Einsteinem prosili o milost. Tehdejší prezident Gottwald však nechal trest 27. června 1950 vykonat. Pro ospravedlnění krutosti zorganizoval propagandistickou kampaň, „do níž se zapojili přední českoslovenští umělci, spisovatelé a novináři. Stranou samozřejmě nemohla zůstat ani Jarmila Glazarová. Výsledkem její práce byl článek „Nad procesem“, který „Rudé právo“ zveřejnilo 11. června 1950.¹⁴

Pro Glazarovou nebylo lehké úkol splnit. Zнала Miladu Horákovou nejen ze schůzí *Ženské rady*, ale také ze setkání osobních, čímž je situace o to více zvláštní, jelikož se tyto dvě ženy přátelily. Musela tedy vědět, že Horáková není žádný zločinec. Glazarová se však proti politickému procesu a chystané popravě oběšením na dvoře pankrácké

¹⁴ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 141. ISBN 80-7243-284-2.

věznice nepostavila. O zaslepenosti komunistických přívrženců se zmiňuje Jiří Pernes v díle *Komunistky s fanatismem v srdci*: „*Takřka každý, kdo propadl bolševickému mámení, hořel nadšením a neústupností, za své ideály byl ochoten položit život a připadalo mu jen správné a spravedlivé, že stejně bezohledně může nakládat se životy druhých.*“¹⁵

V *Rudém právu* se v neděli 11. června vyjádřili k procesu obyčejní lidé, novináři, i zapálená členka strany, Jarmila Glazarová. Její článek Miladu Horákovou rozhodně neopěvoval. Urážel také ostatní tři k smrti odsouzené, Závaše Kalandru, Jana Buchala a Oldřicha Pecla, tři doživotně trestané a další vězněné. Obviňoval je z nenávisti k SSSR, ze spolčování s kapitalisty. Nazýval je třídními nepřáteli, bratrovrahy, bandity a cynickými vrahy. „*Je tu paní doktorka Horáková a paní Kleinerová, které pro zachování buržoasních výhod chladnokrevně a s otrásající bestialitou spekulují na válku jako na jedinou záchranu svých posic.*“¹⁶ Píše o Američanech, kteří by v případě války bojovali proti Československu bok po boku s Němci. Přitom to byly právě Spojené státy americké, které osvobodily část Československa v roce 1945. Bohužel to byl jih a západ, ne hlavní město Praha, které si výslovně přál osvobodit Stalin. Američané tedy přenechali Prahu Rusům, a tím i celou ČSR na dalších čtyřicet let. Je možné, že ani nemuselo dojít k tak hrůzným činům, kterých se SSSR dopustil, kdyby osvobození probíhalo jiným způsobem. Spisovatelka se o nenávisti k Američanům zmiňuje v *Písni o rodné zemi*: „*Ta rudá záře, která zůstala po západu slunce, nám dává myslet na nebezpečí. Tam právě, na této krvavé světové straně, tam číhá nebezpečí, připravujíc se ke skoku... Tam se obnovuje „čest zbraní SS“ a Amerika je šatí, živí, vycvičuje jejich údy a zatemňuje jejich mozky dolary... Všechno, co v sobě nese zárodek zkázy, ničení, hrůz a vražd, to všechno nese výrobní značku USA.*“¹⁷ Jaksi záměrně nezmíněnou zůstává skutečnost, že sama Horáková byla za odbojovou činnost za války vězněna německými okupanty.

¹⁵ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Úvod, s. 5. ISBN 80-7243-284-2.

¹⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. Nad procesem. *Rudé právo: Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 11. června 1950, 30, 138, s. 4. ISSN 0032-6569.

¹⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Píseň o rodné zemi*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960. Nad rodným krajem, s. 45.

Glazarová nabádá k nutnosti bdít a se Sovětským svazem bojovat za mír. Zmiňuje se o hornících, kteří se vzbouřili pánům, žádající vyšší plat a přirozená práva na krásu, umění a radost. Tito bohatí podnikatelé, diplomati, vysocí úředníci se semkli a nabídli tedy pracujícímu lidu lepší podmínky. Glazarová toto v článku komentuje: „*Ani jediný, jediný dělník nenaletěl zoufalcům, kteří chtěli zastavit slunce, zvrátit běh světa, hnát řeky proti kopcům a zasáhnout do soukolí dějinného procesu.*“¹⁸ Lze se ironicky zamyslet nad tím, proč se nevyjádřila o snaze „poručit větru i dešti“, slavném heslu samotného komunismu. Ačkoli napsat článek pro Glazarovou nebylo lehké, svůj úkol splnila. Na povrch se později dostalo, že i její texty podléhaly cenzuře a některé obraty a formulace v jejím článku byly stranickými korektory vyškrtnuty nebo nahrazeny větami údernějšími. „*Těžko říci, zda se jí ptali na názor a na souhlas, zda s ní při vytváření konečné podoby článku spolupracovali anebo zda ji prostě postavili před hotovou věc. Ale – buď jak buď – nenávistný článek v „Rudém právu“, schvalující smrt odsouzených, je dílem především Jarmily Glazarové.*“¹⁹ Později se dokonce hájila, že článek psala pod ustavičným tlakem a že se obávala o vlastní bezpečnost, protože úřady věděly o jejích osobních kontaktech s Horákovou.

Za svůj literární přínos byla Jarmila Glazarová odměněna, je nositelkou mnoha cen, např. ceny Petra Bezruče. Roku 1959 byla jmenována národní umělkyní. V roce 1968 na schůzi vedení Svazu československých spisovatelů přednesla projev, v němž vyjádřila lítost nad svou angažovaností v době procesů. Na počátku 70. let podepsala petici, organizovanou Pavlem Kohoutem, žádající amnestii pro politické vězně. Podpis však vzápětí odvolala, údajně kvůli tomu, že petici vysílala *Svobodná Evropa*, kterou v padesátých letech Glazarová napadala.

Od svých 68 let již netvořila. Zbavena iluzí a ideálů, stáhla se více do ústraní a zůstávala mimo veškeré společenské dění. Historik Jan Bílek o jejím závěru života konstatoval: „*Bezradná spisovatelka tak zaplatila za svou naivitu, zničila sebe samu.*“

¹⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. Nad procesem. *Rudé právo: Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 11. června 1950, 30, 138, s. 4. ISSN 0032-6569.

¹⁹ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 151. ISBN 80-7243-284-2.

*Nebyla to cena nejvyšší – vždyť mnozí, proti kterým užila svá slova - skončili mrtví.*²⁰

Otázkou je, zda byla se svým životem spokojena, s tím, jak jej prožila. Je smutné, jak snadno může člověka zaslepit víra. Jestli jí za to stála ztráta přátel, čtenářů, jestli jí nevadilo, že ji lidé za její činy odsuzovali. Glazarová svým zaprodáním se režimu pro sebe vytvořila dlouhodobý trest. Trest, který vyrůstal z přesvědčení o správnosti myšlenek komunismu, který odvedl Glazarovou od románové tvorby k reportážím z Ruska, a který ji unavoval natolik, že v posledních letech svého života pravděpodobně neměla chuť psát vůbec.

Zemřela 20. 2. 1977 v Praze a po církevním obřadu, který si přála, byla pohřbena na lesním hřbitově v rodné Malé Skále.

²⁰ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 151. ISBN 80-7243-284-2.

2.2 Literární tvorba

Prostředí Malé Skály v Českém ráji bylo základem formování vztahu Jarmily Glazarové k přírodě, která hraje v její tvorbě důležitou roli. I když se ve svém životě několikrát stěhovala, rodný kraj a jeho okolí pro ni navždy zůstaly domovem. Vlastenecky na malou obec u Turnova vzpomíná v souborném svazku *Místopis srdce*: „*I vzduch tam voní specifickou sladkou vůní, kterou vdechnu vždy znovu s radostným poznáním. A Jizera zpívá jinak než ostatní řeky, když se elasticky a půvabně přehoupne přes jez a dole v bílých pěnách dovádí a kypí.*“²¹ „*Zříceniny hradů, řeka a ostrovy, skalní rampy, na nichž se podkrkonošské chalupy usadily s neokázalou pýchou do pestrých zahrádek a ovocných sadů... Mateřídouška tu voní jako nikde na světě, a meze a loučky jsou pestré a velkokvěté. Zjara tu kvete tolik bledulí, jako by nově napadl sníh a v zeleném jaře kvetou na lukách narcisy mezi petrklíči a sasankami.*“²²

V Malé Skále znala každý kout a svůj domov milovala. O to víc pro ni bylo bolestnější, když se do svého rodného kraje po letech vrátila. V *Místopisu srdce*, vydaném v roce 1973, se o této události zmiňuje: „*Když jsem v loňském podzimu vstupovala do brány maloskalského zámeckého parku, potkala jsem staršího člověka v pracovních šatech, s jemným obličejem a pozornýma šedýma očima. Ty oči mne poznaly. Míjel mne už, ale náhle se zastavil a docela tiše povídal: „Paní, nechodte tam, budete smutná.*“²³ Uvědomila si totiž, že ty její uchované vzpomínky už dávno nejsou skutečné, že čas se na všem neúprosně podepsal. Domy, kolem kterých kdysi chodila, měly nyní vybitá okna, bílá škola, kterou navštěvovala, vše se změnilo.

Vztah k rodné zemi, literatuře a umění se začal utvářet již v období školní docházky. Má na tom podíl zejména učitelka českého jazyka, Marie Mašková, kterou si Glazarová pro čtení veršů velice oblíbila a nikdy na ni nezapomněla: „*Nebyla mladá a nebyla krásná, ale my jsme milovaly to, co vyzařovalo z nitra její bytosti. Milovaly jsme její spravedlnost, pravdivost, a nade všechno to planoucí zanícení a patos, když šlo o věci*

²¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Místopis srdce*. 1. Praha: Albatros, 1973. Domov, s. 140.

²² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Místopis srdce*. 1. Praha: Albatros, 1973. Místopis srdce, s. 144.

²³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Místopis srdce*. 1. Praha: Albatros, 1973. Místopis srdce, s. 143.

nejkrásnější a nejdražší... A já nezapomenu, co budu živa, na ten den, kdy nám paní učitelka Mašková na kraji stupínku četla Máchovy verše o zemi krásné, zemi milované, o zemi v dědictví nám dané. Četla tou nejsladší řečí, jakou kdy promluvil český básník. “²⁴ „Tato učitelka nám dala minulost našeho národa, jeho slávu i neštěstí, a pro obojí jsme se naučily vroucí a oddané lásce k rodné zemi, tomu nejhlubšímu, nejmocnějšímu citu, kterým nás poznamenala na celý život.“²⁵

Již v dětských letech se u Glazarové projevil umělecký cit, schopnost plynulého a kultivovaného vyprávění a schopnost přesného zachycení svých pocitů. *„Je to deník patnáctileté školačky, žákyně měšťanské školy v Praze Na Smetance, z let 1916-1917. Byly v něm zaznamenány hlavně dramatické rodinné události nedávné minulosti a přítomnosti.“²⁶* Snaha o ucelený projev vlastního života se vzpomínkami na matku, otce, prarodiče, i vylíčení školního prostředí, se dá považovat za autorčin první literární pokus. Bezprostředně zde zachycovala momentální dojem, jak je tomu při záznamu jedné procházky: *„Je překrásné odpoledne, kolem nás zpívá léto žárnou píseň, nad námi zpívají v borovicích ptáci. Nejjemnější odstíny zelených březových lístků, hledí k nám modré nebe, nad rybníčkem se chvěje krajka stínů a malý bělásek. Je tu ticho, cos jak sladký dech lesa táhne tu křovím, ale z dálky hučí nenáviděný kolos pražský svou nudnou, hřmící, oprášenou melodií. Jak nenávidím Prahu! Jak se mi stýská po lese, po jeho vůni a šumu.“²⁷* Zde je vidět, že příroda se pro Glazarovou stala důležitou součástí života již v dětství.

Cit pro literární umění se formoval i četbou pohádek K. J. Erbena a jeho *Kytice*. Ta se stane inspirací k románové baladě *Advent*, kde zvítězí princip dobra a přes všechnu životní tragiku se zableskne naděje. Kouzlo a libozvučnou řeč nacházela v Andersenových *Pohádkách*, v dílech Svatopluka Čecha, Nerudy, Máchy, Světlé, Němcové, Zeyera, Raise nebo Jiráska.

²⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Píseň o rodné zemi*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960. Učitel na prahu nového života, s. 237.

²⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Píseň o rodné zemi*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960. Učitel na prahu nového života, s. 238.

²⁶ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 7. ISBN 48-022-87.

²⁷ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 9. ISBN 48-022-87.

Knihou dětských let Jarmily Glazarové se stal také román *Srdce* od italského spisovatele, novináře a autora dětských knih, Edmonda de Amicis. Když tedy redaktor *Zlatého máje* Jarmilu Glazarovou požádal o pár vět k novému vydání tohoto románu, bez váhání nabídku přijala. „*Když jsem brala do rukou sloupce připravované knihy Edmonda de Amicis Srdce, ani zdaleka jsem se nenadála, co všechno prožiji nad jejími řádky, ale i mezi řádky a často někde velmi hluboko, odkud povstávaly ožilé obrazy, odkud se probouzely ozvěny hlasů, kde zazvonily zdroje pohnutek a objevily se kořeny postoje ke zjevům života.*“²⁸

Srdce má hluboký národní náboj a vazbu na sociální citění. Větami dopisů vštěpovali hrdinovi jeho otec, matka a sestra správné hodnoty a postoje k životu. Román předčítala žákům učitelka češtiny slečna Mašková. Když Glazarové zemřeli oba rodiče a neměl jí kdo podat pomocnou ruku, často se do románu začetla a nalézala v něm to, co hledala - názory, pravdy a opory výchovy, které člověka udržovaly. Jako dítě ve svém okolí viděla chudobu i bohatství. Spolu s ní byly ve třídě děti žijící v bídě. Za tmy roznášely noviny nebo rozvážely mléko, jen aby alespoň málem pomohly svým rodičům. Ačkoli kniha byla stará a děj se odehrával ve zcela jiné společnosti a sociální atmosféře roku 1886, byla stále aktuální i v době Jarmily Glazarové a na její platnosti se nic nemění ani dnes.

„*Srdce má schopnost burcovat city, donutit k zamyšlení, přivádět k touze, aby byl člověk dobrý, vlídný a laskavý, aby byl vděčný.*“²⁹ Učil je vidět svět pozornýma, lidskýma očima, ukazoval jim, jak se postavit tváří v tvář sociálním nesrovnalostem a jak poskytnout potřebným pomoc, která by neponižovala. Tady tkvěl jeden z impulsů, který vedl Glazarovou přímou cestou k socialismu. Z románu *Srdce*, plného vlasteneckých myšlenek, hrdosti a ochotě ke každé oběti, zaznívala také slova vděčné lásky a úctě k rodičům a učitelům. Román měl podpořit rozvoj komunikace a vytvoření vztahu mezi učiteli a školou samotnou. V *Místopisu srdce* se Glazarová zamýšlí nad tím, zda kniha tak hluboce působí jen na ty, kteří poznali ten starý a rozporuplný svět, nebo zda může ovlivnit i mladé čtenáře. Ve stejnojmenné knize se také Glazarová věnuje vlivu literatury na výchovu mládeže.

²⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Místopis srdce*. 1. Praha: Albatros, 1973. Setkání s milovanou knihou, s. 26.

²⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Místopis srdce*. 1. Praha: Albatros, 1973. Setkání s milovanou knihou, s. 29.

Je zajímavé, jak platné bývají hodnoty a názory stejně tak v době minulé, i v dnešní. Autorka totiž v této kapitole srovnává život, který kdysi žila, s životem, který žije nyní. Dospívá k názoru, že hodnoty snad nikdy nebyly tak krátkodobé jako nyní a že je život příliš spěšný a chaotický. Uvědomuje si, že generační problémy a nedorozumění vyplývají z nesrovnatelně různých podmínek, ve kterých generace vyrůstá. Autorčiny názory na hodnoty a život dvou generací jsou aktuální i dnes a platí jako srovnání kterýchkoli dvou generací. Neshody mezi generacemi se dají najít i dnes. Prarodiče a rodiče mají stále na jazyku, že oni vyrůstali bez počítačů a internetu, trávili volný čas na čerstvém vzduchu a vedli spořádaný život. O tom, že dnešní život je uspěchaný a neklidný mluví každé pokolení lidí. Nejdříve to slýchají a později tento názor převezmou za svůj. Glazarová se vyjadřuje k vlivu literatury na mládež v *Místopisu srdce*: „Dnes ještě žijí a pracují lidé, kteří své první knížky četli při svíčkách a petrolejových lampách. Žijí členové rodin, které usedaly večer co večer okolo stolu, aby poslouchaly hlasité čtení z knížek, jež zůstaly jejich trvalým průvodcem. Byl to krotký svět pomalých informací.“³⁰

Lidé četli literaturu, která měla moc a emotivní sílu, která vzbuzovala lásku k jazyku a k rodné zemi. Klasická literatura Erbena, Raise, Němcové, Máchy nebo Erbena, která vytvářela a formovala národní povědomí starší generace, se novému pokolení stala nutným zlem. S tímto souvisí i problémy mezi staršími a mladými spisovateli, které se nedaly přehlédnout a které se objevují mezi každými dvěma generacemi. Jako generace Glazarové kdysi bořila zastaralé tradice a jazykové archaismy starších spisovatelů jim byly k smíchu, s nástupem mladší generace spisovatelů se oni ocitli na druhé straně. *Babička* Boženy Němcové se kdysi četla s vkusem a něhou ve škole i doma, její četba nebyla zatížena školní analýzou a nutností knihu přečíst jako povinnou školní četbu. Klasická literatura, která vyvolávala v generaci Glazarové vlastenecké nadšení, ustoupila době prvních kosmonautů a přistání na Měsíci. Četbou nové doby se stala populárně vědecká literatura a science-fiction s kosmonautem jako hlavním hrdinou.

Problémy se čtením knih u dětí se dá stejně dobře ukázat i na dnešní generaci dětí. Situace ve školách odsuzuje čtení knih k neoblíbené činnosti podtržené povinnou školní

³⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Píseň o rodné zemi*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960. Učitel na prahu nového života, s. 67.

četbou a čtenářskými deníky. Dá se ještě trpce poznamenat, že v lepším případě děti čtou s nechutí, v tom horším totiž nečtou vůbec a obsahy děl sestavují z internetových článků. Potíže s přístupem dětí k literatuře byly v minulosti, existují ve vystupňované formě i dnes, dá se jen doufat, že se situace nebude dále zhoršovat. Myšlenku Glazarové, která pochází z roku 1973, je možné po tolika letech znovu zoufale vyslovit: „*Je to těžký, přetěžký úkol a myslím si, že je čas změnit vyučování literatury třeba i revolučně novátorsky. Je třeba dělat to jinak, v zájmu kvality mladých lidí, v zájmu jejich postoje k životu... Sklonit misku vah ke kvalitě a hodnotě, k výchovnému vlivu, to je i věcí a úkolem učitelů. Za daných okolností úkolem těžkým až přespříliš.*“³¹

Kromě literárního umění se spisovatelka ve svém životě sblížila i s dalšími uměními. S tím výtvarným se poprvé setkávala u ilustrací pohádek, které pro ni byly nezapomenutelným zážitkem. Glazarová bývala často unešena obrazy, freskami nebo galeriemi. Vztah k výtvarnému umění se promítl i do osobního přátelství s malířem Václavem Rabasem. Druhé umění, které se podílelo na hlubokém prožívání, byla hudba. Stala se jednou ze šťastných stránek jejího života v letech, kdy sama hrála na klavír.

Jako vdaná žena si nechala tajně donášet levicově zaměřené noviny a brožury a střídala je v šatníku. K novému a neznámému světu ji přivedlo setkání se spolužákem z Malé Skály, s redaktorem Ladislavem Štollem. „*St. K. Neumann, Nové zpěvy a Zpěvy drátů. A Jiří Wolker. A zprávy o stávkách, o mzdových bojích. Rudé právo. Devětsil. Levá fronta. Trpící svět v boji za lidská práva. Mladý bojující svět a jeho poezie a písně.*“³² Pro literární zkušenost začínající spisovatelky byl jistě přínosný i osobní styk s autory, kteří se scházeli v literárním salonu Anny Marie Tilschové. Z těchto autorů byl Glazarové nejbližší Jaroslav Havlíček, který se stal jejím dobrým přítelem. Měla také ráda dílo Fráni Šrámka, s nímž jsou spojovány návštěvy v jeho rodišti. Na jeho počest byly ve Šrámkově Sobotce pořádány slavnosti, kterých se Glazarová ráda účastnila a na nichž vystupovala se svými projevy.

³¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Píseň o rodné zemi*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960. Učitel na prahu nového života, s. 72.

³² BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. Praha: Československý spisovatel, 1979. Vstup do života, s. 26.

Z těchto a dalších zdrojů sílil neprobuzený tvůrčí talent Jarmily Glazarové. Tu je možné hledat vysvětlení překvapivé umělecké zralosti, kterou ukázala románová prvotina *Roky v kruhu*. Glazarová nikdy žádné literární ambice neměla, jak uvedla v novinách *Obrana lidu* v roce 1967: „Nikdy mi během manželství nepřišlo na mysl, že bych mohla psát. Ale byla jsem vždy veliký a pozorný čtenář, zejména čtenář poezie. Můj slovník byl vždy bohatší, než bylo pravidlem u ženy v domácnosti. Úplně komický je dnes zápas, který jsem sváděla se svým příbuzným, který stůj co stůj chtěl moje zápisky ukázat profesorovi Tillemu. Nemohla jsem to dovolit a připustit z velkého ostychu, z pocitu, že se jedná o nejsoukromější věc, která může nenáročně promlouvat jen ke mně samotné.“³³ Po dlouhých bojích však svolila a román byl odeslán do anonymní soutěže nakladatelství *Družstevní práce*, v jejíž porotě zasedali Josef Hora, František Langer a Albert Pražák. Román byl příznivě zhodnocen kritikou a v soutěži zvítězil. „*Napsání Roků v kruhu* vlastně navrátilo Jarmilu Glazarovou společenskému životu a dalo jí pochopit, kde je její místo ve světě.“³⁴

Navenek román působí jako opěvování rodinného štěstí. Rodina dává dítěti první a velmi silné zkušenosti do dalšího života. Ukazuje mu, jak se k sobě lidé mají nebo nemají chovat, jak spolupracovat a pomáhat si. Jarmila Glazarová neměla jednoduché dětství a proto pro ni bylo téměř vysvobozením, když se seznámila s Josefem Podivínským a provdala se za něj. S odstupem let v rozhovoru pro *Obranu lidu* přiznává, že v té době nebyla příliš zkušená a že kdyby s dnešním rozumem v týchž poměrech vztah počínal znovu, všechno by snad bylo jinak.

O autorčiny životní zkušenosti se opíral román *Vlčí jáma* (1938). Již titul románu mluví o pasti, o tmě a nebezpečí, do kterého přichází osiřelá Jana. V neplnohodnotného manželství tety Kláry a adoptivního otce Roberta platí pokrytectví, sobectví, bezohlednost. Tento svět známe i z románů Jaroslava Havlíčka.

V Beskydech poznala bídny život tamějších horalů, jejich soukromí, zvyky i jazyk. Tyto poznatky vložila do svého dalšího románu s názvem *Advent* (1939). Je stavěn na

³³ BĚLÁK, Ervín. Odchod z kruhu do života. *Obrana lidu: Ústřední orgán ministerstva národní obrany*. 14. ledna 1967, 26, 2, s. 7.

³⁴ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 14. ISBN 48-022-87.

smutném životním osudu mladé hrdinky, která se před strachem z ostudy a pomluv provdá za staršího hospodáře. Marně hledá šťastný a spokojený život pro sebe a svého syna.

Ve stejném roce je publikována další kniha Glazarové – *Chudá přadlena* (1940). Uměleckým záznamem poznané reality se liší od předcházejících tří románů. Když sbírala dokumentární materiál pro *Advent*, „zbylo jí ještě mnoho nevyužitých záznamů. Zakrátko se proto mezi horaly do západních pásem Beskyd vrátila, své poznatky doplnila a sestavila z nich novou knihu, knihu národopisného charakteru, která jí svou uvolněnou kompozicí umožnila zachytit formy života starobylého kmene Valachů – jejich víru, cítění a mentalitu – ve větší šíři a celistvosti.“³⁵ Do osvobození roku 1945 byly Beskydy místem zvěře, lesů a lidí, kteří byli ponecháváni v nevědomosti, v temnu pověr a náboženské víry. Jak sama Glazarová přiznává, příběhy, které do tohoto románu seřadila, „patří už do světa vzpomínek, třebaže se odehrávaly v době nepříliš vzdálené. Věřím však, že neztratily svou platnost jako dokument, že nemůže ztratit své kouzlo vyprávění o čistém pramenu poesie, tryskajícím z krásy, velikosti, sladkosti i hrůzy věčných proměn horské přírody. *Chudá přadlena* zůstává měřítkem mezi životem včerejška a dneška, a proto též oslavou vítězství revolučního boje za lidskou důstojnost a za šťastný život i nejbližších koutů naší socialistické vlasti.“³⁶

Materiál pro další knihu s autobiografickým jádrem sbírala v Horní Bečvě na Valašsku, kde v letech 1938-1944 příležitostně pobývala. O své plánované knize promluvila v rozhovoru v *Obraně lidu*: „Dala jsem knize pracovní název *Navlékač korálů*. To svedlo k mylným domněnkám, a také proto, že příběh začíná ve sklářském kraji v Podkrkonoší, že budu psát o lidech ve sklářském průmyslu. Je to však název symbolický. Dokončila jsem asi třetinu v definitivním znění. Od té doby uplynulo mnoho času. Člověk uzrával léty a zkušenostmi... Když jsem se nyní rozhodla vrátit se k tomuto rukopisu, vracím se jako zcela jiný člověk.“³⁷ Hlavní hrdinkou připravovaného díla je Anna, která

³⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Chudá přadlena*. 6. Praha: Československý spisovatel, 1989. s. 281.

³⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Chudá přadlena*. 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 225-227.

³⁷ BĚLÁK, Ervín. Odchod z kruhu do života. *Obrana lidu: Ústřední orgán ministerstva národní obrany*. 14. ledna 1967, 26, 2, s. 7.

se po třiceti letech vrací do míst, kde se narodila. Setkání s dávno opuštěnými místy v ní vyvolá vzpomínky na dětství. Pátrá po rodinné historii, vydává se po stopách svých předků, zejména dědečka Josefa Probošta, který se vyučil u strýce ve Vídni v císařském parku v Schönbrunnu. Některé vzpomínkové kapitoly byly publikovány v časopisech. Kapitoly končí u rozchodu s Malou Skalou.

Román začala psát po dlouhé přestávce, v níž se věnovala politické práci. Svými prvními náčrtý narazila na nepochopení, a to ji odradilo od další práce. Zůstal nedokončen, umělecky neztvárněn. „*Samozřejmě se v rukopisu setkáváme s živou citovou účastí autorky, s jejím citlivým vypravěčským slohem, s jejími zaujatými, ale epicky utlumenými autorčinými sympatiemi k románovým postavám. Také však už se tu setkáme s kritickým nahlédnutím autorky pod povrch příběhů, do vnitřní disharmonie rodinné idyly. Jarmila Glazarová se vyhýbala idealizaci postav jejímu srdci nejbližších, ale stále udržovala nad touto rodinou kronikou atmosféru poklidné a šťastné idyly dávných let.*“³⁸

Glazarová vstoupila do literární tvorby pro mládež knihou *Zahradník Hejduk* (1944), k níž se roku 1960 přiřadilo i vyprávění *O Lidušce, malířce pokojů*.

Spisovatelka byla politicky činná. Působila v Moskvě jako velvyslankyně a v letech 1954-1956 byla poslankyní Národního shromáždění. Novou etapu svého díla Glazarová popsala v článku *Odchod z kruhu do života* vydaném v *Obraně lidu* roku 1967: „*Život mne odvedl na řadu let od literatury k politické práci. To se ukázalo, i v případě mnoha mých přátel, těžko slučitelné se slovesnou tvorbou. Politická práce totiž člověka úplně pohltí. Naproti tomu přináší bezprostřední styk se životem a se spoustou lidských materiálů. Tak potom vznikají knihy reportáží.*“³⁹ Velkou dokumentární cenu mají její reportáže z Německa v díle *Výmarský deníček* a SSSR v díle *Leningrad*, na jehož

³⁸ BURIÁNEK, František. *Inspirace domova*. 1. Hradec Králové: Kruh, 1988. Návrat Jarmily Glazarové k domovu, s. 117-118. ISBN 46-011-88.

³⁹ BĚLÁK, Ervín. *Odchod z kruhu do života*. *Obrana lidu: Ústřední orgán ministerstva národní obrany*. 14. ledna 1967, 26, 2, s. 7.

principu „*podmanivého líčení města a jeho rozdychtěného životního rytmu se neustále prolínají drtivé obrazy ze dnů nacistické blokády.*“⁴⁰

Motorem pro tvorbu bylo vášnivé citové zaujetí, zřetelně je viditelné v knize *Ani dálka, ani cizina*, která shrnuje fejetony a reportáže z cest do Sovětského svazu, Polska, Maďarska a lidové Číny. „*Glazarová zde prokazuje vznětlivou, v původním slova smyslu sympatickou schopnost vnímat rytmus života v neznámých městech, vdechovat vzduch a vůně cizích krajín, vstřebávat neopakovatelnou atmosféru, kterou vytváří souhrn nynějších životních podmínek, kultury, národních zvyklostí a tradic.*“⁴¹

V roce 1960 shrnula články a reportáže ze současného života, ze socialistické přestavby společenského řádu do knihy *Píseň o rodné zemi*. Setkáváme se tu s portréty pracujících žen, které právě v práci našly své uplatnění a štěstí.

Místopis srdce (1973) je poslední vydanou knihou. Zmiňuje se v ní o svém vztahu k domovu, k rodnému kraji, ke knihám, k dětství, k přátelům. Je to kniha o literatuře, o mateřském jazyce, o významných literátech, o jazykové kultuře a dědictví. Glazarová promlouvala na mnoha seminářích a sjezdech o jazyku, o kráse řeči a o problematice vyučování literatuře.

Za svůj literární přínos byla mnohokrát odměněna, je nositelkou mnoha cen, například ceny Petra Bezruče. Roku 1959 byla jmenována národní umělkyní.

⁴⁰ PETŘÍČEK, Miroslav. Nad poválečnou tvorbou Jarmily Glazarové. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1960, 10, s. 109.

⁴¹ PETŘÍČEK, Miroslav. Nad poválečnou tvorbou Jarmily Glazarové. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1960, 10, s. 109.

3 Kontext literatury

Jarmila Glazarová se kompozicí svých děl nachází „v blízkosti psychologických románů Jaroslava Havlíčka, nad jehož rakví měla Jarmila Glazarová projev, který byl vydán tiskem... v blízkosti soudobých románů Václava Řezáče, jež rovněž měly vyrovnaný aspekt psychologický i sociální. Do tohoto historického kontextu Glazarová svou tvorbou přinášela vědomí pevných kladných morálních hodnot, ideál lidskosti, ideál soucitné i oblažující lásky.“⁴²

3.1 Jaroslav Havlíček

S Jaroslavem Havlíčkem se Glazarová seznámila v literárním salónu Anny Marie Tilschové a navázala k němu velice hluboký přátelský vztah. „Byly jí jistě blízké ty chvíle životních depresí, které Havlíček překonával horečnou tvorbou, touhou po kráse „nejvyšších poloh“. Byla jí blízká jeho hrdost, plachost i skromnost, tvorba v těžkých životních podmínkách až do naprosté vyčerpanosti, vlastnost „rozdat se beze zbytku do posledního vlákna a do poslední krůpěje krve“.“⁴³ V souboru *Místopis srdce* Glazarová věnovala celou kapitolu tomuto spisovateli a tím uctila jeho věčnou památku.

Havlíček ve svých dílech popisuje tragické osudy a duševní stavy často velmi narušených lidí. Některé jeho postavy vykazují velkou mravní a duševní sílu. Ve světě jeho literárních postav se objevuje pokrytectví, majetek, moc, sobectví a bezohlednost. Tyto rysy nacházíme i ve *Vlčí jámě* Glazarové. Havlíčkovu tvorbu sblížuje s baladou mnoho rysů. Tyto prvky „se objevují v autorově zálibě v líčení temné, záhrobní atmosféry, smrti a její předzvěsti jako dominantního motivu, v popisech nákladných pohřebních ceremoniálů.“⁴⁴ Nemalou úlohu v Havlíčkových dílech hraje jeho vlastní

⁴² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 9. Praha: Československý spisovatel, 1986. Doslov, s. 229.

⁴³ BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. Praha: Československý spisovatel, 1979. Vstup do literatury, s. 36.

⁴⁴ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Balada a moderní epika*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1975. Prozaická balada, s. 131.

život a zážitky. Na literární tvorbu měl od života vyměřeno jen šestnáct let. Svě čtyři velké romány, tři novely, stovky povídek a několik dalších próz psal po nocích, když nevěnoval čas vyčerpávajícímu zaměstnání. „*Zmítán mezi povinnostmi k rodině a literaturou, pronásledovaný dlouholetou chorobou, umírá předčasně – snad na vrcholu, či dokonce ještě před vrcholem svého uměleckého rozletu.*“⁴⁵

3.2 Václav Řezáč

Václav Řezáč, vlastním jménem Václav Voňavka, psal psychologické romány v době okupace. „*Patří k předním tvůrcům české socialistické prózy. Navázal především na dílo Olbrachtovo a prošel také obdobným tvůrčím vývojem od psychologického, zpravidla monograficky pojatého románu se zřetelným sociálně kritickým jádrem ke společenskému románu, který chce podat mnohostranný obraz současnosti, především v její diferenciaci a rozpornosti třídní.*“⁴⁶ V 50. letech se jako ředitel nakladatelství Československý spisovatel podílel na politických čistkách v oblasti kultury.

Ve svých dílech se soustředí na otázku dobra a zla, pravdy a lži lidských slabostí i ctností a jejich věčného konfliktu. Václav Řezáč napsal mimo jiné v roce 1944 román *Rozhraní*, který je považován za jeho vrcholné dílo psychologické tvorby. Hrdiny jsou neúspěšný spisovatel Jindřich August a vynikající herec Vilém Haba. Zatímco Jindřich se vyznačuje osamělostí a trapnou každodenností, Vilém lehce dosahuje úspěchu. Dochází však k paradoxnímu vyznění. Osudový smolař Jindřich nachází díky trpělivé práci cestu k úspěchu, herec Vilém, který doposud nemusel řešit žádné překážky, podléhá na vrcholu své kariéry vnitřní krizi.

⁴⁵ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Balada a moderní epika*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1975. Prozaická balada, s. 131.

⁴⁶ *Slovník českých spisovatelů*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 429.

4 Ženské hrdinky

Jarmila Glazarová byla pro neradostné zobrazování žen z proletářské společnosti komunistickými funkcionáři velice oblíbená. Nikdy prý neuvažovala o tom, zda se osudy žen zabývá proto, že je sama ženou, nebo zda k tomu má i jiné důvody.

Do svých patnácti let vyrůstala v prostředí věčně nespokojené matky, kterou popisovala jako zakřiknutou, utrápenou, smutnou a málomluvnou. Glazarová byla členkou ženského hnutí, *Ženské národní rady*, která se snažila o dodržování zrovnoprávnění žen s muži a zavádění tohoto v praxi. Usilovala také o rovné volební právo a o právo na rovný přístup ke vzdělání. Navíc žila Glazarová v manželství se starším mužem, který dodržoval určité zásady a v jehož přítomnosti příliš nemohla mluvit o tématech, které ji zajímaly. Pokud dala najevo, že žijí lidé chudí vedle bohatých a lidé nezaměstnaní s těmi, co mají dobrou práci a všeho dostatek, byla vždy jeho pádnými argumenty usazena. Nemohla tedy příliš svobodně jednat a vždy to byl její manžel, který rozhodoval a podle něhož se v životě řídila.

Této ženě, ve které dřímalý nevyřčené názory na politiku, pravděpodobně něco v manželství chybělo, což později vycházelo na povrch v tvorbě. Po nějaké době u Glazarové došlo k vystřízlivění. Už to nebylo jen idylické manželství a život v harmonii, ale přiznala, že v té době nebyla příliš moudrá a zkušená. Když se s Podivínským seznámila, žila se svou sestrou v sirotčinci, odkud ji vysvobodil. *„A já jsem najednou dostala spolehlivý domov. Velký věkový rozdíl mezi mnou a mým mužem sehrál též svou úlohu, milovala jsem ho a glorifikovala ho jako pána svého osudu. Byl vším a proto snad představoval i otce. A proto jednou ze zásad tohoto soužití byla i zásada téměř patriarchální poslušnosti.“*⁴⁷

Glazarová se několikrát za svůj život stěhovala. Každé místo, kde pobývala, v sobě ukrývalo příběhy lidí. Seznámila se s osudy žen, které ji dojaly, a které zasadila do svého románu. Vyslechla spoustu vyprávění, které ji inspirovaly v tvorbě. *„Seznámila jsem se*

⁴⁷ BĚLÁK, Ervín. Odchod z kruhu do života. *Obrana lidu: Ústřední orgán ministerstva národní obrany*. 14. ledna 1967, 26, 2, s. 7.

*s těžkým osudem, který mne hluboce dojal a vymyslila jsem okolo něho románový příběh. Když jsem se za války octla v Beskydách, v pasekářských chalupách a osud jejich obyvatel přijala za svůj, otevřela se přede mnou strašná propast, která se týkala zejména osudu žen.*⁴⁸

Život těchto žen nebyl jednoduchý. Zahrával si s nimi, a navzdory všeobecně dobrému postavení žen ve společnosti toto nebyl jejich případ. Takovéto osudy je možné nalézt v kterékoli době, některé ženy zkrátka v životě nemají štěstí. Je možné, že život v horách byl pro ženy krutý, ať už byla jejich pozice zrovnoprávněna s muži nebo ne. Jak těžký a smutný byl život některých žen potvrzuje v *Obraně lidu* z roku 1967: „*Muž vždycky našel svůj únik, i kdyby to byl jen únik v alkoholu. Ale co si měla počít žena, která měla 12, 15, 18 dětí. Ve starém světě byl osud žen zpravidla daleko těžší a složitější.*“⁴⁹

Občanská společnost se skládá z mužů a žen. Jejich životy nejsou a nemohou být stejné, a i když formálně jsou si rovni, reálná situace je mnohdy odlišná. Společnost se mění a s ní obě sféry, v nichž je rovnovážné postavení mužů a žen důležité – pracovní oblast a rodina. „*Obracení nestejnosti v nerovnost se obvykle dělo v neprospěch žen, a to v oblasti práva a veřejného působení, zejména v zaměstnání... Navíc lze předpokládat, že volný trh bezprostředně ohrozí postavení žen jako pracovní síly a objevují se již náznaky trendu, v němž se ženy stávají levnou pracovní silou.*“⁵⁰

Ženské hnutí bylo v Československu, jako na jakémkoli jiném místě na světě, spojeno s úsilím o vyšší vzdělání, které bylo východiskem k postupnému získávání politických práv. Ve 20. letech 19. století se do historie ženského hnutí zapsala Magdalena Dobromila Rettigová, která pro mladé dívky pořádala besídky a nabádala je ke vzdělání. „*Do literatury pak vstupují první ženy spisovatelky, jmenujme především Boženu Němcovou, Karolinu Světlou, Sofii Podlipskou a Elišku Krásnohorskou.*“⁵¹ Byla to

⁴⁸ BĚLÁK, Ervín. Odchod z kruhu do života. *Obrana lidu: Ústřední orgán ministerstva národní obrany*. 14. ledna 1967, 26, 2, s. 7.

⁴⁹ tamtéž, s. 7.

⁵⁰ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. 1. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. Úvodem, s. 7. ISBN 80-901221-0-8.

⁵¹ HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. 1. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. Z historie ženského hnutí v Československu, s. 9. ISBN 80-901221-0-8.

rovněž Karolína Světlá zakládající v roce 1871 první ženský spolek v Čechách, *Ženský výrobní spolek český*. Jeho cílem bylo vychovávat ženy a dívky k výdělečné práci.

O zřízení dívčího gymnázia *Minerva* se v roce 1890 zasloužila Eliška Krásnohorská. O povolení k vykonání maturitní zkoušky se muselo žádat a dívky neměly právo pokračovat ve studiu na univerzitě (poprvé to bylo možné na filosofické fakultě v roce 1897). Na českou společnost a mládež měl na přelomu 19. a 20. století velký vliv tehdy univerzitní profesor Tomáš Garrigue Masaryk. Na besedách a přednáškách formuloval svůj „moderní názor na ženu“ a byl přesvědčen o rovnosti mezi mužem a ženou.

V roce 1903 vznikl v Praze *Ženský klub český*, s jehož působením je spojeno jméno Františky Plamínkové. Činnost klubu, spojená s přednáškami o životě ženy v různých obdobích a v různých povoláních, byla velmi záslužná a značně ovlivňovala společenské mínění. Po konci první světové války bylo rozšířeno studium žen na všech fakultách vysokých škol. Ženy postupně začaly pronikat do povolání, které byly do té doby výhradou mužů.

Senátorka Plamínková založila v roce 1923 *Ženskou národní radu*, která se významně začlenila do mezinárodních ženských organizací. Účelem podle stanov bylo „*uvést v životní praxi rovnoprávnost žen zaručenou ústavou, zabezpečit ji a působit, aby organizace a činnost všech orgánů veřejných brala spravedlivý zřetel na mateřský úkol ženin.*“⁵² Plamínková se spolu s dalšími kolegyněmi postavila do boje proti bezpráví a zaplatila za to daň nejvyšší. Po atentátu na Heydricha byla zatknuta a 30. 6. 1942 zastřelena. *Ženská národní rada* byla za války rozpuštěna, ale spolupracovnice Plamínkové připravovaly další program pro zachování rovnoprávnosti žen v každodenním životě. Na tyto programy navázala *Rada československých žen*, která byla ustanovena v červnu 1945. Předsedkyní se stala JUDr. Milada Horáková. Ta se s Plamínkovou setkala při práci na polích v Terezíně, kam byly transportovány. Obě tyto ženy bojovaly za svobodu a demokracii, Plamínkovou popravili za války nacisté, Horákovou komunisté, po zmanipulovaném procesu v roce 1950.

⁵² HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. 1. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. Z historie ženského hnutí v Československu, s. 9. ISBN 80-901221-0-8.

Mohlo by se tedy zdát, že situace ve společnosti byla pro ženy příznivá. Bylo jim umožněno volit, studovat, byly ve všech směrech zrovnoprávněny s muži. A přece se našly ženy, které byly výjimkou. Ženy v horách, kde musely žít, jak nejlépe dovedly. Jejich osudy byly často nepříznivé, potýkaly se s problémy, které jsou dnes historií. Byly závislé na svých mužích, protože tak byly vychovány. Aby se staraly o práci na polích, o domácnost, o muže a děti. Samy si těžko hledaly práci, a proto když nebyla první podmínka klidného a spokojeného života, manžel, splněna, nic dalšího se nedalo budovat - bez základu. Nezáleželo jim na tom, aby mohly studovat na univerzitě, protože se musely postarat samy o sebe, i o někoho dalšího. Bez živitele rodiny. Paradoxem je, že opravdové štěstí jim nezaručila ani svatba. A pokud se dostaly do rodiny finančně zajištěných lidí a měly milující rodinu a možnosti, kam se dále ubírat, stačilo jen několik okolností, které jim spokojenost znemožnily. Život je totiž souhra náhod, my jsme v něm pouze herci, a scénář píše sám osud, je nemilosrdný a záleží jen na něm, jakým směrem povede naše cesta. Člověk tedy může mít vše k tomu, aby byl šťastný, ale stačí pouze málo a jeho život se může zborit jako dům z karet. Ano, něco pravdy na tom, že cesty osudu jsou nevyzpytatelné, bezpochyby je.

Roky v kruhu, Vlčí jáma, Advent. Tři romány, tři ženy, tři osudy.

4.1 Roky v kruhu

Jiří Hájek objasňuje v doslovu dobovou situaci při vydání této románové kroniky roku 1936.: „Uvědomíme-li si, že právě toho roku vzplála občanská válka ve Španělsku, pochopíme, že bezprostřední dobová rezonance jejího příběhu musila být rozporná: hodnoty, které nabízela, nebyly jistě takříkajíc k bezprostřednímu politickému použití. Kritika konstatuje však už tehdy jednomyslně alespoň jednu věc: mimořádný, intenzivní vypravěčský talent autorky do té doby zcela neznámého jména.“⁵³

Jarmila Glazarová se nikdy nechtěla stát se spisovatelkou, zaznamenáním pouze chtěla ulehčit svým vzpomínkám na dvanáctileté manželství s MUDr. Josefem Podivínským. Nepřemýšlela nad vydáním knihy, a tedy ani nad tím, jestli bude jakkoli román poplatný době. I tak si její dílo našlo své čtenáře. Prozaik Karel Josef Beneš o knize prohlásil: „Právě v dnešní chmurné době, kdy všechny kladné hodnoty jsou rozkolísány nebo v troskách, tedy není nic pevného v nás ani kolem nás, a v obecném soumraku etických i mravních zákonů přichází román Jarmily Glazarové jako na zavolanou. Neboť křísí v nás víru v dobrého, uceleného, pevného a statečného člověka, znovu objevuje krásu a velikost všedního života a romantické hrdinství dnů, prožívaných v přísné kázni a v úplné odevzdanosti práci a povolání.“⁵⁴

Z několika řádků se posléze stávala kniha, která v rámci jednoho roku v sobě ukryla dvanáct let. Přátelé Glazarovou přemlouvali, aby svoji práci poslala do literární soutěže, nicméně autorka měla námitky. V rozhovoru pro *Obranu lidu* se hájila tím, že se „jedná o nejsoukromější věc, která může nenáročně promlouvat jen ke mně samotné. Po dlouhých bojích jsem si jednou nechala rukopis doslova vyrvat a odeslat do anonymní soutěže dvou velkých nakladatelství, Družstevní práce a ELK. Tehdy doslova s přísahou, že se o tom nikdy nikdo nedoví, až rukopis přijde zpět. Kniha však získala první cenu.“⁵⁵ Po vydání románu v *Družstevní práci*, byla kniha velmi příznivě přivítána a kladně zhodnocena. Svůj

⁵³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Doslov, s. 321.

⁵⁴ BENEŠ, K.J. Román životní pohody. *Panorama*. 1936, 8, s. 123.

⁵⁵ BĚLÁK, Ervín. Odchod z kruhu do života. *Obrana lidu: Ústřední orgán ministerstva národní obrany*. 14. ledna 1967, 26, 2, s. 7.

postoj ke knize v *Panoramě* vyjádřil i Karel Josef Beneš, který v té době *Družstevní práci* externě řídil: „Její přírodní líčení, jež mají vždycky dynamickou a nikoli jen ornamentální funkci, jsou vyjádřena tak svěží, originální a metaforicky bohatou básnickou mluvou, že sama o sobě propůjčuje knize kouzlo zcela ojedinělé.“⁵⁶

Rakouský lékař a psychiatr českého původu, Sigmund Freud, se mimo jiné zabýval otázkami výběru partnera. Do své práce *Výklad snů* zahrnul i svůj vlastní sen z dětství. „*Nějací lidé s ptačími hlavami nesli do místnosti matku s podivně pokojným a jakoby spícím výrazem v tváři, potom ji položili do postele. Probudil jsem se s pláčem a běžel jsem za rodiči.*“⁵⁷ Pokojný výraz v matčině tváři vnímal jako smrt. „*Moje úzkost z matčiny „smrti“ je maskovaným přáním namířeným proti otci. Tento sen obsahuje typické dětské přání: přání smrti namířené vůči otci a sexuální touhu po matce.*“⁵⁸ Tento sen mu připomněl starobylou řeckou legendu o Oidipovi. Tvrdil, že partnera si vybíráme podle rodiče opačného pohlaví, v dědictví oidipovského trojúhelníku. Oidipův komplex se objevuje „*během vývoje ega mezi třetím a pátým rokem věku a později může být odpovědný za velký díl nevědomého pocitu viny. Osoby fixované na oidipovské úrovni se projevují mnoha způsoby, například tím, že si vybírají sexuální partnery podobné svým rodičům.*“⁵⁹

V případě Glazarové by vztah k otci byl spojen s obměnou Oidipovského komplexu, týkající se náklonnosti dcery k otci, Električným komplexem. Glazarová opravdu tíhla více k otci než matce, ke které nikdy tolik nepřimkla. Sama prohlásila, že její láska k o mnoho let staršímu manželovi by se dala spíše přirovnat k lásce k otci. O otce spisovatelka v mládí přišla, a tak se lékař mimo jiné stal symbolem bezpečí a ochrany, které ztratila.

Jarmila Glazarová se s Josefem Podivínským seznámila v posledním roce války, když se stala jeho první civilní pacientkou. Manželstvím s tímto lékařem pro Glazarovou skončila léta plná strádání a samoty. Nevěděla, jaký bude život s ním, nevěděla, jestli by s někým jiným byla šťastnější, byla přesvědčena o tom, že každý život je lepší než ten, který do té doby znala. Našla v jeho domě bezpečné útočiště a pocit životní jistoty. Díky lékaři získala

⁵⁶ BENEŠ, K.J. Román životní pohody. *Panorama*. 1936, 8, s. 123.

⁵⁷ APPIGNANESI, Richard; ZARATE, Oscar. *Freud*. 1. Praha : Portál, s.r.o., 2004. Psychoanalýza, s. 53. ISBN 80-7178-850-3.

⁵⁸ tamtéž, s. 53.

⁵⁹ APPIGNANESI, Richard; ZARATE, Oscar. *Freud*. 1. Praha : Portál, s.r.o., 2004. Slovníček, s. 172. ISBN 80-7178-850-3.

ztracený domov plný lásky a bezpečí a byla mu za něj vděčná. Uvalila tím na sebe kletbu, sloužila mu, starala se o to, aby měl vše, co potřeboval. Byla mu odevzdanou manželkou.

Po lékařově smrti se odstěhovala k sestře Ireně a začala pracovat jako telefonistka ve *Svazu výrobců a dovozců dobytka*. Současně se začala připravovat na profesi kvalifikované úřednice. „*Avšak přechod z intimního zázemí venkovského domu a zahrádky do světa úřednické mašinérie a do temné samoty telefonické kabiny, přechod od blízkých lidí i zvířat, věcí i rostlin, zdůvěrněných nesčíslnými dotyky, do klimatu zautomatizovaných profesionálním reakcí a vztahů, mezi vzájemně si cizí existence, byl příliš prudký a nervově oslabený organismus ho nezvládl.*“⁶⁰ Zhroucení na sebe nenechalo dlouho čekat. Aby spisovatelka ulehčila minulosti a utěšila svůj smutek, začala psát.

Stalo se to jednoho rána, když seděla na lavičce, bez přípravy napsala první větu románové kroniky. Zaznamenávala si chvilky společně stráveného života s manželem, aby se do nich znovu mohla kdykoliv ponořit. V rámci jednoho roku, rozděleného do čtyř ročních období, je román psán jako oslava manželství, jako obraz šťastného, spokojeného a harmonického soužití lékaře a jeho ženy. „*V době, kdy na všech stranách cena lidského života a lidské osobnosti poklesla na nulu, kdy lidé se vraždí a popravují v celých stovkách v šílenství vražedných pudů a v slepé vášni krvelačných třídních bojů a občanských válek, zjevuje nám Jarmila Glazarová v novém, intimním, a přece přímo slavnostním světle drahocennost a výsostnost pravoúhle vytesané lidské osobnosti a tvůrčí, skladebnou sílu lásky, soucitu a vzájemného porozumění.*“⁶¹

Pobýváním v malém městečku u Ostravy se navrátila do života spjatého s přírodou, která byla všudypřítomná. Autorka začíná popisem místa v severomoravském maloměstě. „*Jarmila Glazarová při rekonstrukci dvanácti let svého manželského soužití zjevně nechtěla opominout nic z toho, co jí paměť navracela, a tak věnovala vzpomínku každému člověku, předmětu, rostlině, místu v krajině i události.*“⁶² Román nabízí každodenní činnosti, domácí práce, vybavení domu, jeho obyvatele a strávníky, odpočinek, společenské

⁶⁰ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 11. ISBN 48-022-87.

⁶¹ BENEŠ, K.J. Román životní pohody. *Panorama*. 1936, 8, s. 123.

⁶² MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 11. ISBN 48-022-87.

události, desítky vycházek a výletů, nákupy, svátky, příběhy lidí, umírání a smrt.

Detailními popisy v románové kronice se snažila uchovat si v paměti nejen dům a společné soužití s manželem, ale i okolí, ve kterém žila. Proto vše zaznačila podrobně. Věděla, že tak krásný domov už nikdy mít nebude a chtěla jej mít navždy uchován. Tento postup při tvorbě je zřejmý již z prvních řádků románu: „*Vejdu do obývacího pokoje na ranní návštěvu u květin. Tady jsou téměř celé dvě stěny skleněné, jednu tvoří zasunovací dveře do skleněné verandy, druhou široké okno. Na tomto okně je moje zimní zahrada, kterou každoročně vypěstuji, kvetoucí od vánoc až do prvních jarních květin... Tento pokoj je průčelní. Jeho okno je hlavním oknem domu, viditelným jednak daleko z Polanky, jednak od nádraží.*“⁶³

Každému pokoji, každému sebemenšímu detailu je v románu věnováno místo. Glazarová za svůj manželský život neprožila mnoho situací, které by ji vymanily ze všednosti každého dne, a tak se dům a okolí staly její jedinou zábavou. Nejraději ze všech místností měla jídelnu, která je podrobně vylíčena: „*Byla tam honosná, veliká kredenc s mramorovou deskou, stříbrník, který vypadal trochu jako oltář se svými sloupky a dvířka jako pro nejsvětější svátost. Veliký rodinný stůl a kožené židle. Bylo to trochu zvláštní a bizarní v tom moderním prostředí, ale barvy vše smiřovaly a vážaly. Na pompézní nábytek jsem dala několik věcí, které lámaly jeho přísnost. Před všechnu neslohovost byl pokoj krásný.*“⁶⁴ Místnost, ve které se schází celá rodina několikrát denně, jídelnu, milovala již v době svého dětství prožitého v Malé Skále. Když se provdala za Podivínského, opět si k ní našla cestu.

V díle podrobně zachytila každého člověka, který patřil k jejímu životu, nebo se kterým se jen setkala. Příkladem je Agneška Vycpávková, pacientka lékaře. „*Byla to už starší žena, dlouhá a suchá jako trn. Nohy nějak do sebe obrácené dělaly mílové kroky. Široké sukně plácaly splašeně kolem ní a nad nimi v melancholické strnulosti visel dlouhý smutný nos. Od něho dvě vrásky hloubily úsměv kolem tenkých rtů mučednice. Byla modlářkou, ale kromě toho také skutečným křesťanem, neboť její milosrdenství a slitování se nezastavilo před ničím. Nebylo ran dost odporných, nemoci dost hrozné, aby se Agneška zdráhala*

⁶³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 7-8.

⁶⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 33.

ošetřovat a pomáhat.“⁶⁵

Jarmila Glazarová milovala květiny stejně jako její matka, a tak její dům jich byl plný. Měla svoji vlastní zimní zahradu s květinami, které mohli kolemjdoucí přes okno obdivovat. V domě nebydlela sama s manželem, ale dělili se o něj ještě se dvěma zvířaty, s vlčákem Zagrajem a jezevčicí Míšou. Pohybovaly se tu také dvě služebné, Zofka a Fanka. Každá z těchto sester měla v domě nějaký úkol. Fanku viděla Glazarová pracovat na stavbě se zedníky a padla jí do oka. Dostala se do lékařova domu jako hospodyně. Glazarová ji naučila všem potřebným věcem a Fanka byla vděčná. Možná až příliš. V mnoha věcech se pro ni hrdinka stala vzorem, napodobovala ji v myšlení, zálibách i šacení. Měla na starosti 1. patro. Jejím milým byl František, který později narukoval na vojnu a za kterého se provdala. Svatbu měla v románu také Fančina starší sestra, Zofka, a to s Jankem. Na slovo Fanku poslouchala. Pečovala o doktorovu ordinaci, čekárnu, sklepy, topení, chodník a zahradu. Každý měl v domě svůj úkol, za který byl zodpovědný. Glazarová se starala o vaření a chod domácnosti. Jejich dům se nacházel blízko školy, do které Glazarová denně viděla přicházet hloučky dětí. Částečnou kompenzací toho, že se nestala matkou, byly polední návštěvy dvou chlapců, kteří k nim chodili na oběd. Oba stejného věku, oba tak rozlišní. O vyhublém chudásovi Frydolínovi, který žil spolu se čtyřmi sourozenci, matkou a otcem, nezaměstnanými alkoholiky, jí řekla jeho učitelka. Glazarové se jej zželelo, a navzdory Frydolínově nezbedné a lstivé povaze, byl vítaným strážníkem v domě. Druhý v pořadí, Adolfek, „*byl jako obrázek. Otec mu umřel na tuberkulózu a po celou dobu nemoci, téměř až do smrti, spal s ním chlapec na téže posteli. Táta to vídal a mrzelo ho to tuze kvůli tomu pěknému dítěti. Světička byla jako dlaň, umírající měl hoča hrozně rád a stále ho chtěl mít u sebe. Žena neměla ani dost síly, ani dost rozumu, aby mu to odepřela.*“⁶⁶ Způsobný a zdvořilý chlapec vždy slušně pozdravil a s vážným výrazem přicházel i odcházel. Pravidelným strážníkem se stala i stará Milostpaní, hubatá a zlá žena, která dostávala jídlo do bandasky.

V knize Glazarová znázorňuje dny, jak je v každodenní rutině s manželem žila. Všechny dny se začínaly odchodem mlčenlivého lékaře do ordinace. Spisovatelka nakrmila

⁶⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 65.

⁶⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 13-14.

zvřectvo, nasnídala se a začala s vařením. V jedenáct hodin končil lékař svou dopolední ordinaci a odcházel nahoru s denní poštou. Tu mu Glazarová předčítala, zatímco on jedl přesnídávkou. Poté odjížděl do města k nemocným a vracel se na oběd. Když bylo sklizeno ze stolu a chlapci opustili dům, zasedl do křesla a četl noviny. Zpět do přízemí se odebral kolem jedné hodiny odpoledne. I když měl ordinační hodiny jen dopoledne, lidé věděli, že po obědě už sedí u svého stolu, a přicházeli k němu. V neděli také neordinoval, ale vždy nemocné vyslechl a pomohl jim. Pacienti jej měli rádi. *„V bezpočtu rodin léčil tři generace. Všechny znal podle jmen, která se za koho provdala a na který grunt. Znal jejich polnosti i jejich domovní čísla. Pamatoval si jejich strasti, a nebyla to jenom těla, kterými se zabýval.“*⁶⁷ Byl uznávaným lékařem, lidé mu věřili a věděli, že se na něj mohou spolehnout.

Odpoledne zase chodíval k lidem a léčil je. Glazarová mu při návštěvách dělala společnost. Vždy na něj čekala před domem s Míšou. Na vzdálenější cesty měl lékař k dispozici vůz s koněm, později jezdil autem s řidičem Kasslem. K večeru přicházeli domů. Byla to doba, kdy si lékař mohl oddechnout a věděl, že ten den už nemusí nic dělat. Hlavní hrdinka zasedla za klavír a hrála. Byla vnitřně uspokojena, protože její muž byl šťastný a odpočíval.

Tento život v kruhu v délce dvanácti let zkrátila na období jednoho roku rozčleněného do čtyř ročních období, ke kterým bylo možno přiřazovat děje, činnosti, události a prožitky. Viditelným rysem románu je opakovatelnost - tátův svátek, velikonoční návštěva synovce Ity, srpnový pobyt sestry Ireny, návštěva Prahy apod. Každé pondělí, když se doktor vydával s autodrožkářem Kasslem do sousední Poruby, vzápětí vyrážela za ním v doprovodu jezevčice Míši. Příroda tvoří pevnou konstrukci románu. *„Pod jejich schýlenými korunami, v hlubokém stínu průrvy, skrývá se naše Pohádková studánka. Říkali jsme jí tak, neboť vypadala docela jako na ilustraci pohádky; tlustá slaměná stříška, rozprýskané sloupky, okov s rezivým řetězem a černá, tajemná hlubina.“*⁶⁸ *„Hory jsou tmavé pod bílými čepci, od nichž průrvami a údolními mezi lesy splývá sníh dolů jako stuhy. Bledé je nebe, tmavé jsou hory, sníh na nich leží v mírném a laskavém jasu. Tichý kraj před*

⁶⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 17.

⁶⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 23.

jarním táním, které už voní ve vzduchu.“⁶⁹ „Přede mnou už se na bílém pozadí kreslí řada topolů u zámku porubského, kostel, škola, jediný tovární komín v Porubě. Domky uhýbají do úžlabiny k lesům vřeským a kyjovským. Přejdu koleje. Porubskou zvláštností je, že celou délkou vesnice, po silnici mezi dvěma řadami gruntů se zahradami, vedou železniční koleje.“⁷⁰ Celou cestu do Poruby si pamatovala tak přesně, jako by tudy zrovna procházela. Vždyť ji absolvovala za deště i slunečna každé pondělí. „Opakovatelnost je charakteristická i pro průběh lékařské praxe – „Den co den, měsíc po měsíci stejná šedivá dřina“ – a také lidské jednání se vesměs omezuje na úkony pravidelně se opakující: uklízení, zalévání květin, odpočinek, procházky... V textu je kategorie opakovatelnosti vyjádřena explicitně: „Každý rok stejně začalo jaro a každý rok stejně tiše procházela kolem oken zima“; „Vždyť jsem tolikrát tudy šla za všechna ta léta...“; „Celá stupnice pocitů se znovu opakuje“; „Vždycky na Svatého Josefa jsem s tátou poprvé snídala u stolu...“⁷¹

V románu se vyskytují tradice spojené s ostravským krajem. Každou neděli, která byla svátečním dnem, se proudy lidí vydaly do kostela. „Babičky ještě postaru, v širokých sukních s bohatými záhyby vzadu, kabátek taky s hluboce řaseným šůskem, pozůstatkem honzíků. Jsou to desíletí staré šaty, oblékané pouze do kostela, barev dnes už nevídaných: zvláštní hnědá s cihlovým odstínem, levandulově fialová, a pokud jsou černé, vesměs už přechází do zelena. Na hlavách sametové šátky s dlouhými třásněmi a bujnou květenou barevných růží.“⁷² Spojené s krajem jsou také pověsti, které doprovázely místa. V souvislosti s Josefovými to byla pověst o lípách. „V místě, kde k silnici dobíhá cesta z Josefovi, stojí staré košaté lípy a pod nimi kaplička svatého Josefa. Před lety vedla alej takových velikánů až k nám do městečka. Ale snad že už ztrouchnivěly, snad že stínily pole, nebo že se vůbec ve všech krajích dostavuje časem taková chuť porážet stromy, byly lípy vykáceny. Jen pověst o nich zůstala v nikterak lichotivé souvislosti se vsí Josefovými. Že prý v sobotu v noci pod každou lipou ležel jeden Josefovjan, poražen ohnivou vodou, v níž

⁶⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 24.

⁷⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 24.

⁷¹ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Vzpomínkový dokument – Roky v kruhu, s. 22. ISBN 48-022-87.

⁷² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 47.

proměnil celou týdenní mzdu.“⁷³

V dialozích románu mezi hlavními postavami a obyvateli slezského kraje se objevuje charakteristické tamní nářečí. Při pochůzkách za pacienty se Glazarová vyskytla v Zbyslavicích. „*Pani dočtorova, podivaju se, jaku ma Maryka šumnu lalku.*“ „*Od mojej počecky. Le, tež oči zavira.*“ „*Krásná panenka. A ty, Vefko, nemáš panenku?*“ „*Ni. Já si něhrajú s lalkami.*“⁷⁴

Veškerá obraznost románu se zakládá na personifikacích. Jsou vyjádřením spisovatelčina postoje ke světu, jak jej v bezprostřední blízkosti viděla. „*Usedneme do svých lenošek a noc se klene nad námi. Sedíme bez hnutí. Noc můj kolem nás. Z bělostné lastury měsíce mží stříbrná záře. V jejím oparu spí střechy městečka, olše nad potokem, kvetoucí lípy. Zasněné hvězdy tiše jdou svými pěšinami. Skosená luka voní senem a medem dýchají lípy. Tak ticho kolem nás. Tak ticho v nás.*“⁷⁵ Zosobnění se týká i zvířat: „*Miša mrkne bělmem do okna: „To koukáš, co? Pane, tomu říkám čistá práce! Zábava se holt musí umět najít.*“ *Skočí k hlávce kapusty, opře se packami a dvě pily zajedou do hlávky.*“⁷⁶

Nelze se zastavit u titulu románové kroniky. Podle *Slovníku symbolů* Udo Beckera je kruh „*jedno z nejčastějších symbolických znamení, bývá chápáno ve vztahu a v protikladu ke čtverci...Kruh vede zpátky do sebe, a je proto symbolem jednoty, absolutna a dokonalosti, v souvislosti s tím i symbolem nebes a v protikladu k zemi a duchovnu v protikladu k hmotnému... Jako nekonečná linie je symbolem času a nekonečnosti...*“⁷⁷ Co asi měla na mysli autorka životem v kruhu? Byl to kruh rodinný nebo snad jiný? Vzhledem k tomu, že rodina se skládá z muže, ženy a dětí, název spíše evokuje kruh jiný. Autorčin jeden a ten samý den, celých dvanáct let ta samá jednotvárnost života, která ji svírá kruhem všednosti. Nasnídat se, nakrmit zvířata, uvařit, postarat se o domácnost, pomáhat manželovi při práci, vytvářet harmonický domov. Jakoby z takového života nebylo úniku. Po určité době Glazarová přiznala, že tolik let „*v začarovaném kruhu manželství bylo léty slepého, skrytého, úpěnlivého tápání bez ladu a skladu. Byla tu dominantní povinnost být*

⁷³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 56.

⁷⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Léto, s. 143.

⁷⁵ ⁷⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Léto, s. 176.

⁷⁶ ⁷⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Léto, s. 213.

⁷⁷ BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. 2. Praha: Portál, 2007. s. 132. ISBN 978-80-7367-284-3.

zpěvným a teplým paprskem.“⁷⁸

⁷⁸ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 11. ISBN 48-022-87.

4.1.1 Autobiografická postava Jarmily Glazarové

Život v manželství

Smrtí manžela přišla Jarmila Glazarová o muže, se kterým strávila dvanáct let svého života. Ztratila životní jistotu, pocit bezpečí, domov. Její první kniha jí pomohla překonat momentální duševní depresi. Svě vzpomínky si také chtěla uchovat, a proto je vložila na papír, aby se do nich kdykoli mohla pohroužit. Aby si je kdykoli mohla připomenout. „Z prostého příkazu srdce, zcela spontánně začala jsem psát, vedena jedinou vůlí: aby vzpomínky, jimiž jsem se obírala, dostaly zhmotnění a tvar a abych u nich mohla prodlévat.“⁷⁹

Glazarová byla lékaři Podivínskému odevzdanou, věrnou, vděčnou manželkou. Svého muže nadevše milovala. „Na chvílku ještě do tátovy náruče, neboť tam se každý den počínal i končil. Nejtíšší chvíle celého dne. V hluboké náruči bezpečně skryta slyším jen srdce tlouci silnými a volnými údery.“⁸⁰ Říkala mu domácky táto. „Má takové tlusté šedé jelenicové rukavice a jimi prochází tlumeně teplo tátovy ruky a pevný stisk. Kůže voní, tátův kabát voní, neboť všechny jeho věci jsou silně prosyceny jeho vůní: tabákem, karbolem, vůní jeho osoby.“⁸¹

Když předpokládala, že má manžel po ordinaci, chodila ke svým rostlinám, aby se za ním zároveň mohla zastavit. Vešla dovnitř a spatřila jej, „jak píše v bílém plášti u svého velikého stolu. Obrátil se vždycky volně a široce, jak on všechno dělal tak zeširoka. Sňal své kostěné brýle a beze slova rozevřel náruč. Nemluvil nikdy. Celou jeho řeč lásky obstaraly oči, tak jasné a teplé a dobré. Jen okamžik, ihned jsem odcházela, měl vždy tolik práce. Ale vím, že na tuto moji krátkou návštěvu čekával a že ji měl rád.“⁸²

Začátkem března začínal doktor pookřávat, už chodil po zahradě a těšil na práci na ní. V zimě četl odborné knihy, dělal si poznámky a plány, co a jak v tom svém venkovním

⁷⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. O mé knize. *Panorama*. 1936, 9, s. 138.

⁸⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 21.

⁸¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 25.

⁸² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 24.

královstvím bude na jaře měnit. Jarmilin ráj zelených rostlin byl zase v květináčích, o které se doma starala ona. Zalévala na čtyři sta květin, na které byla právem pyšná. Její zimní zahrada byla vidět okny z ulice, proto ji neobdivovala jen ona a doktor, ale i kolemjdoucí. V jejích jednotvárných a nepříliš zábavných dnech byly květiny jediným zpestřením autorčina života. Přezimovaly v dolních dvou pokojích, kde byly jen mírně pootevřeny radiátory a ona za nimi denně chodila, „*aby jim nebylo smutno a aby věděly, že na ně myslím. Byly i některé rostlinky, kterým se stýskalo, o tom jsem přesvědčena, protože když dole vadly, pouhým přenesením nahoru mezi nás se vzpamatovaly.*“⁸³

Když se v kalendáři objevilo Josefa, celý den byl věnovaný doktorovi. Popřála mu Jarmila, Zofka, Fanka, Frydolín, Adolfek i pacienti. V tento den byla Glazarová obzvláště hodná a vlídná. Celý den mu zpívala. Měla tyto úsluhy manželovi ráda, avšak nerozuměla tomu, že jí Podivínský nedává lásku a city tak najevo, jak by si sama přála. „*Je málomluvný a jeho láska už teprve nemá slov. Zpočátku jsem dost natrápila jeho i sebe... Co naplat, byla jsem velmi mladá a toužila jsem slyšet slova. Táta přes dobrou snahu mi je neuměl dát... Jen několikrát za všechna léta, když už nemohl unést srdce, přesycené vzrušením lásky a vděku, řekl mi docela tiše: „Ty můj osude krásný.*“⁸⁴

V počátečním období jejich manželství prožívala Glazarová krušné chvíle. Od své matky byla zvyklá na projevy něžné a pozorné lásky. Manželovi nachystala mikulášský dárek a poté se vyplakala ze svého žalu, protože on její čin považoval za dětinský a nic jí nenadělil. „*To bylo tátovi cizí. Báł se přímo každého vnějšího projevu citu, báł se směšnosti a slabosti projevů a v obraně zaujímal ironizující postoj a zakrýval jím své rozpaky.*“⁸⁵ Po několika letech navykl manželčinu způsobu života a jejímu nadšení. Její láska a důvěra jej změnila. „*Mikuláš už na mne nezapomínal s knihou, kapesníky, táta se těšil na perník a na koledu, sám se mnou v Ostravě nakupoval ořechy, fíky a pomeranče, klukům teplé rukavice a děvčatům nějakou maličkost.*“⁸⁶ Den poté odjížděla do Prahy za svou sestrou Irenou, jejím manželem Slávou a synem Itou. Doktor jí říkával: „*Ty jsi tak mladá a máš ještě tolik života před sebou. Ale pro mne každý den bez tebe je ztracený. Nikdy mi ho nemůžeš*

⁸³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 27.

⁸⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 63.

⁸⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 276.

⁸⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 276.

navrátit a nahradit.“⁸⁷ I když Podivínský příliš neprojevoval svou lásku navenek, než Jarmila nastoupila do vlaku, „ještě mne celou popíchal vousy, neboť u vlaku líbání před veřejností lze omluvit. Ještě jeden pohled velkých očí, pohled plný proseb, napomínání, výstrah, zákazů a lásky.“⁸⁸

Podivínský byl mlčenlivý muž, ale Glazarová mu byla vděčná a milovala jej. Cítila bezpečí a jistotu v jeho domě. Ve slezském kraji se stávaly věci strašné a neradostné. V té chvíli byl manžel nablízku a pomohl jí. „Jsem otřesena a smutná. Táta drží mou ruku pevně ve své, jeho teplo mě zahřívá a známá vůně léků, kůže a tabáku mě obklopuje. Život je tak zlý, tak krutý. Jen tady, jen v této vůni a v tomto pevném stisku je bezpečí, jistota a útočiště.“⁸⁹ Byl laskavý a své pacienty léčil, i když mu neměli čím zaplatit. Celý rok viděl bolest, strach a pláč ve tvářích nešťastných lidí. „Tváře všech se časem slíjí v jednu velikou tvář bolesti, starosti, trápení a nedostatku. Jedno jediné uvadlé tělo všech žen, jediné ztrhané tělo všech mužů...Denně a denně stejně: tentýž pach svátečních šatů žen a pracovních šatů mužů. Tytéž rány a úrazy z roboty, tytéž souchotiny z nedostatku a dřiny a záněty ledvin z pití. Táž ubohá těla před porody a po nich, tytéž rakoviny a revmatismy. Věčně týž stesk po práci, úzkosti z budoucnosti a tíha dluhů. Stejný pláč bídy a zoufalství a děs ze smrti.“⁹⁰ Nebylo divu, že i doktor si musel odpočinout od své práce, a tak se každý rok v druhé půli října vypravil do Prahy, aby vykročil ze své celoroční dřiny.

Bezpochyby byl doktor, mimo laskavost k nemocným a štedrost ke Glazarové, ve vztahu k manželce sobcem. Chtěl ji vlastnit a nechtěl se s nikým dělit o jejich soukromí. „Celý ten člověk uzavřený, úzkostlivě dbalý své i mé odloučení od lidí, kterými ve zvláštní směsici pohrdal a stranil se jich a zase o ně s láskou a starostlivě pečoval. Který neměl na světě jediného přítele, protože nemohl být sdílný. Který miloval takovou silnou, osamělou a mlčenlivou láskou, láskou náročnou, sobeckou a nenasytnou, jež uměla být někdy tak pokorná a vděčná. Němý a spolehlivý zpovědník ubohých a soucitný samaritán. Přítel květin a zvířat. Milenec něžný a smutný, protože jeho čas už se skláněl a tělo nebylo

⁸⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 277.

⁸⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 277.

⁸⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Podzim, s. 257.

⁹⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Podzim, s. 250.

v souzvuku se žíznivým a lačným srdcem.“⁹¹ Podivínský byl středem tohoto domova, on byl jeho vlastníkem a tvůrcem. Glazarová byla jeho ozdoba a vytvářela takové prostředí, jaké si její muž přál mít. „*To pro ni muž chrání klid a bezpečí domova před světem, žárlivě jej střeží před lidmi, před znepokojivými myšlenkami. V ní vidí poslední dar lásky který mu nabídl osud, a sobecky si jej cele přisvojuje – také u vědomí jeho krátkosti a vzácnosti.*“⁹²

O tom, že nemohl být zcela sdílný ani ke své manželce, svědčí fakt, že přede všemi, i před ní, zamykal svoji skříň v ložnici. „*Své skříně zamykal a nikdo do nich nesměl ani nahlédnout. Bůh ví, proč.*“⁹³ Jednou týdně pan doktor nahlédl do modré knížky, kam Glazarová zapisovala své výdaje, a o položkách konzultovali. Od Podivínského také dostávala peníze na domácnost na týden.

Když spisovatelka pobývala v Praze u své sestry, Podivínský celou dobu těšil, až se opět shledají. O to víc krásnější bylo jejich shledání. „*Co se vyrovná silnému, šťastnému, vlastnickému pohybu, kterým táta uchopí mou paži, kterým mne celou přitiskne k sobě. Oči bloudí pátravě a dojatě po mém obličejí, ruce po mých ramenou a rukou, tvrdé vousy mne bolestně píchají, ale pod nimi ústa jsou měkká a horká.*“⁹⁴ Celý dům se na ni těšil, Zofka s Fankou se postaraly o to, aby se vše lesklo. Sváteční stůl napovídal, že lékařovy projevy lásky byly opravdu malé, neobvyklé a ostýchavé. „*Na stole červená růže, kterou táta stydlivě, aby nikdo nepoznal, co nese, ukryl v tuhé dlouhé obálce a spisy.*“⁹⁵

Jiří Hájek se zmiňuje o manželství Glazarové v článku *Plamenu* v roce 1961: „*Jak se mi současně velmi chtělo i prudce nechtělo uvěřit oné vroucí oslavě lásky a bezpečných lidských vztahů, opírajících se o zajištěný klid a spořádanost měšťanské rodiny. Ve vztahu mladé ženy k starému venkovskému lékaři jsem cítil cosi pro mou tehdejší lidskou zkušenost až nedostupně krásného a silného. A přece zároveň mou kacírskou duši cosi dráždilo k nedůvěře a k pochybnostem: svět, který si tito dva lidé sami pro sebe vytvořili, mi trochu připomínal neskutečnou ostrovní říši, zbudovanou na mnoha ušlechtilých iluzích, jež by*

⁹¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 284.

⁹² BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1979. Roky v kruhu, s. 41.

⁹³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 37.

⁹⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 278.

⁹⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 278.

nesnesly nápor drsné reality života, o níž jsem sám už tehdy leccos podstatného věděl.“⁹⁶

Vlastní dítě

Za celou dobu společného soužití spolu manželé nezplodili děti. V dnešní době to není neobvyklá věc, ale tehdy měly ženy dětí i jednu desítku. Děti harmonické manželství naplňují, a pokud tomu v tomto případě bylo jinak, něco nebylo v pořádku. Sama autorka se nezmiňuje ani v knize, ani na jiném místě, o touze po dítěti. Otázkou také zůstává, proč si spisovatelka ponechala své dívčí jméno.

Páteční dny byly kromě úklidu obývacího pokoje a pečení koláčů ve znamení koupání. Vše potřebné sama vždy nachystala a doktorovi s koupáním pomáhala, „*protože jsem vždy ráda viděla jeho mohutný trup, široká ramena a že jsem měla takový mateřský a povznesený pocit při těchto úsluhách. Dojímalo mne, že mohu tátovi posloužit, jako by byl dítětem. Stálo ho to dost přemáhání, neboť byl velmi ostýchavý. Ale když viděl a snad i pochopil, jakou mi to dělá radost, předstíral, že je neobratnější, než byl, a přijímal moje úsluhy. I v tomto malém, týdně opakovaném příběhu tkvěl jeden z pramenů našeho přátelství, ta prostého, klidného a tak hlubokého.*“⁹⁷ Toto zřejmě dodávalo Glazarové pocit, že ji někdo potřebuje a že se o někoho musí postarat, když už to nebylo dítě.

V jedné místnosti, domácimi neobývané, pobývala doktorova dcera Renata, mladá lékařka, když přijela domů v prázdniny. Podivínský měl tedy dceru z předchozího manželství a pravděpodobně necítil potřebu mít další děti. Byl to také již starší muž, když si bral o tolik let mladší Glazarovou. Přítomnost Frydolína a Adolfka vzbuzovala dojem, že v domě se vyskytují děti. Jednou za rok, vždy na velikonoční svátky, přijížděl k manželům syn sestry Ireny, Ita. Spisovatelka mu říkala Kulíšek, měla jej moc ráda a kupovala mu dárky. Dny si společně náramně užívali, smáli se, chodili na opery, četli, povídali si, bojovali nebo se jen toulali okolím.

⁹⁶ HÁJEK, Jiří. Jarmila Glazarová. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1961, 9, s. 50.

⁹⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 37.

Společenský život

Není pochyb o tom, že doktorova žena trávila většinu času sama. Sama to již v počátcích kroniky dává najevo. Její dny byly stále stejné. Starala se o zvířata a spolu se služkami o celý dům. Ve čtvrtek uklízely jídelnu, obývací pokoj čekal úklid v pátek. V ten den upekla Glazarová koláče a buchty a podělila se o ně s žebráky, Frydolínem, Adolfkem, starou babkou a dvěma chudými osmnáctiletými mladíky. Její jedinou starostí byly květiny, procházka a péče o dům. Tento jednotvárný život a detailní popis všeho a všech zdůvodňuje Marie Moravcová: *„Neustálé znovuobjevování něčeho nového na důvěrně známém souviselo i se samotnou podstatou „života v kruhu“, s jistým prostorovým omezením, kdy se člověk opakovaně setkává se stejnými místy a objekty, a je proto veden k tomu, aby čerpal estetickou emoci i z nepatrných obměn známých objektů a scénérií, zběžným pohledem nezachytitelných.“*⁹⁸

Jídelní stůl spisovatelka prostřela každý den jiným ubrusem, jiný nádobím, v jiných barvách a s jinými květinami. Tolik si přála, aby přišla nějaká návštěva, pověděla nové věci a všimla si, jak krásně je prostřeno. Navzdory lásce, která mezi manželi byla, byla ta ze strany ženy spíše láskou k otci. Doktor získal mladou ženu, hodnou, milou, pracovitou a zejména vděčnou. Neřekla nic, co by se doktorovi mohlo nelíbit, vždy jednala tak, jak si on sám přál.

Veškerá snaha o společenský život začínala a zároveň i končila prostíráním stolu a tedy předstíráním, že by mohla přijít nějaká návštěva. Začátkem jejich manželství pocítovala mladá žena tyto pokusy o navázání kontaktu s lidmi zvenčí těžce. *„Ale čím více jsem se naučila chápat a rozumět tátovu citu, jeho strachu o šťastný osud pozdní lásky, a čím víc jsem k němu a k našemu domovu lnula, tím víc mi ke klidnému štěstí stačil ten okruh, ohraničený plotem naší zahrady.“*⁹⁹ Vydávala se vlakem do Ostravy, aby se tu setkala s manželem, který do města jezdil pracovně. Zajímaly ji obchody, výlohy, lidé. Mrzelo ji však, že se městem prochází sama a toužila potkat někoho známého. Neměla ale štěstí a

⁹⁸ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Vzpomínkový dokument – Roky v kruhu, s. 23. ISBN 48-022-87.

⁹⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 29.

bylo jí smutno, když dosedla na místo v kavárně. To už však přicházel manžel, který byl již seznámen s manželčíným občasným smutněním po společnosti. Glazarová strádala ve vztahu s doktorem, byl jí vězením, ze kterého nebylo úniku a do kterého nemohl nikdo vstoupit. „*Táta znal tyto moje stavy. Vznikaly ze zvláštního způsobu našeho izolovaného života. Jako lékař si toho zajisté byl vědom. S úsměvem mě vždy převedl přes tyto akutní antropofobie do skleníkového světa našeho domova.*“¹⁰⁰

I když někdy měla chuť vymanit se z jeho vlastnického sevření a žít více společenským životem, setkávat se i s jinými lidmi, vždy byla doktorem přesvědčena, že k sobě nikoho nepotřebují a že si vystačí sami. „*Táta uzavřel náš dům pevným, neviditelným kruhem. Nikdy mne s nikým neseznámil, ve zcela izolovaném prostoru stál náš krásný dům a naše láska. Domnívala jsem se, že uvnitř neviditelného kruhu je nejbezpečněji na celém světě. Ale přese vše, nevolána, přicházela občas touha po někom z vnějších končin. Táta znal mé záchvaty slavnostního prostírání. Přišel, rozhlédl se po stole a zadíval se na mne pátravě.*“¹⁰¹

Podivínský se obával toho, že by se snad o svou ženu měl s někým dělit. „*Ale věděl dobře, že pro mne celým světem, společností, životem, vším je on a domov. Že tyto občasně nejasné touhy se vybíjejí pouhým tím prostíráním a trochou roztouženého snění. Ostatně kdykoli jsem se pokusila o jejich uskutečnění, skončilo to vždy rozčarováním.*“¹⁰² A tak o svých problémech a snech autorka mlčela, i když to bylo na úkor jejího opravdového štěstí, svobody a seberealizace. Jak podotknul Jiří Hájek v doslovu psaném k *Rokům v kruhu*: „*Dává doopravdy toto manželství vypravěčce možnost plného uplatnění a lidského vyžití? Není v tomto manželství vypravěčka spíš dobrovolnou, sebe se vzdávající obětí než rovnocenným partnerem, který dostává tolik, co dává? Je její muž, tento jistě ušlechtilý, moudrý a nenáročný lékař, stejně ušlechtilý, moudrý a nenáročný i ve vztahu k ní?*“¹⁰³

Stačilo jí, že člověku, který jí poskytl skutečný domov s dostatkem všeho, mohla z malé části jeho štědrost kompenzovat tím, že bude spokojený a šťastný on. Každý den trávila stejně, starala se o dům a o manžela. „*Bůh ví, jak jsem všechny, i ty nejproštější domácí úkony*

¹⁰⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 45.

¹⁰¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 29.

¹⁰² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 29.

¹⁰³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Doslov, s. 322.

měla ráda. Snad pro ten pravidelný řád, v němž se vracely a s nímž spolupůřily volný a bezpečný tok našeho života. Snad také proto, že celý můj svět se skládal právě jen z našeho domu a zahrady. Plůtek jej ohraničoval sítí, nad kterou ještě čněly neviditelné drátěné překážky kruhu.“ Žila v uzavřené společnosti manžela, dvou služek, zvířat, květin a několika strážníků. V dubnu přijížděl Irenin syn Ita, aby s nimi strávil velikonoční svátky.

Na celý srpen se zase do doktorova domu nastěhovala Irena. Na její návštěvu se všichni svědomitě a dlouho připravovali. Celý dům byl vyleštěn, doktor chtěl předvést svou zahradu v dokonalé kráse, spisovatelka zase svůj skleník a květiny. I okolí vždy pokukovalo, kdo že to k doktorovým přijel. Nejvíce nadšena z příjezdu obyvatelky Prahy byla sama Glazarová. Věděla, že jeden letní měsíc nebude sama. Vždy nedočkavě čekala na peróně a vyhlížela sestru. „*Stojím uprostřed a dívám se na obě strany. Konečně! Tmavě snědý obličej, černé, smějící se oči, řada bílých zubů. Černé ruce se ovinou kolem mne, člověk se chce smát, chce brečet, neví co počít, tváří se hloupě a je dokonale šťasten... Je to tak krásné. Brekot je stále na dosah ruky a musí se násilím polykat.*“¹⁰⁴ Irena se na měsíc stala osobou, která dělala Glazarové při jejích aktivitách společnost. Začaly potulky křížem krážem po okolí, kterých se někdy účastnil i lékař. Všichni tři společně navštěvovali nemocné. Na jeden týden poté hrdinka odjela s Irenou do hor, kam za nimi přijížděl Podivínský. Konec srpna se stal znamením Irenina odjezdu a těžkého loučení. „*Poslední stisk ruky... Celý měsíc, den po dni proletí rychlými obrazy před duševním zrakem, až po bílý pokyn šátku, který se rozplynul před chvílí. Ten tam je krásný měsíc, bezstarostný a blažený. Povinnosti a život zavolaly. Neboť ten měsíc u nás, to není život. To je sen.*“¹⁰⁵

Každý rok šestého prosince odjížděla Jarmila Glazarová do Prahy, aby tu strávila deset dní se svou sestrou, jejím manželem Slávou a synem Itou. Prohlédla si jejich dům, zjistila, co mají nového, pochválila, a po večeři začal nadělovat Mikuláš své dary. „*To je začátek týdne, deseti dnů, plných radosti a dojmů, nákupů, návštěv, divadel, debat, doslovného nasávání a hromadění dojmů, ze kterých se pak bude dlouho čerpat v samotě a tichu zimních večerů doma. Čas letí jako ve vidění, člověk je oslněn, ohlušen, okouzlen. Ale dole na dně srdce píchá vzpomínka na člověka, který sedí zcela sám v opuštěném bytě, zcela sám*

¹⁰⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 203.

¹⁰⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Léto, s. 223.

uléhá uprostřed propasti ticha, čte v noci a dívá se kradmo na mou ustlanou postel.“¹⁰⁶

Neshody

Spisovatelka měla to, po čem vždy toužila. Dělal svého muže spokojeným, žila v krásném domě. Celé dílo roste z touhy po harmonii, klidu a spokojenosti a boji proti všemu, co toto ohrožuje. Manželství bylo natolik vysněné, že sama Glazarová v něj chtěla věřit. Chtěla bojovat proti všemu, co jej mohlo zničit. Zánik a nenávratnost tohoto svazku ospravedlnily její idealizaci. Také postava Podivínského byla emocionálně ovlivněna přístupem spisovatelčiným.

Zdá se, že až při této práci si Glazarová začala uvědomovat, že toto období nebylo jen šťastné, ale že se vyskytly i problémy, které vplynuly na povrch až po nějaké době. V románu se na mnoha místech neubrání vyznáním, ze kterých probleskují momenty, kdy pro ni manželství harmonické nebylo. Generační rozdíl mezi manželi způsoboval, že si v některých otázkách vůbec nerozuměli. „*Nevyprávěla jsem mu nikdy o minulých strastech z obavy, že by mu stejně zůstalo cizím to, co sám nikdy neprožil a neprocítíl, ale o své kruté zážitky jsem se cítila zkušenější a zralejší než on. V sirobě a strádání, v hladu a trampotách války bylo na tisíce příležitostí, které daly mladému tvorovi nahlédnout do složení světa a seznámiti se s kvalitami a srdcem těch na pravici.*“¹⁰⁷ S odstupem let, roku 1951, o své minulosti autorka prohlásila, že to byl „*zdánlivě šťastný život, zdánlivě bezpečný domov, zdánlivě šťastná láska.*“¹⁰⁸

Glazarová si tyto vlastnosti, které manželovi příliš nelichotily, začala plně uvědomovat až několik let po jeho smrti. Již v románu si však častokrát povzdechla. „*Jeho široká, pevná ramena, jeho masivní a velká hlava s bílými vlasy a s očima v houštině černých řas, s hnědou skvrnou mateřského znamení na pravé tváři. Ta tvrdá hlava, která uměla být tak neústupná. Která tak mnohou oblast svých životních zájmů obehnila nepřístupnou zdí, za*

¹⁰⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 278.

¹⁰⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 135.

¹⁰⁸ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Vzpomínkový dokument – Roky v kruhu, s. 31. ISBN 48-022-87.

*niž se nikdo nesměl vetřít. Která se nikdy nesvěřovala, neradila a vždycky jednala podle svého. Která suverénně rozhodovala o věcech, dobře i špatně, ale vždycky svébytně.*¹⁰⁹

Z této zpovědi vyplývá, že spisovatelka byla vždy ta, která se podřizovala a která nemohla jednat podle toho, co sama, bez manželova schválení, uznala za vhodné a správné. Podivínský „*je vlastně na onom ostrově pohody a bezpečí, který vybuďoval pro sebe i pro ni uprostřed tragické sociální skutečnosti beskydského kraje dvacátých a třicátých let, jakýmsi osvíceným absolutním despotou, který nevládne silou hrubé moci, nýbrž jen a jen z titulu svých životních zkušeností, svého významného společenského postavení a poslání, za něž mu jaksí samozřejmě patří v odměnu něha a oddaná účast mladé ženy, které se šlechetně ujal.*“¹¹⁰

Levicově zaměřené myšlenky se nedaly zastavit. Byly tolik rozdílné s manželovými. O to víc pro ni muselo být mučením, že s ním své názory nemohla konzultovat. Pobýváním ve Slezsku „*poznávala i ostravský svět za hranicí manželské idylly, svět plný sociálních rozporů a problémů, kde se už objevovaly první příznaky revolučního hnutí. Tam začalo také postupné uvědomění dvojího třídního světa, poznání proletářské bídy, s níž se setkávala i praxe venkovského lékaře - lidumila.*“¹¹¹

Spisovatelka věděla, že pokud bude před manželem hájit své postoje týkající se chudých v kraji, nenajde u něj porozumění. „*Naše názory se ovšem různily, neboť každý se díval očima své generace. Hned v první době svého společného života jsme poznali, že se navzájem nepředěláme. Ale snažili jsme se aspoň nezraňovat. Dokázali jsme myslet vedle sebe zcela odlišně na tytéž věci a nedotýkat se bolestně cítění druhého.*“¹¹² Přestože měla na jisté záležitosti jiný názor než její manžel, „*z kruhů, které uzavíraly a dělily naše světové názory, přerůstala naše tichá, vroucí a vděčná láska a tátova věkem vyvážená mírnost, klid a životní moudrost. Přes všechny rozdíly věku, smýšlení a názorů bylo mé místo v jeho náručí, byla jsem já středem jeho světa.*“¹¹³

Hájila chudé, kteří žili vedle lidí nemístně bohatých s dostatkem všeho. A kladla si

¹⁰⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 284.

¹¹⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Doslov, s. 322.

¹¹¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 9. Praha: Československý spisovatel, 1986. s. 223.

¹¹² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 134.

¹¹³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 135.

otázku, proč tomu tak je, proč jedni žijí v bídě a druhí v bohatství. Přímo do očí bijící byla situace v Ostravě, kam se Glazarová vydávala, aby se tu poté setkala s manželem v kavárně. „*Město neuvěřitelných kontrastů... Oba sociální extrémy se tu setkávají. Největší přepych, největší nouze. Oba tábory jsou v pohotovosti. Zoufalý pocit křivdy a hluboká třídní zášť na jedné straně a slepá ulička kapitalistického systému na druhé straně vytvářejí nesrovnatelné ovzduší stálého napětí, které je téměř hmatatelné.*“¹¹⁴ Tím se Jarmila Glazarová začala přiklánět k levicově založené straně.

Na podzim se v městečku pohnul jeho kulturní život. Osvětový sbor chystá kurs jazykový, kde vystupuje známý Glazarové, mladý básník z Polanky. Svěřil jí svou touhu obrátit kulturní život k východu a doleva. Nalézá však ve svém okolí málo pochopení, zejména vysloví-li o slavnostním večeru zdrcující kritiku poměrů v městečku. Buržoazní společnost je pobouřena, jen u Glazarové básník nachází porozumění.

Ačkoli uvažování Glazarové bylo logické, Podivínský, o dvacet devět let starší vdovec, byl vychován v jiné době než spisovatelka. Problémy kraje viděl také, přihlásil se k dobrovolné péči o nezaměstnané, vinou hospodářské krize ochuzené o práci. Třicet let léčil zdarma všechny děti a sestřičky v dominikánském klášteře. Ale odpovědět spisovatelce na otázky, proč tyto situace vznikají, nedokázal. Glazarová si všímala toho, že „*před lety praskal vůz náporem lidí, kteří div nepopírali zákon o neprostupnosti hmot. Hustě napěchovaná těla poddávala se rytmu jízdy a únavě. Hlaholný hovor zvolna umlkal, podmalované oči se zavíraly. Hlavy klesaly a prsa...* Oproti tomu o několik let později, „*jste jezdili téměř sami. Zřídka kdy vracel se z nahodilých šichty hlouček mlčenlivých lidí. Rozešli se jako stíny. V okamžiku bylo na nádraží pusto.*“¹¹⁵

Propouštění pracujících na sebe nenechalo dlouho čekat. Nebyla práce, a tak dělníci nebyli potřeba. „*Propouštěli se nejdříve staří a zaopatření. Pak svobodní. Pak lidé, kteří měli kus pole. Stále hlouběji a hlouběji se odvrstvovalo, do blednějších a blednějších poměrů, až nezůstal v práci téměř nikdo...* Bída dolehla krutě.“¹¹⁶ V případě potřeby se do pomoci rodině zapojily i ženy. „*Obchodovaly s drůbeží, s ovocem, vozily do Ostravy mléko*

¹¹⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 44.

¹¹⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 46.

¹¹⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 39.

a od časného jara polní květiny. Pracovaly na panském a u sedláků. ¹¹⁷ Nedostatek práce a nezaměstnanost měly častokrát za následek to, že ženy samy si uvědoměle způsobovaly potrat. Nechtěly přivést dítě do bídy, nemohlo by dostat to, co potřebuje.

Častokrát se přidala k doktorovi při každodenních pochůzkách za pacienty. „*Chodili jsme krajem od domu k domu, k nemocným, hladovým, nešťastným. Kulisa Ostravy, mlčící, bez kouřů a ohňů, stála na našem obzoru. Všude ty hladové oči, plné smutku, hněvu a otázek. Jako věrný stín jsem chodila s mužem od domu k domu, a celá jsem byla jedinou otázkou, celá jsem zněla tím hrozným proč, které se chvělo nad světem.*“ ¹¹⁸ O problémech spojených s bídou lidí ostravského kraje svědčí i vzpomínky Jarmily Glazarové v díle Marie Mravcové: „*Ve věrné spolupráci s lékařem poznávala jsem osudy lidí. Jejich žaly i štěstí, křivdy, opuštěnost, viny, obětavost, zlobu, nemoci i umírání. V době, kdy je mladé a milující srdce nejpřístupnější dojmům, nasávala jsem v pravém slova smyslu příběhy lidských údělů, naučila jsem se rozumět strádajícím.*“ ¹¹⁹

Třebaže se jí dostalo laskavého a zajištěného domova, poznala zoufalou bídu ostravského proletariátu a přesvědčila se o tom, jak kapitalismus deformuje život. „*Beznadějná tragičnost bídy vystupňovaná hospodářskou krizí a křiklavé morální defekty se nejotřesněji vyjevovaly začasť právě nemocech násobících lidskou bezmoc.*“ Glazarová problémy kraje velice vnímala a její pozornosti neunikly ani skutečné lidské příběhy, které zaznamenala. Vydává svědectví o šťastných příbězích lidí z okolí i o zlé společenské realitě, o rodinných tragédiích, o nespravedlivém trápení. Z každé této vzpomínky na život lidí mohla napsat knihu. „*Jakou hroznou převahu začínají mít ty smutné příběhy posbírané v nuzných chatrčích, v rodinách rozvrácených bídou, nemožností sehnat práci, zoufalým alkoholismem, nervózou krizové doby! Kolik malých románů si přečteme ve zkratkovitých záznamech těchto případů, které někdy končí smrtí, nebo i vraždou!*“ ¹²⁰ O tragice lidského osudu v souvislosti se spokojeným životem manželů napsal i Miroslav Petříček v doslovu

¹¹⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 39-40.

¹¹⁸ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 11. ISBN 48-022-87.

¹¹⁹ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 11. ISBN 48-022-87.

¹²⁰ BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. Praha: Československý spisovatel, 1979. Roky v kruhu, s. 44.

Adventu vydaném v roce 1966: „*Protipólem harmonie a štěstí, jež by měly být ženiným údělem, je tragika pokřivených společenských vztahů a smrti.*“¹²¹

Poslední léta společného života

Manželé jednoho dne z okna sledovali pohřební průvod mladého člověka, po kterém zůstaly dvě malé děti a vdova. „*Táta se marně bránil dojetí. Neznámým přiškrceným hlasem řekl: „To je příliš hrozné. Slib mi, že až umru, že nic takového nebude. Žádný průvod, hudba, zpěv. Nic, prosím tě. Hned odvézt a žádný takovýhle pohřeb. Slib mi to.“ Zděsila jsem se. Jaká hrozná, nesnesitelně hrozná představa. Mnoho dní jsem nemohla setřásti ze sebe její zdrcující dojem a táta byl též zamklý a smutný.*“¹²²

Čas ubíhá nemilosrdně, neptá se, nepočká. Roční období se střídala jako mávnutím proutku, roky ubíhaly. Naplnil se i čas života doktorova. Jednoho nedělního rána jej ranila mrtvice. Dalších čtyřicet hodin sváděl boj o svůj život. Hodiny víry, doufání a čekání. „*Dvě noci svírám bezcitné ruce, ramena, tělo, které je těžké, necitelné a tuhé. Pro žádnou myšlenku není místa, jen čekání, otevřou-li se oči, přejde-li zákmit vědomí uzavřeným a nehybným obličejem. Hodiny plynou, necítím únavy, necítím hladu, nežiji, nemyslím. Čekám... Rty se pootevřou a několik vzdechů z nich vyjde, dlouhých a hlubokých, a pak už nic.*“¹²³ Lékařovo srdce přestalo tlouci. „*A oči, oči se musí zatlačit, Juzku, tvé krásné, tvé drahé oči. Celého jsem tě milovala, celého, ale nejvíc tvé oči. Mé ruce zatlačují tvé oči. Je konec.*“¹²⁴

Domov Jarmily Glazarové se sesul, nic už nebylo takové jako dřív. Smrtí manžela přišla o nejkrásnější a nejkldnější období svého života a věděla, že její budoucnost se bude ubírat jinou cestou. Rozloučila se se vším, co bylo po celých dvanáct let v její bezprostřední blízkosti a ruka Irenina ji odvedla do Prahy. „*Nikdy nezapomenu. Na naši zahradu, na naše květiny, na náš domov. Na tebe, na tebe, táto.*“¹²⁵

¹²¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 11. Praha : Československý spisovatel, 1966. O autorce, s. 182.

¹²² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 316.

¹²³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 317.

¹²⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, s. 317.

¹²⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Zima, 320.

4.2 Vlčí jáma

Po prvotině, která čerpala z osobních prožitků a zkušeností, se Glazarová rozhodla potvrdit svou příslušnost k literární profesi žánrem ryze románovým. Popisy přírody, domu a okolí vystřídaly hlubší ponor do individuální psychologie a objektivizace. Byla si vědoma, že nyní musí přesvědčit dílem, které by nebylo jen subjektivním vzpomínáním, ale skutečnou epickou fikcí. „*Druhému románu, který Jarmila Glazarová napsala a který vyšel v roce 1938 v Melantrichu, dala název „Vlčí jáma“. Už tím vyjadřovala jeho ponurou atmosféru a tragický příběh, který se na stránkách knihy odvíjel. Tvrdě v něm kritizovala život na malém městě, život jeho zámožných obyvatel, jejich snahu rozmnožit majetek za každou cenu, jejich sobectví, zahleděnost do sebe a bezohlednost vůči druhým. Současně stvořila příběh s pozoruhodně vykreslenými složitými psychologickými vztahy a v plném rozsahu předvedla své autorské mistrovství.*“¹²⁶

Autorka vycházela z vlastní zkušenosti a osobních zážitků, vážících se k dosti zamlžovanému úseku jejího pobytu v Klimkovicích, kde se osiřelé sestry po smrti rodičů ocitly. O několik let později začala doprovázet svého manžela při návštěvách jednotlivých domácností, a osudy lidí, se kterými se seznámila, poté využila ve *Vlčí jámě*.

Nejvýraznější směsici odpozorovaných vlastností lidí z Klimkovic a okolí domova představuje teta Klára, jejíž postava je velice dobře propracovaná a přesvědčivá. Na projevu v Dobříši tetu Kláru přisoudila ženě, se kterou se setkala... „*paní Rýdlová se pro mne stala šperkovnicí všech klenotů, které jen mohlo nahromadit maloměšťáctví: lakomství, pocit vlastnictví vůči blízkým lidem, egoismus, egocentrismus, chorobná žárlivost; celé jedovaté květenství, do kterého se mohla rozrůst omezená, bohatá maloměšťáčka.*“¹²⁷ Postup při zobrazení nemoci tety Kláry byl výsledkem několikátýdenního bádání spisovatelčina přítele, doktora Šimsy, kterého se ptala na nemoc trvající nejméně deset měsíců a končící nutně smrtí. Kromě postavy tety Kláry jsou do

¹²⁶ PERNES, Jiří . *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 137. ISBN 80-7243-284-2.

¹²⁷ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 15. ISBN 48-022-87.

románu vloženy i další skutečné postavy ze života Glazarové. Mezi ně patří i teta Karolinka, „*kteřá ve Vlčí jámě poskytuje Janě osvěžující útočiště. V souvislosti s touto postavou jsou do románu vtaženy staré krajové tradice a atmosféra Karolinčina domečku navozuje až pohádkově titěrný kontrast k deprimujícímu světu „vlčí jámy“.*“¹²⁸

Románový příběh má pevnou stavbu, psychologie postav je názorná a promyšlená do hloubky. Mistrně zobrazeno je především maloměšťáctví tety Kláry, založené na majetkovém vlastnictví. Kniha je rozvržena do čtyř dílů. Spisovatelka nastupuje krušnou pouť, která vede od ideálu, založeném na iluzi, k ideálům, která jsou schopny být reálnou silou života. „*Na pozadí příběhu mladé dívky, kterou adoptuje bezdětná rodina buditelky zaníceného veřejného pracovníka, žijícího ve slezském maloměstě, podrobuje neúprosné analýze základy oné zdánlivé rodinné „idylly“ a patriarchálních životních vztahů, kterým ještě v „Rocích v kruhu“ s bezelstnou naivitou tak důvěřovala.*“¹²⁹

S druhou knihou se opět vrací motiv věkově nerovného manželského svazku, v tomto případě i společensky. Žena je osobou starší a její muž je vnímán jako pouhá součást osobního vlastnictví. Manžel je k ní připoután pocíty falešné a sebeobětující vděčnosti. Svazek je příčinou tragédie cenného člověka a disharmonie rodinných vztahů. Proti tomuto nespravedlivému světu stojí bezbranné, zdravé a čisté mládí schovanky Jany „*jako jediný paprsek naděje a krásy v temnotě.*“¹³⁰

Detailní a dlouhé popisy již nejsou hlavní konstrukcí díla jako v *Rocích v kruhu*, nicméně děj doplňují: „*Jana vchází po kamenných stupních do zející chodby. Za dveřmi ještě pět dubových schodů, vychozených a sténajících, vedou do dlouhé chodby. Nad schody napravo stojí prádelník a na něm červená noční lampička svítí do hloubi chodby. Jako tlusté závěsy, jimiž je třeba se prodírat, stojí v chodbě pach řepy, mléka, chléva a slabá vůně léčiv. Celá dlouhá stěna po pravé straně je zastavěna. Prádelník, šatník, stůl, lavice, špižírna.*“¹³¹ Typické je také nářečí kraje, jak je zřejmé v následující ukázce mluvy staré Petronily: „*Děvušisko jakeši cudze, budě hevaj žrač. Ach ty muj Jezusky*

¹²⁸ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 16. ISBN 48-022-87.

¹²⁹ HÁJEK, Jiří . Jarmila Glazarová. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1961, 9, s. 51.

¹³⁰ HÁJEK, Jiří . Jarmila Glazarová. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1961, 9, s. 51.

¹³¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 17.

*dobročivý, něch mje už ten břuch něcha na pokoji! A ta Martina jak chrčí, djas hrbaty, ani usnuč nělza!*¹³²

Titul realistického psychologického románu napovídá mnohé. Vlk je „ambivalentní, symbolické zvíře, jednak nebezpečný dravec a zástupce divočiny olupujícího člověka o plody jeho práce a ohrožující jej, a jednak silné, chytré zvíře schopné týmové spolupráce... Byl však též obrazem žravosti, krutosti a závisti. Vlk symbolizuje závist, jeden ze sedmi smrtelných hříchů. Středověká lidová víra spatřovala ve vlku démonické zvíře, čaroděje, čarodějnicí nebo d'ábla. Také v pohádkách mívá vlk tento negativní aspekt.“¹³³ Jáma pohltí vše důvěřivé, uzamkne je v sobě a již nevydá. Evokuje pocit pasti, ze které není pro mladičku schovanku Janu úniku.

„Dusné prostředí maloměšťácké rodiny slezského zvěrolékaře a veřejného pracovníka bylo výstižně zachyceno nejen spisovatelkou, ale i filmem.“¹³⁴ Režisér Jiří Weiss podle spisovatelčiny předlohy natočil v roce 1997 černobílý, stejnojmenný film. Do hlavní role mladé dívky obsadil tehdy začínající herečku Janu Brejchovou.

¹³² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 21.

¹³³ BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. 2. Praha: Portál, 2007. s. 324. ISBN 978-80-7367-284-3.

¹³⁴ OKRESNÍ LIDOVÁ KNIHOVNA V OLOMOUCI. *Jarmila Glazarová: Malá bibliografie k šedesátinám velké spisovatelky*. Olomouc: Okresní lidová knihovna v Olomouci. s. 3.

4.2.1 Jana

Nový domov

Osmnáctiletá osiřelá schovanka Jana se připojí do rodiny starosty a jeho ženy. Je uvítána soucitnou snahou pomoci a sliby. Teta Klára dá Janě naději v lepší budoucnost již na vlakovém nádraží: „*Vítám vás, Jano, v novém domově. U nás opravdu musíte být jako doma. Ode dneška jste naší dcerkou. Musíte být veselá a zapomenout na všechno.*“¹³⁵ Klidný a blahobytný kruh rodiny se brzy ukáže vlčí jámou, v níž měla Jana nalézt útočiště. Brzy začne vše kolem sebe vidět v jiném světle, než v jakém se objevili manželé při prvním setkání.

Celý velký dům byl praskajícím skladištěm nahromaděné hojnosti všeho, co bylo i nebylo potřebné. Mladičká Jana, která zažila nouzi, hlad, srobu, válku a odříkání, se tak ocitá v dostatku, jaký nikdy neviděla a jaký jí náhle byl dostupný. Spolu s manželi místo obývaly dvě služebné, Paula s Martinou, a stará kuchařka Petronila. Paula byla velká, sebevědomá, přehlížející, a vzbuzovala v Janě vždy slabé záchvěvy odporu. Věčně se dohadovala s Petronilou. Příčinou, ze které vyvstávaly rozpory mezi těmito dvěma ženami, byla Paulina láska ke zvířatům, kdežto Petronila s nimi neměla slitování. „*Bije klackem kolem sebe do kravky i do kozy, kopne do slepice, která se jí rychle neuhne, tluče bez srdce obě malá prasátka, která se v pytli přistěhovala do chlévka u hnojiště...Stará pěst je stále zařata a nachystaná k ráně.*“¹³⁶ Důvodem Petronilina hněvu a agresivity byla událost z jejího mládí. Bylo to pěkné, málomluvné, šikovné, pracovité děvče, což neuniklo pozornosti chlapcům z okolí. Stalo se však jednou, že při práci na poli k ní přistoupil muž příliš blízko a vztáhl ruku po jejím těle. Petronilino ztuhnutí ochromením si vysvětlil jako pobídku k dalšímu činu, ale setkal se s přeražením ruky cepem. Od té doby její tělo i mysl ovládl nesnesitelný odpor k důvěrnému dotyku. Stará Petronila se někdy chodí dívat na svou výbavu, kterou nikdy nepoužila a která jen žloutne a žloutne.

¹³⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 16.

¹³⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 40.

V domě vládne vzájemné nepochopení, rozporné názory na hodnoty člověka, sobectví, neupřímnost. Do všeho necitlivě zasahuje hlas tetina maloměstství, které se spoléhá na své majetnické jistoty a podřizuje si všechno a všechny kolem sebe. Plaménkem naděje a štěstí v domě je vztah porozumění mezi schovankou a jejím otčímem.

Světlou stránkou Janina života v novém domově se stala také stará žena Karolinka, která bydlela nedaleko starostova domu. První setkání těchto dvou osob bylo jako z pohádky. Jana stála okouzlena před vlídnou, maličkou chaloupkou, na jejímž zápraží jí babička otvírala dveře do síňky „*Staruška stojí rozpačité před zamyšleným pohledem, který dojatě bloudí po nábytku a stěnách chaloupky. Jana bere do rukou chvějivou hlavičku stvořeníčka, hladí tvářičky jako scvrklá jablíčka, usmívá se do jiskrných černých očí, plných dobroty a rozpaků...Babička tiskne Janiny ruce a drobounké, čisté slzy jí vyhrknou na tváře. „Slečinko Jano, boračku, vy jste su sirotek, Pan Buh vam pomahaj. Lehke to pro vas hevaj něbudě, ni, ni. Ale jak vas budě srco boleč, přijďče enem ku mje.*“¹³⁷ Stařenka i domek vstoupily do srdce Janina širokou slavobránou.

Konečně nadešel den, kdy se Jana slavnostně ukázala světu, zdravá a krásná. Navštíví s tetou Klárou a otčímem mši v kostele. Poté se rodina vydává na hodinovou procházku městečkem, aby se vydala na pospas pozorným a nevyzpytatelným očím obyvatelstva. Teta Klára se do Jany zavěsí a přivine ji k sobě velitelským stiskem.

Janino mládí je pro otčíma Roberta nostalgií a žene jej k novým úkolům, které přehluší vše, v čem duše zdomácněla. V městečku zná Robert každého člověka, každý kámen, žije ve svém domě, přesto se však rozhodne pro nový krok. Všichni se společně přestěhují do Opavy a dům v městečku pronajmou. Robert si najde mládenecký byt a bude zatím pátrat po novém domově pro svoji rodinu. O sobotách a nedělích bude přijíždět domů, takže ani domácí věci nezůstanou bez jeho dohledu a rad. Doma se zatím plánuje a chystá.

Do všeho stesku a soužení Janu začne bolet zub. Ví, že žádná bolest v domě není trpěna, a tak se tajně souží. Nepomůže jí však ani Karolinčina mast, musí požádat tetu o

¹³⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 36.

peníze. „Ach, děvče, ty vypadáš! Je mi z tebe mdlo. Jdi, prosím tebe, honem, ať ti ten zub vytáhne. Vždyť je to k zbláznění se na tebe dívat. Od tebe by byl člověk přece jen očekával víc ohledů.“¹³⁸ Jako náměsíčná dojde k lékaři, dvě stružky slz na tváři nevysychající. Zubař zná dobře Janinu tvář, už mnohokrát ji z okna sledoval.

Ke Karolince se na zimu nastěhovali chlapci, kteří v měsících časného stmívání a dlouhých nocí nemohou docházet do svých dalekých vesnic. Stane se Janinou příjemnou zábavou, že hochům pomáhá s učením a něco nového se díky ní přiučí. Chlapci jsou Janou okouzleni a vnímají každé její slovo.

Jana se dozví o smrtelné nemoci Roberta a kvůli Klářinu srdci dům stále častěji navštěvuje doktor. Jednoho dne vyzná mladé schovance lásku. „Jano. – Jano, buďte mou ženou. Mám vás rád. Udělám všechno, abyste byla šťastná. Toužím po tom, a vím, že to dokážu.“¹³⁹ Jana je však zavázána tetě, o kterou se musí starat. Doktor přislíbí, že bude čekat.

Vše, co se odehrává mezi Klárou, Janou a Robertem, je trpným a ubíjejícím očekáváním. Osud zasáhne prostřednictvím smrti. Miroslav Petříček v doslovu *Adventu* dodává: „Řešením se stává dvojitá smrt, „otčíma“ i „tety“ Kláry. Jejich současný odchod otvírá Janě možnost nového života, která jí na sklonku beznadějně se rozvíjejícího příběhu nečekaně zasvitla.“¹⁴⁰

¹³⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 103.

¹³⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Čtvrtý díl, s. 232.

¹⁴⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 11. Praha: Československý spisovatel, 1966. O autorce, s. 182.

Zakázané souznění duší

Jana na svého otčíma Roberta zapůsobila již při prvním setkání, když promluvila. „Potom děkuje svým hlubokým hlasem, silně rozechvělým. Nejsou to ani slova, je to zvuk, který mluví, teplý a těžký tón, který poutá sluch mužův a štěrbinou, otevřeš se s lehkou bolestí, proudí do hlubiny jeho nitra.“¹⁴¹ První večer, který tráví v novém domě, jí starosta slíbí, že se vynasnaží, aby se u nich cítila jako doma. Dívka, která prožila krušné chvíle, si přeje zapomenout a začít nový život. „Děvče se zadívá do jeho očí se strašnou touhou víry. Neodpovídá. I muž se zamklí, dojat hloubkou a vroucností Janina pohledu. Zamyšlení obou, bez vyjádření a formy, spíš pouhý pocit, který je naplňuje, mluví za ně beze slov.“¹⁴² Nový přírůstek do rodiny na Roberta zapůsobil tak silně, že toho večera nemohl usnout. „Usnuli lidé, zvířata i věci, Janin nový svět. Jen muž bdí s očima široce rozevřenými a poslouchá zvučící ticho neklidným srdcem, plným soucitu a lítostné něhy.“¹⁴³

Obyvatelky domu používaly jedno umyvadlo, ale otčím Robert, jako zdánlivý pán domu, měl své vlastní. Jde z ložnice v rozhaleném županu, když zachytí nerozluštitelný pohled Janin a váhá v nesrozumitelném studu. Schovanka v zamyšlení a dosud nepoznaných pocitech prostírá stůl. „Ale jen s námahou drží se zpříma pod příbojem dojmů, které na ni narážejí z obou stran. Nemá přesných slov a označení pro své pocity, je ještě příliš mladá. Ale ve vzájemném vlnobití přelévá její srdce soucit, úžas, lítost i bezejmenná hrůza, vlna za vlnou.“¹⁴⁴ Když hrál Robert na klavír a zpíval písně, vzbuzoval v Janě dosud nepoznané dojmy. „Je tak rozsvětlen, tak vzdálený a pln roztouženého junáctví písně. Jeho ruce spočívají na klávesách s něžnou silou, jíž si vynutil sladký tón milostného souhlasu. Jana zasněně cítí: Otčím je krásný člověk. Hudba je krásná, zpěv je krásný. Otčím, otčím je krásný.“¹⁴⁵

¹⁴¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 16.

¹⁴² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 19.

¹⁴³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 21.

¹⁴⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 25.

¹⁴⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 33.

Večery patří Janě, jsou branou do světa a jeho dění. Poslouchá důkladně Robertovy rozbory o válce a míru, o státech, o politických stranách, o idejích. Jana je vnímavý a vděčný posluchač, její přirozená inteligence ji vede k svým myšlenkám a vlastním politickým závěrům. Robert je z toho nesvůj. *„Otčímova pozornost chvílemi bloudí. Nemůže nepozorovat, že svýma rukama spoluploř planoucí a žízňovou novou inteligenci, novou duši, která jeho dechem vstupuje do tohoto kvetoucího mladého těla. Napadne ho snad letmo, že dlouhá léta už nemluvil u tohoto stolu, v této měkké a tlumené záři o ničem důvěrnějším a svému srdci bližším než o počasí, úrodě a hospodářských věcech. Úvaha ho poleká a zneklidní. Otčím ji odhání netrpělivým gestem a odkašláním.“*¹⁴⁶

Robert poprvé odjíždí na týden do Opavy, aby našel rodině nový domov a začal pracovat na úřadě zemské vlády. Teta Klára a Jana se s ním loučí na vlakovém nástupišti. *„Otčím otevře náruč. Na krátkou chvílku, na tu nejnezbytnější, spočine Jana na jeho prsou. V nejkratším, otcovském polibku dotkne se otčím svými rty Janiných úst. Vezme si a zasune do srdce žalostný pohled dětských očí... Slzy se rozlijí Janě po tváři. Otčím vidí ještě zkřivenou grimasu obličej, tak komickou, tak dojemnou, směšnou a bezmocnou. Zkřivená tvářička plní jeho srdce tak úplna, tak velce, že srdce prudce zabolí. Muž zatne čelisti. Zavře oči. Když bolest povolí, zmizelo městečko ve vlnách polí.“*¹⁴⁷

Janino mládí a bolestně prožité dětství způsobí, že má v chuť vymanit se ze sevřených zdí domu, nadechnout se čerstvého vzduchu a načerpat síly. Po cestě z kostela se proběhne v bláznivé honičce, objímajíc stromy. Tetiny námitky, týkající se nevhodného chování Janina, jsou tolik odlišné s myšlenkami Roberta. *„Ta hra, plná dramatického významu pro mužovo tiché a bolestně vegetující srdce. Ty nevíš Jano, jak ta tvá rozpjatá náruč, tvé vznosné tělo, jak tvoje překrásné, tiché a zářící oči naplňují jeho nitro sladkou i hořkou tíhou. Nelze je potlačit vůlí, nelze je potlačit prací, nelze před nimi utéci.“*¹⁴⁸

Robert odjížděl každou neděli odpoledne do Opavy a teta po něm tesknila. Janě v srdci však také zůstávalo prázdné místo, pocit osamění prahnul po někom, kdo byl životem, krásou a přátelstvím.

¹⁴⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 49.

¹⁴⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 56.

¹⁴⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 78.

Jana s Klárou přijíždějí do Opavy, kde se koná stará tradiční slavnost. Jana má své první hedvábné šaty, teta zase příliš těsný klobouk. Robert je ohromen Janinou krásou a všiml si, že opravdu již není dítětem. „*Veliké oči se tázavě dívají do otčímových. Muž zmůže svůj úžas. „Jsi dáma, Jano, začínám mít z tebe strach.“*¹⁴⁹ V průběhu slavnosti, jdouce městem, Robert znervózní. Všimá si tázavých pohledů směřovaných k jeho staré a unavené ženě. Klára je horkem a těsností klobouku na pokraji zhroucení. Naštěstí nezaslechne rozhovor Roberta s mladým mužem. „*Pan veterinární rada tady má rodinu, jak vidím.“ „Ano. Ženu. Pan doktor Valenta, moje žena.“ Mladý muž se uklání Janě. Dívka v zmatku vztahuje ruce k tetě, která však jde a jde, hluchá a nevidoucí. „Vaše paní matka, že ano, pane rado. Je snad churavá? Není divu v tom horku.“ Otčím se zastaví zasažen. I Jana se zastaví v leknutí a rozpacích.*¹⁵⁰ To byl úder pěstí, to bylo poprvé, co si Robert všiml, jak moc jeho žena zestárla. Uvědomil si, že tyto dotazy bude muset přijímat stále častěji. Úder nového poznání. Takto kriticky a neosobně je vidí okolí. Společně všichni vcházejí do jídelny, „*u každého stolu se zvedne hlava. U mnohých se ozvou pozdravy. Všichni, všichni vidí a soudí... Otčím i Jana tuší a pozorují pohledy a šepoty.*¹⁵¹ Po obědě stojí Robert opřen o strom, ruce v kapsách. Jana k němu přistupuje blízko. „*Bolí?“ „Bolí.“ Jana neví co, ale ví a vidí, že tento člověk trpí fyzickou bolestí...Jana chce sejmout svoje ruce z jeho ramen, ale muž prosí: „Jen chvíli ještě u mne postůj, Jano.*¹⁵² Něco se děje, něco se mění. Robert se rozhoduje pro nový osud.

Po třech týdnech se domů vrací zamlklý, vážný a utrápený otčím. Toho večera se cestou do ložnice zastaví u dveří Janiny ložnice, právě když se svléká u postele. „*Zadívá se na Janu těma očima cizince, badatele a mučedníka...Ach, kolikrát se už svlékala před jeho očima! Ale tentokrát to už právě nejsou jeho oči...Jana uléhá a otčím lehce a něžně pohladí pokrývku u jejích nohou. „Jano, můj malý máji. Vždyť ty právě jsi to všechno, co mohlo být, co není a co nebude.“* Jana leží dojatá, rozechvělá slzami, které cítí v svém

¹⁴⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 83.

¹⁵⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 85.

¹⁵¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 87-88.

¹⁵² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 90.

nitru téci po každém nervu a které se zdráhají vyplavit ze srdce ten doznívající, tichý hlas: Jano, můj malý máji. ¹⁵³

Nový osud, který hodlal vzít Robert za svůj, byl pobyt v Praze. Před Klárou to byly pracovní povinnosti spojené s úřadem, Jana však věděla, že to byla Robertova svobodná volba, a bylo jí tety Kláry líto. „*Jana se sehne k střevíci. Nikdo to nesmí vidět, že jí slzy vytryskly bolestným zželením nad starou ženou, které právě nenávratně všechno z rukou uniká, která je odsouzena k samotě a trýzni a které není pomoci. Neboť Jana ví: Toto se rozhodlo v Opavě, vpodvečer Matičního dne, v té hlavě opřené o okenní rám, a z toho není odvolání a z toho není záchrany.*“ ¹⁵⁴

Porozumění a náklonnost mezi Janou a otčímem byla zatracována závazkem manželství a vděčnosti Roberta ke Kláře. Nikdy spolu nemohli být, jen v myšlenkách mohli snít. Robertovo manželství nebylo šťastné, a když do jeho života vstoupila mladičká, čistá a krásná Jana, uvědomil si, o co přichází, a co nikdy nemůže mít. Trápil se v blízkosti majetnické, staré a sobecké ženy, a mučilo jej vědomí, že nemůže nechat své city k Janě volně vyjít na povrch.

Pozdě v noci, v době, kdy se Robert z Prahy dlouho neozývá, někdo v noci zabuší na okenní rám. „*Jana odstrčí závoru, odemkne zámek, a bez hlesu doslova padne na otčímova prsa. Její tenké ruce ovinou jeho krk, celé její vzdušné tělo, oděné jen krátkou, komickou košilí, spočine lehce a horce na celé výši jeho postavy. Tolik bezmezná, živelná radost, tolik vroucího citu. Otčím je oslněn tímto přívalem. Pevným hmatem ovine pažemi lehký, ztepilý a rozechvělý uzlíček vášnivé radosti a pevně přitiskne ústa na čekající, pružné a teplé rty.*“ ¹⁵⁵ Teta se rozzářila příjezdem svého muže, zavěsila se do něj a vedla do ložnice. „*Ano, zajisté je to zcela správné a zcela jasné, že se vzdaluje chodbou v tetině náruči. Je to zcela nesmyslné a zcela hloupé, že to bolí. Co to vlastně bolí?*“ ¹⁵⁶ Po noci vysilujícího hovoru, vyptávání, výslechů a neopětovaných lichotek Robert nemůže usnout. Vrátil se ke své ženě, ale myšlenkami byl u Jany. „*Neschopen slova, trpí svým soucitem: Ach, Kláro, odpusť mi mou nelásku a nesrdečnost, jsem člověk*

¹⁵³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 93.

¹⁵⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 95.

¹⁵⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 115.

¹⁵⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 116.

a přišlo na mne neštěstí. Nejsm bez srdce, chápu a vím, jak ti je, ale za tebou, vedle mne, nade mnou, všude, všude je Jana, opřená zády o dveře, s velkýma očima, vyprázdněnýma ranou tvého příchodu. Jen chvíli aspoň, nakrátko toužit nemyslit, toužím jen podržet v rukou ten pocit Jany, která mne nevědouc objala pohybem vzdání.“¹⁵⁷ Jana se teď jinak dívá na svého otčíma, na jeho paže, kterými ji objal, a Robert zase s ostychem a úsměvem zavádí o Janina červená ústa.

Jana se naučila hrát na klavír píseň, kterou vždy hrával a zpíval otčím. Pro obě ženy to byl způsob, jak být s Robertem alespoň v myšlenkách. Toho večera otčím mluví s Janou o Opavě a jiném, novém a lepším životě. Jana je tak blízko, cítí její dech, stačí jen vztáhnout ruku. Když teta Klára chce, aby Jana zahrála píseň, kterou se naučila, styděla se a vymlouvala. Robert však pochopil. „Otčím se dívá na dívčinu tvář, plnou studu a útrapy. Začíná chápat. Rozumí. Skřítku, Jano, líbezný máji, tys tedy takto vzpomínala a takto se ti stýská! Ach, tato tvářička, pobouřená, plná útrapy a studu, to je daleko víc, než kdybys hrála. Beru si ji jako drahý dar, Jano. Nyní ne, ale potom, až budu sám, procítím vše znovu.“¹⁵⁸ Jana doufá, cítí a ví, jak hluboce zasáhla její přítomnost do otčímovy života. „Že na ni myslí s láskou a touhou. Že by chtěl na kusy rozbít ten starý život a začít znovu, milovat, vzývat, v bezmezné něžnosti hýčkat a chránit ten starý sen, který přichází pozdě, ale přichází přec, závrtný, nádherný.“¹⁵⁹

Ukrutný a nesnesitelný život v přítomnosti sobecké tety skončí dalším příjezdem Roberta, na který se těší každý kvůli něčemu jinému. Konečně se zase shledávají. „Krásná, milá a hodná, těch soužených, těch obávaných několik dní tě zas budu mít blízko, živou a líbeznou. Výkupné za sen platím na splátky, předem i dodatečně. Teď nemyslit, teď jenom vnímat, tebe, má drahá, milá, moje nejmilejší.“¹⁶⁰ Ten rok poprvé se v domě strojí vánoční strom, na Janinu žádost. Peče cukroví a vypráví otčímovi o narození Ježíše. Robert je dojat a rozrušen blízkostí této ženy. „Jejich ústa se spojí, pomalu, pevně, dlouze. Celý dům zatajil dech. Ani šelest se neozve, jen vlny jedlové vůně

¹⁵⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 117.

¹⁵⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 123.

¹⁵⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 140.

¹⁶⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 156.

*obečhívají minutu zázraku. Pak se ústa rozdělí a náruč povolí. Dva noví lidé tu stojí, kteří právě prošli planoucí branou nového života.*¹⁶¹

Robertovo tělo hoří touhou, žádostí a novými zítřky. Na Štědrý den po večeři Jana rozsvěcí svíčky na stromku. Muž nesnesitelně trpí. *„Muž se musí opřít o veřej dveří, musí sevřít pěsti a zuby zatnout, aby nepadl na kolena. Líbezná svatá, krásná a bolestná, moci teď klečet u tvých nohou, v náruči tvoje kolena a hlavu na tvém klíně, dívat se vzhůru na tvoji drahou, tichou a něžnou tvář... Moje nejdražší, budu-li jen mít sílu unést svou lásku tím svým srdcem, které tak bolívá a tak mne mučí? Moje drahá. Jediná.*¹⁶²

Poté, co Robert oznámí v dopise, že se budou stěhovat do Opavy až na podzim, přijede domů. *„Jano. Miláčku. – Musíš se to dovědět. Musím ti to říci. - - - Je po všem. Je konec. Se mnou je konec.*¹⁶³ Nikdy nemohl před Klárou tuto věc vyslovit, takový odpor měla k nemocem a smrti. Přechodil zánět nitroblány srdeční, což se mu nyní vrátilo ve větší síle a zbýval mu poslední půlrok života. *„Ach krásná, milovaná, nejsem už z tohoto světa. Nevtisknu ti už pečeť žádné vzpomínky na sebe, ničím už nepoznamenám tvou mladost svou touhou. Neuchvátím sobecky a bezcitně několik hodin štěstí, abych tě na léta ranil vzpomínkou. Někdo jiný tě naučí lásce.“*

Den poté, co Robert naposledy opustí dům, Janě v telefonu otčímův přítel oznámí, že zemřel. *„Janu zaplavuje soucit, neskonalý soucit, který byl podstatou a náplní jejího vztahu k němu, který měl tolik různých podob, tolik obětí přinášel rád, ochoten k dalším, a který byl vždycky, pod každou tváří, jen a jen soucitem. Drahý, ubohý.*¹⁶⁴

Mladičká schovanka je autorkou vnímána jako ideální představa. Idealizace je zesílena především tam, kde se stává předmětem otčímovy touhy a s tím spojeným motivem nedosažitelnosti a nenaplnění. *„Stupňující se fyzické i psychické strádání a sebezničující obětavost z ní činí v závěrečných částech knihy bytost téměř nadpozemskou, což je dále zdůrazněno zamilovaným zrakem dobrého a přírodu milujícího lékaře.*¹⁶⁵

¹⁶¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 167.

¹⁶² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 170.

¹⁶³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Třetí díl, s. 200.

¹⁶⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Čtvrtý díl, s. 245.

¹⁶⁵ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama I – Vlčí jáma, s. 38. ISBN 48-022-87.

Miroslav Petříček v *Plamenu* 1960 zhodnocuje život schovanky, kterou „pohltila měšťanská domácnost, degenerující v obludném panoptiku, jemuž vládla buržoazní panička, posedlá hypertrofií vlastnické vášně.“¹⁶⁶

„Léta se vyvíjela klidně, stárnutí těž, a klidný, smířený zvyk těž. Jana si s úžasem ujasňuje, že to není tragédie. Že jsou to jenom tisíce všedních dnů. Že tisíckrát takto vstali, myli se a česali, a den je podával dnu. Vše šlo svou navykou cestou a nikdo nepozoroval, že něco se pomalu, pozvolna mění. Usnuli tišivým polospánkem dlouhého, dlouhého zvyku.“¹⁶⁷

Teta Klára

Teta Klára se narodila ve venkovské bohaté rodině jako jedináček, měla kolem sebe to nejlepší. Ve chvíli, kdy se mladá Klára, venkovský jedináček z bohaté rodiny, procházela s koketním paraplíčkem nad hlavou, „ve vsi Drachkově se popelil na dvorečku černooký tříletý chlapeček Robert, bosý a opálený. V chumlu ostatních dětí plakal zděšen nad spáleništěm. Bylo mu zima, měl hlad. Byl bezradný a ztracen v zoufalství svých rodičů.“¹⁶⁸

Vydala se za syna ze statkářské rodiny, skvěle vychovaného, s všestrannými uměleckými sklony. „Slečna je upřímně zamilovaná. Kavalír je velký a štíhlý, má měkký kaštanový plnovous. Je ovšem poněkud suchý a střízlivý, inu, uzavřená povaha, ale zato úmysly čestné.“¹⁶⁹ Mladé manželství se rozvíjí v idylické myslivně. Muž však chce mít syna a Klára mu jej má dát. „Nezdary začínají, nepochopitelné a zákeřné...Muž začíná stonat. Je mdlý, malátný a žlutý...Rakovina jater. Sedm let trvalo toto manželství.“¹⁷⁰ Poté měla Klára svatbu s ředitelem velkostatku, který se však zanedlouho stane otcem zrzavého dítěte jejich služebné. Nebylo jí ani čtyřicet let, když se stala podruhé vdovou.

¹⁶⁶ PETŘÍČEK, Miroslav. Nad poválečnou tvorbou Jarmily Glazarové. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1960, 10, s. 108.

¹⁶⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 26.

¹⁶⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 71.

¹⁶⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 73.

¹⁷⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 74-75.

Vystudovaný zvěrolékař přišel do městečka, když mu bylo dvacet pět let. Kvůli své nespolehlivé řeči se bál oslovit ženu a ve svém životě znal jen odříkání. Klára se stala jeho první a jedinou ženou. Byla zkušená, střízlivá a dala mu vše, co potřeboval. On se stal vděčným, zavázaným a obětavým manželem, „bobečkem“, „tajtrlíčkem“, jak jej Klára oslovovala. Stal se jediným českým zvěrolékařem ve Slezsku, poté nastoupil funkci starosty. Dílem jeho rukou se stala železniční trať, životní otázka města. Poskytl pozemky a zhotovil cestu k vybudovanému hospodářskému školství, které vyrostlo před jejich očima. Byl strhujícím řečníkem, ze kterého sálaly plameny myšlenek a vůle.

Teta Klára slíbila Janě jiný život, její postava však *rychle ztrácí zdání blahovlnnosti, soucitnosti; rychle nabývá rysů domácího tyrana, který všechny a tvrdě komanduje, který všechno měří a posuzuje svým sobectvím.*¹⁷¹ Vezme situaci ihned do svých rukou, rozkazovačná povaha se projeví při večeři, v den Janina příjezdu. *„Jezte, Jano, jezte! Musíte se brzy hodně spravit a zčervenat jako růže. Budete pít mléko a pracovat na zahrádce a vykvetete jako květina. A podívejte, zůstanete teď trvale s námi, já vám budu raději tykat...Ty mi teď ovšem, Jano, nemůžeš říkat milostivá paní. Jak to uděláme? Budeš mi říkat teto, ano?“*¹⁷²

Těžkým a rozhodným krokem přistoupila k Janě, majetnický ovinula její ramena měkkými pažemi a bledými rty se dotkla její tváře. *„Jana přitiskla tvář na měkkou hrud', celá se stáplí v přívalu vděku a náklonnosti a cítí slzy stoupat z hloubi a povrch, těžké vším, co bylo a co už nebude.“*¹⁷³ Jak ji ujistil u snídaně hlas rezolutní tety Kláry, měla se stát hodnou, skromnou, měšťanskou domácí dcerkou, která se naučí vyšívat, uklízet a bude se starat s tetičkou o domácnost.

V prvních dnech přišla do ložnice právě ve chvíli, kdy Jana česala své dlouhé, nepoddajné, zvlněné a lesklé vlasy. Překvapena nádherou třpytících se pramenů, přistoupila k Janě a vzala hřeben do rukou. *„Hluboko skrytý, nikdy nevolaný, dávno tvrdě spící pud mateřský procítá, burcován vlněním vlasů, které proudí rukama do nitra stárnoucí ženy. Neformulovaný, jen hmatem sdílený pocit plní její tělo: Češu dítě. Češu*

¹⁷¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Jarmila Glazarová, s. 9.

¹⁷² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 19.

¹⁷³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 20.

dítě... Zpod víček kane stružka slz a pevně sevřená ústa zápasí s grimasou pláče. Neboť i v Janě procitlo něco starého a skrytého, když ruka paní pročísla lehce její vlasy. A je to vzpomínka na průsvitnou ruku maminky, která s nevýslovnou opatrností a lehkostí česávala na malé hlavičce Janině to nemožné bohatství vlasů.¹⁷⁴ Z hloubi Janiny duše vyvstávala potřeba něhy a strašná touha sirotka po lásce, kterou ztratila úmrtím matky.

Když Jana poprvé vyjde ven před zraky městečka, všimne si chování jeho obyvatel k tetě Kláře. „Teta zatím vláčí Janu po rynku v láskyplném, ale velitelském stisku. A dívka s úžasem pozoruje nevraživé pohledy, neochotné pozdravy i okázalé přehlížení, s kterým se teta setkává.“¹⁷⁵ Při potkávání lidí přikazovala Klára, koho Jana může pozdravit a s kým se nemá nikdy bavit. Schovanka si všimla chladu a cizoty, které tuto ženu oddělovaly od všech ostatních. Čím déle procházka trvala, tím křečovitější bylo přivíjení dívčina těla. Nechápala, proč se teta od města izoluje a co mohlo způsobit, že v ní kypěla touha po důležitém demonstrování své nové společnosti. „Cítí tuto horoucí touhu staré ženy a slitovně a ochotně se propůjčuje nepochopitelné hře, plné záhad, skličující a smutné.“¹⁷⁶ Když hodina konečně uplyne a rodina se vrátí domů, napětí v tetině obličejí povolí. „To všechno je závist, Jano, všechno závist, časem ti to vysvětlím. Všichni mi závidí. Všichni mi přejí zlé. Ale nic jim to nepomůže. Robert mě má rád. Má mě rád. Závidí mi ho i všechno ostatní.“¹⁷⁷

Teta Klára si byla jistá závistí ostatních lidí, co se týkalo jejího majetku i manžela, který se musel ztotožnit s jejím majetnickým pocitem. Proto se od okolí izolovala a cítila k němu zášť. Vlastnickým způsobem chování a psychickým trýzněním svých blízkých obelhávala samu sebe v tom, že je její život úžasný a že je jako bytost opravdově a vřele milována.

Zatímco Jana dopoledne uklízí a vaří, teta trůní na své židli před domem a sleduje všechno, co se kolem děje. „Nikdo neprojde bez výslechu, ani almužnice. Teta sbírá a nasává zprávy a klípky, nemoci, starosti, lásky šťastné a nešťastné a hlavně hříchy, hříchy, s chtivostí a labužnictvím, nad kterým Jana někdy se zardívá. Ale vždycky

¹⁷⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 23.

¹⁷⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 38.

¹⁷⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 39.

¹⁷⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 39.

omlouvá.¹⁷⁸ Z toho se skládal tetin život. Neměla starostí, dětí, její duševní život byl jednoduchý a bez problémů. Tajně se soužila neoblíbeností u ostatních lidí, ale *teta nehledá vinu u sebe, ta myšlenka ji nenapadne. Je bohatá, je spokojená, má šťastné manželství s krásným a mladým mužem. To je víc než dost příčin pro závist a zášť.*¹⁷⁹

Byla pyšná na svůj život a dělalo jí radost, když se lidé neměli dobře a něco je trápilo. „*Teta poslouchá náruživě. Osudy, zejména zlé, mají pro ni nevýslovné kouzlo. Všude jde všechno špatně. Adolf pije. Blažej má zlou a lakomou ženu. Dvě dívky z této rozvětvené rodiny se zamilovaly do ženatých mužů. Srdce, co chceš víc? Jen u nás je spořádanost a láska.*“¹⁸⁰ Strasti a tajemství druhých si nenechala pro sebe, ale s nepochopitelnou radostí se rozhodla podělit se o ně s celým městečkem. „*Ulička zvučí klepem. Zvěst lítá ode zdi ke zdi, nikde se nezraní o tvrdý kámen, pružná jak z gumy už vylítla z uličky a je majetkem všech... Jana je zdrcena. Ohlušená a oslepená... Jana se třese, neschopná myšlenky, neschopná pohybu. Drobounká, suchá ručka přejede chvějivě její záda. Tetka Karolinka.*“¹⁸¹

Na svém muži byla teta Klára absolutně závislá. Milovala jej, starala se, hýčkala, vlastnila. Byla přesvědčená o tom, že jej zná tak dobře jako sebe a že ani on by bez ní nemohl žít. „*Všecko to, co rád a nerad, co nosí a nenosí, co pozná a co nepozná, vymyslí jen to tetino milující a toužící srdce, aby na sebe nahrnulo povinností a úkolů, aby hýčkalo a otročilo, aby si namluvilo, že jenom doma, jen u své ženy, najde Robert všechno tak, jak býti má.*“¹⁸² Robert všechny tyto tetiny starosti o něj samotného přijímal a trpělivě všechny projevy Klářiny úzkostné projevy lásky a vlastnictví snášel. „*Je to jen pouhý sebeklam neukojitelné lásky, na který otčím dávno přistoupil, aby vlídně vyhověl toužebnému očekávání.*“¹⁸³

Když začne Robert přijíždět na víkendy z Opavy, chce jej Klára mít jen pro sebe. Celý týden na něj osaměle čeká, protože s ním tráví jen dva dny, a on se jí dostatečně nevěnuje. Byl celým jejím životem a ona jej chtěla vlastnit. „*Teta žárí na asketického*

¹⁷⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 45.

¹⁷⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 45.

¹⁸⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 63.

¹⁸¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 80.

¹⁸² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 47.

¹⁸³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 47.

mudrce. Na své židli pod pekařskou zdí píchá zlostně háčkem do krajky a naslouchá, jak houštinou muškátů protéká bez konce mísící se proud dvou hlasů: sípavý stařecký a otčímův volný a hustý, krásný hlas. Přistupuje k oknu. „Ale tož, boběčku, pojď do dom, dy je mi tak teskno. Ja si tež chcu s tebu porozpravjat!“ „Hned, hned.“ „Bobečku, pojď domů, prosím tě!“ „Hned.“ „Bobe, pojď domů!“ Tetin hlas je napjatý, nabit zlostí i pláčem.“¹⁸⁴

S přijetím nového místa přichází i nové závazky. Robert musí odjet na několik měsíců do Prahy, až do jara. Hysterická teta je na pokraji svých sil. Nedokáže žít bez Roberta pět dní v týdnu, myšlenka, že by jej vídala několik dní v měsíci, je pro ni nesnesitelná. Musí se s ní však smířit. Podzimní dny v domě jsou dlouhé a stesk nezná mezí. Teta pátrá po ventilu pro své útrapy. Zaměří se zbylé v domě a trýzní je. Její jedinou radostí jsou dopisy Robertovi, které se píše společně. První stránky vyplní Klára steskem, radami, napomenutím a domácími věcmi, další stránky napíše Jana žertovně, o lidech a událostech městečka. *„Teta pročte mentorsky a beze smyslu pro humor tyto žertovné řádky. Nelítostně jako cenzor vyškrtne slovo Gróóóóáártyk a nad ně napíše krasopisem, plným úmyslu, Grossartig. Co je v tom bezděčné charakteristiky, jak to musí otčímovi mluvit za tisíce slov.“*¹⁸⁵

Na opavskou slavnost se Klára velice těší, protože bude se svým drahocenným mužem a dá celému městu najevo, že Robert patří k ní, že se milují, a že se mají dobře. Trnitou poutí se pro ni stane nevkusný a škrtící klobouk, který zvolí jako doplněk svého vzhledu. Ozdoba *„zlomí její sebejistotu a sebevědomí, promění ji v zmatenou, zpanikařenou, bezmocnou a odpudivou starou ženu. Díky klobouku otčím uspaný zvykem každodennosti poprvé pocítí, že „šaty mají svou důležitost“, a s hrůzou spatří manželku očima těch druhých – „Strašná. Směšná. Ubohá.“*¹⁸⁶ Robert si začal uvědomovat, jak jejich manželství působí a Jana mu dopomohla k závěru, že v tomto svazku ani není šťastný.

¹⁸⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. První díl, s. 76.

¹⁸⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 101.

¹⁸⁶ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama I – Vlčí jáma, s. 35. ISBN 48-022-87.

Ubohá a osamělá Klára sní o Robertovi a Opavě. Jana tráví čas s ní a musí trpět její vrtochy, stížnosti, problémy a strasti. Schovanka je dalším člověkem, kterého stará žena tyranizuje. Robertova neteř, Gerta, stráví v domě jednu noc. Klára se netají nenávistí k celé manželově rodině, neteř však přijme s dokonalým úsměvem. Teta se však chová velice nevhodně, načež se Gerta odebere domů. Lituje osiřelé Jany, která toto musí snášet a která bohužel nemá jiného domova. *„Teta se opět vrací na svůj trůn, a příšerná, bezedná tuň mlčení pohlcuje zas a stahuje dolů a ničí bezmocnou oběť. Po hodině teta promluví: „Postěžovaly jste si spolu, co, s tou falešnou kočkou? Člověk má jen nepřátele kolem sebe a ani doma si není jist.“ „Tetičko, co jsem udělala? Proč se mnou nemluvíte? Vždyť je to opravdu nesnesitelné.“ „Milé dítě, tak ty nevíš co? Opravdu? Tak ti tedy musím říct, že si osvojuješ zvyky, které nemohu trpět. Jsi náladová a zkažíš člověku každou radost.“¹⁸⁷*

Stáří přichází a vybírá si svou oběť. Tetiny dny jsou nyní provázeny srdcetřesením, jak sama nazývá stavy, kdy se stále častěji vrací nepravidelné bušení srdce. Přijala skutečnost, že něco není v pořádku, nicméně tuto chorobu vnímala jen jako krátkodobou nevolnost. Obviňuje z ní Roberta, který ji způsobuje svou nepřítomností. Ve stavu zvýšené podrážděnosti se stala ještě více nesnesitelnou, náladovou, protivnou, zlou, podezřívavou a svárlivou. Nutí služebné i Janu, aby s ní hrály v noci karty, nechápe, že jsou unavení. Schovanka dostává třesavku, kvůli které navštíví doktora. Ten také dochází do domu, protože srdce tety Kláry netluče, jak má. Teta se těší do Opavy na Roberta, přitom Jana nemůže přehlédnout její viditelnou únavu, oteklé nohy a zduřelé oční důlky. Po přečtení Robertova dopisu se zhroutlí Janě k nohám. Záchvat mrtvice způsobila zpráva, že se rodina do Opavy odstěhuje místo na jaře až na podzim, protože Robert nemůže odejít z Prahy. Jana se cítí provinile, teta je nepřičetná: *„V tom je ženská, co by ho v Praze takhle drželo! Já to cítím, vím to, někoho tam má! A dítě. A alimenty. Ale z mých peněz ne! Z mých ne! Za všechno. Tohle za všechno. Kde by byl, nebýt mne a*

¹⁸⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 140.

mých peněz? Ale já se nedám tak lehko. Nedám se zostudit. Ode mne nepůjde, co bude živ!“¹⁸⁸

„K přestavbě scén dochází v závěru, kdy se dům mění v „truchlivé dějiště posledního dějství“ a kdy hojnost a přeplněnost vystřídá pustota interiéru s dřevěnými bednami. Situace stěhování (příprav na stěhování), symbolizující počátek nového života, tedy změnu, je tu v zdůrazněném paradoxu vtažena k procesu beznadějného chátrání a odumírání paní domu.“¹⁸⁹ Klářina panovačnost a neústupnost dotváří její povahu staré královny, která trůní na své židli před domem. V posledních výjevech se tento fakt propojuje s gestem umírající, zchátralé staré ženy, která odmítá opustit své vladařské místo, neboť v něm potvrzuje své postavení.

Celý život se bojí umírání, nemoci, nenávidí hřbitovy. Nyní chce oklamat i smrt. „Teta očividně chřadne. Její rozložitá a statná kostra jako by se zmenšila a schýlila. Nejí téměř. Kůže ve volných a prázdných lalocích ověšuje její tvář, krk, paže. Sedí na svém trůně jako fakir, udržována zpříma a při životě svou fixní ideou.“¹⁹⁰ Všechny věci a bedny do Opavy jsou sbaleny, čeká se jen na Roberta, až svou rodinu odveze do nového domova.

Klářin čas se naplnil, i když se snažila do poslední chvíle uniknout smrti. „Na pohovce, v bezútešném skladišti beden a krámů sedí stín tety Kláry mezi polštáři. Je deset dní po uremickém záchvatu, víc mrtvá než živá. Je však oblečena! Je obuta! Neleží, sedí! Utkvělým instinktem obelstívá smrt. Jak může ke mně přijít, zubatá, když nestůnu? Bez nemoci člověk neumírá. A já jsem v šatech, v botách, a sedím. Umírá se vleže!“¹⁹¹ Hodiny a hodiny seděli u Kláry Jana s Robertem. Poté otčím náhle objal Janu, poděkoval jí a odjel. Doktor přichází večer do domu. „Marně se brání pocitu hrůzy v tomto skladišti beden bez určení místa, v ničí zemi, kterou se prochází smrt.“¹⁹² Uvidí sklíčenou, vyčerpanou, zmučenou Janu, usedne vedle ní a vezme ji za ruku.

¹⁸⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Třetí díl, s. 195.

¹⁸⁹ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama I – Vlčí jáma, s. 34. ISBN 48-022-87.

¹⁹⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Čtvrtý díl, s. 238.

¹⁹¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Čtvrtý díl, s. 241.

¹⁹² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Čtvrtý díl, s. 243.

Další den zemře Robert. Než Jana oznámí tuto zprávu jeho manželce, srdce tety Kláry přestane tlouci.

4.3 Advent

„Román Advent, baladické komorní drama situované převážně na osamělou horskou usedlost, odehrávající se v různých časových rovinách a v prostoru vyhrocených mezilidských vztahů (žena – muž, matka – dítě), dokončila Jarmila Glazarová v říjnu roku 1939.“¹⁹³

Balada byla „původně francouzská forma lyriky, která měla ustálený pořádek veršů a strof: vždy 3 strofy ze 7 až 12 veršů, po nich následovalo závěrečné poslání, které mělo polovinu veršů než prvá část balady. V renesanci to byla oblíbená forma F. Villona (tzv. villonská balada). Balada byla báseň obvykle tragického, dramatického obsahu, u nás J. Neruda ve sbírce *Balady a romance* postupoval nezvykle: některé básně svým obsahem odpovídající spíše romanci nazýval baladami a naopak. Balady v tradičním tvaru a významu psával u nás jako první s vysokou uměleckou úrovní K. J. Erben, jehož *Kytice* je od tradice české balady zcela nedomyšlitelná, později často např. J. Vrchlický.“¹⁹⁴

Glazarová čerpala ze své náklonnosti k Valachům a do *Adventu* proniklo mnohé z charakteristiky valašské vesnice třicátých let, na pozadí jejího sociálního rozvrstvení. Spisovatelka si kladla otázku, jak se takový nuzný život dá vůbec žít a snášet. Tito chudí lidé přijímali svůj úděl, i když byl naplněn převážně nekonečnou dřinou a strádáním. Nejsilněji vnímala projevy, které měnily to, co bylo určeno k lásce, v nechápvavý egoismus, tyranii a pokrytectví. Vnímala tedy zlo a nelidskost v lidech.

„Vlastní příběh románu je zarámován do básnického podobenství „křížové cesty“, kterou hrdinka – gazdina na Javorové – projde v jediné adventní noci, hledajíc svého ztraceného syna.“¹⁹⁵ Román vypovídá o utrpení ženy v prostředí, kde vládne starý řád. Je založený na falešné morálce a ideologii, zastíněné náboženstvím. V tomto místě se odehrává příběh Františky, mladé a svobodné matky, chudé a společensky opovrhované, která svůj těžký úděl řeší sňatkem s bohatým sedlákem, o mnoho let starším vdovcem. Ten

¹⁹³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Chudá přadlena*. 6. Praha: Československý spisovatel, 1989. Doslov, s. 281.

¹⁹⁴ CHALOUPKA, O. Příruční slovník české literatury. Brno: Kma, 2007. s. 39. ISBN 978-80-7309-463-8.

¹⁹⁵ NEJEDLÁ, Jaromíra. *Balada a moderní epika*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1975. Prozaická balada, s. 106.

však nedodrží svůj slib, že se k ní bude chovat jako k milované ženě a ctít ji. Naopak ji ponižuje a zneužívá a román vrcholí scénou, při níž ho nešťastná manželka upálí v seníku, kde jej nachytá s konkubínou.“¹⁹⁶

Dílo, rozdělené do dvaceti tří kapitol, lze pokládat za autorčino nejzralejší. Drama na horské samotě se odehrává v důsledku bezpráví páchaného člověkem na člověku. Téma tragicky nenaplněného ženina údelu je zde koncentrováno v příběh, který slučuje nelidské sociální poměry a ubíjející mezilidské vztahy s osobitým přírodním lyrismem. Tragika matky je udržována živým, barvitým dialogem, který se střídá s hlubokým vnitřním monologem hrdinky. V dokonalé jednotě prolíná svět vnější, svět jevů a činů, s vnitřním světem postav, s duševním rozporem hlavní postavy. Projevují se zde i motivy vidin a přeludů, které jsou motivovány psychickým stavem hlavní postavy.

Baladické stylizace Glazarová dosáhla i kompozičními prostředky, „celý příběh, vyprávěný básnický podmanivým jazykem, je rámcován jedinou úzkostnou nocí, ve které se retrospektivně odvíjí Františčin zmarněný život a která zároveň přinese jeho katastrofické vyvrcholení.“¹⁹⁷ Román je vyprávěn retrospektivně, „děje dvanácti let, nazírané ze zpětného pohledu, jsou v Adventu představeny v průběhu jediné noci, čímž se princip epický (překlenutí několikaletého úseku života) těsně spíná s principem dramatickým (jednota času, místa a děje).“¹⁹⁸ Jediná studená zimní noc vytváří jeviště, „na kterém se odehraje jednak matčino zoufalé hledání dítěte („honička neproměnného průběhu“), jednak její spor – s Bohem (věčností a nekonečností), s lidmi i se sebou samotnou.“¹⁹⁹ „...neboť v této mrazivé noci musí hlas její duše procházet trémovými a šindely s znít nad horami naléhavě a jasně jako zvon. Musí dnes prorazit klenbu nebe a vynutit si sluchu, který se tolik let odvrací od jejího vzývání, proseb a rouhání.“²⁰⁰

¹⁹⁶ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 137. ISBN 80-7243-284-2.

¹⁹⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 11. Praha: Československý spisovatel, 1966. O autorce, s. 183.

¹⁹⁸ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama II – Advent, s. 80. ISBN 48-022-87.

¹⁹⁹ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama II – Advent, s. 85. ISBN 48-022-87.

²⁰⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 16.

Kompoziční dovednost se projevuje také v neustálých obměnách časového a rytmického rozvrhu retrospektiv, které zahrnují vylíčení událostí, útržky dialogů, příhod, střetnutí postav, dominantní momenty nebo dramatické vrcholy. Horská příroda tu lyricky dotváří příběh, je krásná, štedrá, i zlá a krutá. „*Buková houští jsou poseta pupeny, z jejichž tmavorůžových pláštíčků dere se stříbřitě zelený list. Hory se opředou růžovými závoji, ze kterých místy tryská vzhůru mladá zeleň modřínů a bříz. Tmavá moře lesů v údolích se pestří výhonky a jalovce na pastvinách zestrakatěly novým růstem. Korýtka potoků zmizela v pomněnkách, blatouchy, petrklíče a sasanky se houfí v barevné podušky na svěžích loučkách. Noci pronikavě voní, noci kvetoucí a milostné, noci lásky pro zvěř i rostliny i hmyz.*“²⁰¹ Názornost pojetí nemilosrdné přírody a její personifikace líčí smrt Jana z polany. „*Těžkému buku, který ho zasáhl, se nechtělo umírat. Devaterým kořenem pevně přísát k půdě, devaterou větví se sukovitým loktem se zděšen a zsinalý k nebi nad lesem. Kmen ztuhl v kámen před zubem pily. Trhlina řezu se šíří zoufalým šklebem, široká a bolestiplná, šílený a pomstychtivý jícen. Smrtný výkřik stromu zapraská, devatero paží mávne širokým obloukem agonie. V křeči zachytí a drtí dřevorubce. Na povrch pařezů, nerovného a vroubeného bílými třískami na straně pádu, řine devatero přeřatých tepen poslední zpěněnou šťávu. A jak nesou zabitého kolem, skane tam i tmavá krupěj krve. Oběma dokonáno.*“²⁰² Těžký osud Františky je tímto zpečetěn.

Beskydský kraj je v románu zachycen i se svým regionálním nářečím, v této ukázce prokázaném na mluvě sedláka Podešvy: „*Zase pereš? Och ja. Častá pírká holá dírka! V Karlovicích na fojstvju prali edem raz za rok a jaký to byl grunt. A potom naříčeš, že s tebja háby leá. Tobě nenastačí, ty nebudeš do smrt nic mět.*“²⁰³ Objevují se tu obyčeje, které se váží k událostem v kraji. „*Františka odložila srp a po starém zvyku se přežehkala, tichounce šeptajíc: „Bože, chválíme tebe.“ „Héj héj!“ rozlehne se rázem po horách výskot černoooké Stázky. „Héj héj!“ přidají se ostatní „Héj héééj, už nám Pán Bůh*

²⁰¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 29.

²⁰² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 16-17.

²⁰³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 141.

pomohééél!“ Gazda vyndal z košíku láhev kořalky a sklínky a častuje žence. Pijí ženské ulizují, a smějíce se mezi doušky, volají z plných plic.“²⁰⁴

Marie Moravcová ve svých *Uměleckých dokumentech a románech* shrnuje *Advent*: „*Baladicky zabarvený román je totiž jednak básnickým umocněním jedinečného lidského osudu, jenž byl takto vyčleněn z kompaktní kolektivity národopisu, jednak vyjádřením autorčiných představ o principech dobra a zla, ženství a mateřství, o potřebnosti krásy a lásky pro život.“*

František Všetická vyzdvihuje zejména formální stránku románu. „*Prolínání několika časových rovin tragiku Adventu (na rozdíl od Vlčí jámy) stupňuje a umocňuje. Do popředí je tak postavena kategorie času, jež spolu s dalšími komponenty (zejména s barevným principem a finálem) vytváří kompoziční strukturu celého díla.“²⁰⁵ Barevný princip nachází Všetická v charakteristice dvou ústředních ženských postav - Františky a Rozíny. Františka je spojována s černou barvou, Rozína je provázena zelenou a rezavou²⁰⁶.*

Scénárista a režisér Vladimír Vlček zpracoval v roce 1956 stejnojmenný film. Dojemný příběh pěkné, pracovité, ale chudé svobodné matky zaujal diváky.

²⁰⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 111.

²⁰⁵ VŠETICKÁ, František. Román Jarmily Glazarové. In *Tektonika textu: o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. Olomouc: Votobia, 2001, s. 222.

²⁰⁶ tamtéž, s. 225

4.3.1 Františka Plesníková

Svobodná Františka

Retrospektivní vzpomínky hlavní hrdinky umožní nahlédnout do radostí a útrap celého jejího života. Plesníkovi byli chudí lidé a Františka neměla ničeho, ani vlastních šatů do kostela. Když jako nejstarší z devíti dětí vyrostla, její matka bránila chlapcům, kteří se za ní snažili dostat. Zamilovala se do jednoho z nich, Jana z polany. Chodíval k ní v noci, leželi vedle sebe s postelí a bylo jim krásně. Jednoho dne se však mezi nimi něco změnilo. „*Přeplněn milostnou něhou i milostnou krutostí noci, nemůže Jan už jen ležet vedle houně, která tají Františku. Nemůže už jen objímat rukama houni. A Františka, která je nevinná jak třešňový květ, která miluje a zcela nejasně touží ždáním tmavého pestíku v korunce plátků, nebrání tomu, co přijít má.*“²⁰⁷

V Adventu „*náhodná smrt stojí na počátku hrdinčiny křížové cesty. Františčin milý, s nímž by byla prožila chudý, ale družný život, je zabit při práci v lese. Jeho smrt určí Františce strastiplnou dráhu opovrhované „závitky“, svobodné matky, na jejímž konci je nerovný sňatek se starým, chamtivým a pobožnůstkářským sedlákem.*“²⁰⁸ Smrtí Janovou byl narušen přirozený průběh věcí a kolo osudu se mohlo dát do pohybu. Ubohá Františka nemohla nikomu říct pravdu, že nosí pod srdcem jeho dítě. „*Kdybys byl, buku, tiše odešel cestou všeho, co ve svůj čas odejít má, byli by se horalé za čas shovívavě usmívali na kmotry a na babku s červeným mrnětem v nažehleném ranečku před vchodem do sakristie. Velký a selský pan farář se světlýma očima byl by zajisté šibalsky mrkl na babku, ale celá farnost by odpouštějíc přihlížela, jak malého, potichu mečícího pohana žehnáním mění na křesťana, Metoděje Gavlíka.*“²⁰⁹

Františka provinile tajila svůj stav obtahováním boků, jak nejdéle mohla. Když se doslechla o ženě Apoleně, která by jí mohla od ostudy pomoci, vydala se k ní. Bylo však příliš pozdě na zákrok bylinářky. Unavená a smířená ulehá do sena v Apolenině domě.

²⁰⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 30.

²⁰⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 11. Praha: Československý spisovatel, 1966. O autorce, s. 183.

²⁰⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 17.

„A jak se bezbranná pomalu propadá rmutem na černé dno, něco úžasného, nevýslovného zachytí její pád. Pohyb, který neudělala, který se udál v ní. Pohyb, kterým v ní, uvnitř v ní, bylo podáno ochranné stéblo tonoucí duši. Františčino srdce se zastaví, celé nitro se v ztišení úžasu soustředí do vlastního středu, kde se udál div. Františka sepne ruce. Zaposlouchána hluboko do tajemného dění, slavnostně zlekána a tiše vroucí, usne v brlohu kořenářky mezi šváby jak mučednice právě svatořečená, oblitá úsměvem božím a napomenuvší mučidel.“²¹⁰

Matka Plesníková Františku nejprve uhodila, poté ji však vzala na milost. Františka porodila krásného chlapce, Metoděje. Vesničané se na ni dívali s pohrdáním a nikdo o ní nemluvil jinak, než o „závitce“, ženě, která porodila svobodná a bez uvedení otce dítěte. Františka plete punčochy, které prodává na jarmarku, pracuje u zedníků, sbírá jahody, maliny, borůvky, houby, snaží se uživit sebe a svého syna.

Později se Františce naskytla příležitost pracovat u revírnicka, u bezdětných dětí, ve spořádaném a blahobytném domě. Bývala u nich v domě a o sobotách s sebou brala i Metoda. Vlídna paní sledovala každý jeho pohyb. Nebylo jí dopřáno takové štěstí a Františka si uvědomovala, že i jí, závitce, je možno něco závidět.

Chlapec rostl, zůstával u babičky v Mečovém, když Františka pracovala. *„Metod má pět roků. V jeho trestním rejstříku, pro který se Františka tolik napláče, se skví pých vodní, polní i lesní, ublížení na těle Cyrilovi Baculovi, Jinřišce Křenkové, Markovi, Vaškovi, Anně a jiným, ublížení způsobená kameny, poleny, zuby i nehty. Jablka ze školní zahrady na Mečůvce. Zbožná Lucie z Kubáňky, chycená za nohu do oka. Výtržnost v kostele. Jazyk, vyplazený na četníky ze svornosti s ogary Kantorovými, jejichž rodiče mají s četnictvem stálý nemilý společenský styk.“²¹¹* A mnoho jiného, co Františku utvrzovalo v tom, že chlapec potřebuje stálé a pevné vedení, aby se jeho bytost nevydala špatným směrem.

Když se jí začne dvořit bohatý sedlák Jura Podešva z Javorové, *„neprovdaná matka Františka Plesníková, ve snaze zabezpečit budoucnost svému synkovi a vedena touhou po*

²¹⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 33-34.

²¹¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 50.

*společném životě s dítětem, od něhož by se nemusela odlučovat, svolí ke sňatku s bohatým gazdou.*²¹²

Život na Javorové

Františka ví o své společenské vyřazenosti a odsouzení k vyvrženectví, a tak vidí v nabídce starého a bohatého sedláka naději na lepší život pro sebe a svého syna. Neuposlechne ani výstražná znamení - Jurovo přemlouvání připomíná našeptávání ďábla, návštěva sedláka zničí vysněnou představu domova, déšť vyhrává „*strašidelný smuteční pochod*“²¹³, objeví se přízrak Rozíny, která ji pronásleduje až do vsi. Matka a ostatní lidé ji sice od manželství se sedlákem zrazují, prý je něco více mezi Jurou a Rozínou, ale také všichni dobře vědí, že Františka nemá mnoho jiných možností.

Františka si představovala líbezný život na krásném statku. „*V mohutném hnědém trámovi bělostné okenní rámy, zářící okénka a červené muškáty. Ve štítě pod šindeli na bílé desce kozubu nápis švabachem, možná Ku cti a chvále boží postavil Podesswa (snad) Jan (nebo) Jiří Léta Páně tisíc osm set a několik. Nad střechou koruny stromů hájí dům, z jehož komína krouží světlý dým dřeva. To je její domov.*“²¹⁴ Skutečnost jejího vysněného domova se však lišila. Dvůr je plný výmolů, bláta, okenice jsou oprýskané, neveselý pokoj uvnitř.

Svatba Jury Podešvy a Františky Plesníkové nebyla velká a radostná. Jurův syn se ženou se při obřadu začali dovolávat Jurovy mrtvé ženy, báli se, že by je mladá žena mohla připravit o dědictví. Po svatbě odjíždí bryčkou na Javorovou, Jura láskyplně vítá Metoda. Františka je šťastná, má pocit, že sedlák splní sliby o krásném životě tří lidí. Když však přijedou na statek, Jura oznámí, že Metod, jako všichni ogaři, bude spát na hůře. Ještě nikdy její malý syn nespal sám. Františka svolí, ale v noci se jde podívat nahoru. „*V roztřeseném světle se lesknou dvě stružky na Metodových tvářích, které ještě neoschly. Řasy jsou slepeny pláčem. Františka klesne na pelíšek a přitiskne k sobě*

²¹² NEJEDLÁ, Jaromíra. *Balada a moderní epika*. 1. Praha : Československý spisovatel, 1975. Prozaická balada, s. 107.

²¹³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 64.

²¹⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 56.

*osamělého chasníčka, který ji z polosna chytí kolem krku. Líbá ho a líbá, bzučí mu do ucha písničku, ogárek se chruje, usmívá a konečně spí.*²¹⁵

První den se jako žena sedláka rozhodla, že udělá něco, aby se jí v novém domově začalo líbit. Celý den myje stovkou špínu na podlaze a dostane vynadáno. U oběda si sedne Rozína automaticky vedle Jury, na gazdovské místo, a Františka se synem na lávku pro kravaře. Hádka nastane, když Metoděj začne po podlaze cvrkat kuličky. Zlá děvečka si nenechá ujít příležitost: „*Jaja, potrebovali ste sa ženiť,*“ fuká Rozína do ohně, „*včil poslúchajte, jak ogar hrčí kuličkami a co všechno si ešče vyzpoméne. Dobře vám tak! Tak dobre nám tu bylo, tak tichúčko. A včil nám tu bude cuzí baba s ogařískem rozkazovať. A co tu donésla? Nicmak! Nicmatičko!*“²¹⁶

Františka obstarává všechnu práci na statku, chystá snídani, dojí, sype slepicím, krmí selata. Uklízí, upravuje zahrádku na zeleninu, sází, zametá podsínky, síň a kuchyň. Když si poprvé Rozína vymýšlí, aby hanila novou „gazděnu“, Františka vezme Metoda a odchází k matce do Mečové. Jura ji dostihne, rozmlouvá odchod, omlouvá a hájí Rozínu. Nakonec se oba vrátí na Javorovou. Takové situace se opakují několikrát, ať je to kvůli vráceným penězům, které si Františka dovolila vzít Jurovi z kapsy, kvůli tomu, že Metod špatně pásl krávy, nebo že Jura ztratil klíč od svého šuplíku. I když jej našel tam, kde jej sám položil, neuznal křivé obvinění a neomluvil se.

Pro Metoda je na statku všechno nové, objevuje tajná zákoutí, hraje si se zvířaty. Později se mu však začne stýskat po dětech a bezstarostném životě s babičkou. Kdykoli, když nechce pást krávy, něco špatného provede, nebo se mu jen nechce jít nahoru na Javorovou, zůstane u babičky, kam pro něj musí matka přijít. „*Nejkrutěji Františka trpí ve svém mateřství. Zde ztrácí všechno, co mohlo dát jejímu bědnému plahočení vykupující smysl. Františčin synek, v němž bezcitný sedlák vidí jen lacinou pracovní sílu, je vystaven ústrkům a křivdám a roste v odbojnému vzpurníka.*“²¹⁷ Sedlákovi se nepodařilo dostát slibům o šťastné rodině, kvůli kterým šla Františka se synem na Javorovou. Nikdy neměl

²¹⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 77.

²¹⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 83.

²¹⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 11. Praha: Československý spisovatel, 1966. O autorce, s. 183.

Metoda rád, proto si přeje jeho smrt, když se v zimě ztratí, a několikrát nevhodně dodá, že Bůh má vše ve svých rukou a že ví, co dělá.

Jura Podešva je vlastníkem statku, urostlým, starším a bohatým mužem. Největším problémem jeho vztahů je pravděpodobně slabošství, způsobující snadnou ovlivnitelnost ženami. Nechce si zneprátelit ani jednu z nich. Rozínu, na kterou je za ta léta zvyklý, nechce vyhodit, a Františčino rozčilení nad jeho smilněním s děvečkou považuje za zbytečné rozbroje. „*Tolkých řečí pro hlúpost' -. Chlap je raz chlap, - temu ty nerozumíš. „Jak edem to móžeš, taková špinavá, ošklivá, nečistá. „Tož ptaj sa mňa. Já nevím -. Tož dyž ňa neodžéne? Ale tož či je to cosi tak hrozného? Nedělaj zas, nedělaj!*“²¹⁸ Navzdory tomu, že se starý sedlák často odvolává k Bohu, během svého života poruší nejedno z desatera přikázání. Přesto přikazuje Metodovi modlit se. On sám je u lidí považován za jednoho z největších křesťanů, zejména tím, že se dostaví vždy jako první do kostela.

„*Opovrhovaná Františka z „Adventu“ prošla peklem nesmyslného manželství s bigotním sedlákem, který v ní i v jejím dítěti neviděl nic jiného než levnou pracovní sílu.*“²¹⁹ Sedlák Jura se zejména nedokázal postavit Rozíně, která se nesmířila s přítomností jiné ženy, která ji měla nahradit. I když je sedlák Podešva slaboch, dala by se v jeho nitru najít světlá stránka, na rozdíl od Rozíny. Gazda je „*představen v podobě zlidštěnější, pravděpodobně také proto, že se sama hrdinka snažila mít ho ráda a přistoupila na intimní život s ním. Ve chvíli, kdy ještě nevěděla, co ji od něho čeká, si ho ve svých představách vykreslila podle svého naivně zbožného přání.*“²²⁰ Nicméně i Juru posléze provází odpudivá a charakteristika, která vrcholí v závěrečné části románu. Vdovec jí naslibuje mnoho, ale udělá z ní otroka na svém horském statku, „*nepřiznáváje jí ani postavení právoplatné manželky, nerespektuje ani její ženský a mateřský cit, neoceňuje ani její pracovní svědomitost a její vůli být dobrou ženou i dobrou hospodyní.*“²²¹

²¹⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 142.

²¹⁹ PETŘÍČEK, Miroslav. Nad poválečnou tvorbou Jarmily Glazarové. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1960, 10, s. 108.

²²⁰ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama II – Advent, s. 86. ISBN 48-022-87.

²²¹ BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1979. Advent, s 71.

Podle Jiřího Hájka to, co se postaví mezi Františku a jejího muže, „není jen Jurova slabošská závislost na Róze, stárnoucí služce, která si na statku navykla gazdovat: je to celá jeho psychologie vlastníka, neomezeného, bezohledného pána, který si vytváří i k nejbližším lidem vztah podle toho, jak prospívají jeho bezprostředním zájmům.“²²² Je jí zcela, jemu a Františce se díky tomu nikdy nepodařilo najít k sobě cestu. Je jisté, že celý dramatický a emocionální příběh mohl mít jiný konec, kdyby Rozína nebyla na statku.

Hrdinku nečekalo na statku nic, o čem snila, našla jen utrpení, trápení, fyzickou i psychickou bolest. O duševním soužení se dozvídáme z jejích vnitřních monologů, to fyzické je viditelné na Františčině těle. „Při kopání bramborů rozpraskaly Františce ruce. Pak přišly kvaky, pak práce s podlahami. Ruce se nehojí, naopak, hluboké jizvy zejí na prstech a v dlaních pod palci, krvácejí vždy nanovo, bolí a překážejí, protože o ně každou chvíli něčím zavadí. Nejhuř je ráno, když rány po noci poněkud zaschly a prvním pohybem prstů se nově rozevírají. Františka trpí. Její obličej se co chvíli zkriví bolestí. Rozína pase po každém nezadržitelném stonu a povzdechu a běhá žalovat.“²²³

Františka svého syna Metudka nadevše miluje a chtěla mu dát to, co ona sama jako dítě neměla. Metoděj však vyrůstal v očích Jurových jako nezbedný a zbytečný kravař, který si nezasloužil ničeho. Nerozuměl Metodovu toulání, kradežím a lhaní, ale malý chlapec nebyl na statku rád. Chtěl, aby jeho maminka nemusela plakat, aby nemuseli být se zlou Rozínou, která je nenáviděla. Někdy se domů nevracel několik dní. „Bilancování, rozdírání nitra znovuprožitím trpkých a drásavých příhod a událostí, je totiž součástí přítomného sporu – pře se světem, s Bohem i se sebou samým.“²²⁴ Poté se kál a bylo mu líto, že jeho matka byla na vině a dostala vynadáno, že má tak neschopného syna. „Čím víc Františka usiluje o to, aby se k ní vnitřně vrátil, tím víc se jí vzdaluje. Tak je Františka zrazena i ve své mateřské lásce a její skromná představa životního cíle definitivně ztroskotává.“²²⁵

²²² HÁJEK, Jiří . Jarmila Glazarová. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1961, 9, s. 51.

²²³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 124.

²²⁴ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama II – Advent, s. 82. ISBN 48-022-87.

²²⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 11. Praha: Československý spisovatel, 1966. O autorce, s. 183.

V románu se jedná také o při. „*Je to spor nešťastné matky, která hledala zabezpečení pro svého nemanželského synka, se vším, co obrátilo její předpoklady ke štěstí opačným směrem, k trvalému zklamání, k řadě katastrof.*“²²⁶ Tato řada na sebe navazujících katastrof stejně jako řada vzápětí následujících pokusech o smír, o harmonizaci rozporů, se pro Františku stává řadou argumentů pro a proti v jejím vnitřním sporu. Její rouhání podněcuje odpudivé projevy náboženského pokrytectví hospodáře Podešvy. Víra přestává být hlubokým existenciálním prožitkem a deformuje se na pouhou demonstraci, na bezmyšlenkovitost slov a gest.

Metoděj ukradne Jurovi hodinky a prodá je. Ví, že udělal špatnou věc, a tak uteče. Jako už tolikrát. Není po něm ovšem ani stopy. Františka syna zbožňuje, ale ve chvíli naprostého zoufalství přemýšlí o něčem, čeho vzápětí lituje: „*Stál vůbec ten Metod za všechno, co se s ní dalo od chvíle jeho početí?*“²²⁷ Františka zoufale v mrazivých nocích prohledává všechny části statku, jen aby našla Metoda. Dívá se do jeho oblíbených úkrytů, v seníku opatrně našlapuje čekajíc, že ucítí pod nohama odpor, u řezačky, u dřevníku, v chlévě u krav, býka, koně a slepic.

Chce se naposledy pokusit přemluvit Juru k odhodlání, k propuštění Rozíny a k začátku nového a šťastného společného života. Její počínání si však Podešva vysvětlí svým vlastním, mužským způsobem. Jura se naštve, protože Františka chce mluvit o synovi: „*Tož ňa pusť! Pod' si lehnout a potom mňa přitísni, ale ne včil, v šatech. A pověď mi cosi jinšího než věčně budúcne o tem chachařisku. Ten smrad mi už leze krkem! Och, to by byl odpočinek, to by byla múdrost' prozřetelnosti, dyby si ho tak Pán Bůh k sobě vzal.*“²²⁸ Toto je moment zvratu všech událostí a Františčina počínání. Je odhodlaná najít Metoda za každou cenu a skoncovat se starým životem plným urážek a týrání.

Vzpouira se probudí ve Františce, je jí dost naštřádané za ta léta. Při nadávkách určených Jurovi a poté i Rozíně, která se křikem vzbudí, nechá Františka vyplynout na povrch všechny pocity a myšlenky, doposud nevyslovené nahlas. „*Od první chvíle si ho nenáviděl. Od první chvíle si ho jen trýznil. Tys ho vyhánal z domu, bál sa tvé nenávisti a*

²²⁶ BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1979. Advent, s. 79.

²²⁷ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 43.

²²⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 190.

tvého vzteku. Kolik nadávek od tebe slyšel? A kolik dobrých slov? A metle Rozíně si dovolil, aby ho trýznila! Metle Rozíně si dovolil, aby si z nás tropila smích! Díval ses a mlčel, dyž si dělala smích z našich bolestí, z našeho chodění a z naší řeči. Mně si chcěl přísahat, že s nů nic nemáš, a spíš s nů do dneška. Mně si sliboval, že budeš mět Metuda jako vlastního, a co si s ním dělal? Lhářu! Ešče včil čekáš, že ti tvůj Pán Bůh pomože ovary zabít. Ale Metud žije. Metud žije! Však já ho najdu!“²²⁹

Jura je naprosto neschopný slova, sedí na posteli a užasle sleduje počínání své ženy. Františka volá svého syna, přehrabuje stelivo, všude vidí preludy Metoda, který čeká na její a Jurovu ránu. Tichým a nesvým hlasem přičítá vinu i Rozíně, která se zarazí před cizí tváří a cizíma očima. Oba zpovzdálí vyděšeně sledují, jak ve chlévě vysypává koše, rozmetává dříví, hledá na hůře. Vidina Metoda, jak se jí svalil v kuchyni k nohám, napolo vykrvácený. Rozřízl si o kosu všech pět prstů a chodidlo. Bylo to po výprasku a on se bál odběhnout od krav. Když už nemohl ani chodit, kutálel se za kravami. To dodává Františce další sílu najít svého milovaného Metudka. „Metude, Metude, ach žij, žij, všechno bude jiné, všechno sa změní, odejdeme spolu, už nikdy sa nevrátíme sem, už nikdy ne, edem žij!“ Pojednou Františka umlkne. Pod jejíma nohama se pohnulo tělo. Ustrne na chvíli. Sehne se. Poklekne a odhazuje seno. Ach, hlava, hlavička, ach, ramena! Je živý, dýchá. Jako po každé, pěsti zařaté, ty zkrěhlé pěstičky, sevřené na prsou vedle sebe. Z očí se proudem hrnou slzy a ze zkrivených úst vzlykot... „Maminko,“ vzlyká, „já sem ťa slyšel. Neplač už, neplač, neplač, maminko. Všecko sem slyšel, ty si mňa, maminko, přešla už dvakrát. Och, maminko, už nikdy, věř mi to, už nikdy ne!“²³⁰ Františka podebere Metodova záda a posadí ho. Je zkrěhlý a vysílený. Přivine jej k sobě a beze slova jím kolébá ve své náruči.

„Potom povstane a těžce zvedne chlapce ze sena. Uchopí lucernu. A jak pozdvihne světlo, spatří v červené záři naproti sobě dvě hlavy na seně, dva obličejy s polekanýma očima a s ústy otevřenými. Ta stará ohyzdná vidina! Františka se rozpráhne a hodí lucernu do sena směrem k přeludu.“²³¹ Vyběhla ze seníku a zasunula za sebou závoru.

²²⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 190.

²³⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 193.

²³¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 194.

Neslyšela zděšený výkřik dvou živých a skutečných úst. Doklopýtá s Metodem k posteli, zahřívá tělíčko, líbá a vine je k sobě. „A Metod, oči zavřené, soustředěn pouze na nevyšlovné dění v svém srdci, objímá její krk sevřením, naplněným láskou a prosbami a podivně mužným slibem.“²³²

„Tento akt vzpoury je významným posunem v díle Jarmily Glazarové a naznačuje její příklon k revolučnímu řešení krizových společenských situací.“²³³

Věčné spory dvou žen

Rozína dostala svůj neradostný vzhled i povahu do vínku od Boha. „Co zkusila za školní léta, co sama sobě nastrojila svízelnou svou povahou, nutkavě štvána do záporů a svárů. Je to jistě výjimečný a smutný osud, je-li dítě vyřadeno z pospolitosti ostatních, je-li s dětskou důsledností, která nepomíjí a neomlouvá, trestáno za provinění a vháněno do mstivosti, do zloby a osamělé nenávisti.“²³⁴ Je hubatá, nepěkná a vyhublá žena. Již ve škole byla protivnou žalobnicí a donašečkou, kterou ostatní nenáviděli. Zvykla si však na to, že byla jedenáct let na statku sama s Jurou, a že mu byla vždy nápomocná v každé záležitosti, a začala se považovat za „gazděnu“. Její postava není natolik propracovaná jako Františčina, nedozvídáme se o její vnitřní psychice, vnímáme ji pouze jako zlou a podlou starší ženu.

První zmínka o této ženě se v románu objeví v den Františčiny návštěvy na Javorové. Františka stojí s Jurou v objetí u okna. „Dveře se otevrou, vchází dlouhá a kostnatá žena ve vlňáku. Škubne sebou zasažena a vyjevené oči, ze kterých zděšený úžas vysmýčl ducha i myšlenku, upírá na dvojici. Tvář pod pihami zezelená a ústa civějí otevřena.“²³⁵ Františka se setká s „planoucím pohledem hada, břitkým a záštiplným, s čišící nenávistí, která ji protkne a přibije na místě.“²³⁶

²³² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 194.

²³³ PERNES, Jiří. *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. Národní umělkyně, s. 137. ISBN 80-7243-284-2.

²³⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 186.

²³⁵ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 62.

²³⁶ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 62.

Na Javorové je Františka služkou, která dře víc, než dřív. Bez odměny a bez ocenění, ale zato s manželovými ponižujícími urážkami a poučováním o pokoře před Bohem i před mužem. Co více, „*musí trpět urážky a schválnosti sluzky Rozíny, která si drze hájí své místo na statku jako nestoudná souložnice gazdova a jako laciná pracovní síla.*“²³⁷

I přes Františčinu prosbu o propuštění Rozíny, Jura nepovolil. Pod záminkou, že jí nikdy nevyplácel mzdu a slíbil, že u něj bude moci zůstat až do smrti, pro ni na statku vydobyl místo. Když byla Františka u Jury poprvé, musela na statku kvůli dešti přespát. Rozína ji to ráno pronásledovala až do vesnice. „*Ty nehaňbo, byla si na bulačce, co, zavítka, máš málo na jednom mamlasovi, styd' sa!*“²³⁸ Volala na kolemjdoucí a bušila na skla oken: „*Héj, héj, viděli ste buďača? To mňél gazda buďača dnes v noci, závitka Plesníková přilezla za ním na Javorovú, vid'éli ste ju?*“²³⁹

Rozína využije Františčinu otázku, týkající se pečení chleba, ve svůj prospěch. Když jde kolem drátař Slovák, volá na něj děvečka: „*Vítaj, Ondro. Dľúhos už u nás nebyl. A ani nechod', nic bys nedostal. Je tady nová gazdĕna, snád' už víš. To není jak za nebožky nebo za mňa. Ta nedá nic a vyžene. Můžeš to všude řeknúť. A taky pověz, že neumí napéc chleba. A hľad' sa ztratit, než ťa uhlédne.*“²⁴⁰ Františka si stěžuje Jurovi. Rozína se však chová, jakoby se nic nestalo a tvrdí, že si Františka vymýšlí a že říkala, že Jura má chromé koně. Sedlák se na Františku a syna osočí, načež oba odejdou. Jura je však dostihne u kříže a obhajuje Rozínu.

Rozína se snažila ze všech sil ztrpčít Františce a Metodovi každý den na statku. Poštvala proti nim sedláka, vymýšlela si, ale nic je nepřimĕlo ze statku odejít. Chovala se drze k Františce i k Jurovi. „*V kuchyni rozsvítí svítlnu třískou z hučících kamen, ukrojí skývu chleba, přehodí vľňák a jde odvázat psa. „Dočkaj ňa, idu s tebe.“ V své beranici a v kožiše hrabe se gazda z podsínku. Za bílou mříží komory mihne se ve tmĕ zelená tvář. „Héj, by tam, héj, idú si na špacír! Kdo nanosí vody?*“²⁴¹

²³⁷ BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1979. Advent, s 71.

²³⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 66.

²³⁹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 67.

²⁴⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 88.

²⁴¹ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 14.

Žárlivá Rozína chtěla Františku sedlákovu ukázat ve špatném světle. Františka se právě chystala péci a vytápěla pec. Odběhla jen na sň pro putnu vody, „a Rozína už využila té chvílky. Vykutala žhavý oharek z vatry a shodila jej do řezin, které přihrnula pod pécku. Okamžik ještě a mohlo začít hořet. „Co děláš u tej pece!“ „Hasím, ty trúbo! Ty si gazděna, vyhodí oharek a ide. Dyby náhodú nepřibjéhla, už hořélo. Jaja! To je čert vápeníkem!“²⁴²

Obě ženy se jeví jako sokyně, které hájí své místo na statku. Rozína obhazuje své postavení služky, které ovšem sama vnímá tak, jakoby ona byla manželkou sedláka, která má právo o všem rozhodovat. Františka bojuje o své místo vedle Jury, které do té doby zdánlivě patřilo Rozíně. Děvečka však neustále a beze změny zaujímá místo u stolu, které patří Jurově ženě, načež Františka potupně zaujímá lávku pro kravaře. Rozína má také přislíbenou část majetku, protože jí Jura nevyplácí mzdu, oproti tomu Františka nemá zajištěnou budoucnost ani pro sebe, ani pro svého syna.

5 Závěr

Jarmila Glazarová se ve své tvorbě zabývala psychologí a osudem žen. *Roky v kruhu*, *Vlčí jáma* i *Advent* mají společné rysy, které se v románech objevují. Základním je postava mladé ženy, která se stává hlavní hrdinou. Všechny tři se ocitají v nepříjemné a obtížné životní situaci, s jejímž řešením si neví rady.

Glazarová z *Roků v kruhu* i Jana z *Vlčí jámy* jsou ženy, které nemají domov, proto jsou za jeho náhlé nabytí bezmezně vděčné. Byť je to na úkor rozvíjení vlastní osobnosti. „*Určité náznaky příbuzenství spisovatelky s románovou hrdinkou jsou obsaženy v poznámkách o její osiřelosti a válečném dětství.*“²⁴³ Doktor Podivínský poskytne Glazarové domov a nabídne jí život ženy v domácnosti. Na svém muži je hrdinka

²⁴² GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. s. 124.

²⁴³ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama I – Vlčí jáma, s. 41. ISBN 48-022-87.

existenčně závislá, což se projeví na konci románové kroniky, kdy po smrti doktora už dům není jejím domovem a opouští dům vyprázdněný stěhováním.

Šanci na nový život má také mladá schovanka Jana, která se do rodiny Rýdlových dostane jako nemocná a vyhublá dívka poznamenaná krutou minulostí. Trýznění však způsobí, že z domu odchází v mnohem horším stavu, než v jakém se do něj dostala. Naprosto vyčerpaná žena již nemá sílu pokračovat v normálním životě, který teta Klára přivedla do hrůzostrašných dimenzí. Jana žila v iluzi nového šťastného domova, ze kterého se stalo vězení, a ve kterém se souží. Téměř psychicky narušenou ji vysvobodí až tetina smrt a lékařova záchrana. Zničení domova se v závěru dokonává – stává se skladištěm, „*ničí zemí, po níž se prochází smrt.*“²⁴⁴

Vidina domova je důležitá také pro Františku, která však v *Adventu* touží hlavně po muži, který by ji k sobě přijal i s jejím synem Metodem. Tato žena však, narozdíl od Jarmily a Jany, nenachází v místě ani jedinou radost.

Motiv muže, lékaře, jako člověka zachraňujícího život lidem, v těchto dvou románech také není náhodný. „*K biografii autorky poukazuje i figura staršího chápavého lékaře, jenž překypuje láskou k přírodě a zvířatům a obětavostí k lidem a přichází v pravou chvíli s nabídkou lásky, nikoliv lásky ničivé, ale bezpečné a povznášející...Podstatnější pro příbuzenství s vypravěčkou jsou však vlastnosti, jimiž byla Jana vybavena – smyslová vnímavost, až přecitlivělost, již zmíněná schopnost číst z předmětů a obydlí a lidech a jejich životech, intenzita citových reakcí, zjiřřená obrazotvornost.*“²⁴⁵

Vlčí jáma byla na rozdíl od *Roků v kruhu* napsána po zákonu umělecké fikce, ale „*opět autorka vycházela z vlastní zkušenosti a dokonce i osobních zážitků, vážících se pravděpodobně k dosti zamlženému úseku jejího pobytu v Klímkovicích v letech 1919-1922, tj. před sňatkem s doktorem Podivínským.*“²⁴⁶ Dvě maloměstské domácnosti, dějiště obou próz, „*jsou do důsledku kontrastní (domov - past), svět, jenž se rozprostírá za hranicemi*

²⁴⁴ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Čtvrtý díl, s. 243.

²⁴⁵ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama I – Vlčí jáma, s. 41. ISBN 48-022-87.

²⁴⁶ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 15. ISBN 48-022-87.

onoho dějiště, je týž – typické městečko opavského Slezska. Kromě tohoto mají romány společné také zabarvení titulů, které evokují pocit nesvobody a pasti.²⁴⁷

Se samotnou podstatou „života v kruhu“ souviselo i neustálé znovuobjevování něčeho nového na důvěrně známém. Člověk s jistým prostorovým omezením se setkává se stále stejnými místy a objekty, a je tedy veden k tomu, aby čerpal z nepatrných změn, běžným pohledem nezachytitelných. Hrdinka *Roků v kruhu* absolvovala stále stejné cesty do sousedních vesnic, a přece ji nikdy neomrzely. Touto schopností je obdařena i Jana z *Vlčí jámy*, která dodá studentům tetky Karolinky chuť k cestě ze školy, která nikdy není nudná a stejná. „*Nikdy není stejná, Vlasto, musíš se umět dívat. Pokaždé je něco nového a jiného. Teď opadalo listí do příkopů a stromy jsou holé. Cesta je blátivá a nikam nevidíš pro samou mlhu. Ale ty si říkáš, že stromy jdou spat, i krtkové a myši a křečkové...Půjdeš za týden a pod nohama ti budou chrastit kalužiny jako sklo. Každá zvoní jinak, zhluboka i vysoko jako zvonky. V drátech nad cestou vítr hraje docela novou píseň...Půjdeš za týden a bude ležet sníh...Budou tě pálit tváře a taška bude těžká ve zmrzlých rukou. Budeš si pískat, protože ticho je příliš veliké.*“²⁴⁸

S důvěrně známými záležitostmi hrdinek těchto dvou románů je spojena pracovní náplň dnů, které se stávají zažitými stereotypy. Jana dostává nabídku práce v časopise pro rolnickou mládež v Opavě, jenž plánuje Robert založit. Mohla by psát podobně zajímavě a vtipně, jako píše dopisy svému otčímovi. Tím by se vymanila z kruhu vyšívání, pravidelných procházek s tetou, vaření a starosti o dům. Hrdinka *Roků v kruhu* tuto možnost vysvobození nemá, pro ni je celý život v manželství založen na péči o domácnost a všestranné podpoře manžela.

Všechny tři ženy jsou spjaty věkově a společensky nerovným manželstvím, i když ve *Vlčí jámě* nedošlo k manželskému svazku mezi Janou a otčímem, ale mezi Robertem a Klárou. Věkový rozdíl dvou lidí v románu zase způsoboval, že tu již od začátku svazku byla vidina dřívější smrti jednoho z partnerů. Starší generace mohla taktéž mít názory lišící se od těch modernějších. Společensky nerovné manželství mělo za následek

²⁴⁷ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Prolog a první etapa, s. 16. ISBN 48-022-87.

²⁴⁸ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. Druhý díl, s. 131-132.

vděčnost a odevzdanost partnerovi, což ale nebylo nutně doprovázeno láskou. „*V Rocích v kruhu je to láska milostná, čistá a opravdová, ve Vlčí jámě láska nenaplněná a v Adventu jde především o lásku mateřskou.*“²⁴⁹

Jura Podešva vidí pracovitou, krásnou, šikovnou Františku, jak se zbytečně namáhá uklízením, místo aby dělala užitečnější věci. Svou vlastní ženu nechá trápit děvečkou Rozínou bez vlastního a rozhodného zakročení. Doktor Podivínský se stává opakem sedláka. Žasl, co všechno jsou ženy schopny snést, a z čeho zase povstanou ke své dřině. Byly to ženy s těžkým údělem, které našly u Podivínského útočiště. „*Ženy mužů, kteří věčně stáli pod hrozbou a ve stínu smrti v hlubokých dolech. Mužů, kteří ze zvyku pravidelně nebo z chlapského kamarádství občas propíjely i své mzdy. Ženy alkoholiků, kteří nemilosrdně bili a plodili dítě za dítětem. Ženy, které v zoufalém nedostatku, aby se děti v jizbě zahřály, vytrhávaly plot kolem chalupy, plaňku za plaňkou a topily jimi. Které pracovaly, šily, vyšívaly, posluhovaly a nechávaly se ztlouci. Daly se sekerou zahnat na celé dny na půdu, aniž křičely o pomoc, aby potom v pokorné tuposti přijímaly, nosily pod srdcem a rodily postupně devět, deset, dvanáct i třináct dětí. Táta se nad nimi v hlubokém soucitu skláněl a pomáhal.*“²⁵⁰

Společným rysem všech tří románů je v neposlední řadě také smrt. „*Smrt coby deus ex machina zasahuje tedy ve Vlčí jámě stejně nečekaně a všemocně jako v předcházejících Rocích v kruhu a následujícím Adventu.*“²⁵¹ Jejím prostřednictvím dochází k vyřešení komplikovaných situací. Hrdinka *Roků v kruhu* žila ve zdánlivě šťastném manželství, které s přicházející tragédií končí. Její život se však posléze začne ubírat jiným směrem, který poprvé dá prostor hrdince jako samostatné bytosti.

Jana, Jarmila ani Františka nebyly šťastné. Jediná Františka se však rozhodla toto změnit, a proto je až třetí spisovatelčin román „*poprvé příběh vzpoury. Tento příběh se už odehrává velmi daleko od skleníkového světa maloměšťanských domácností, v němž*

²⁴⁹ PALÁNOVÁ, Kateřina. *Ženské postavy v dílech Jarmily Glazarové Roky v kruhu, Vlčí jáma a Advent*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2009. Vedoucí diplomové práce doc PhDr. Jiří Kudrnáč, CSc., Mrg. Darina Lukášová. s. 49.

²⁵⁰ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Jaro, s. 98.

²⁵¹ MRAVCOVÁ, Marie. *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. Románové komorní drama I – Vlčí jáma, s. 37. ISBN 48-022-87.

žily hlavní postavy předchozích dvou knih. Je to příběh vzpoury zmučeného mateřského srdce, které je s to postavit se pro záchranu svého dítěte proti celému světu.“²⁵²

Romány zhodnocuje Jiří Hájek v doslovu *Roků v kruhu*: „Na pozadí těchto knih, jež kladou vždy v širším společenském kontextu základní otázku údělu ženy v třídní společnosti, vystupuje stále určitěji představa rozhodujících životních hodnot, které přetrvávají vnější výkyvy a proměny, hodnot, které by byly bezpečnější než všechna chvilková vzplanutí.“²⁵³

6 Použitá literatura

6.1 Knižní literatura

1. APPIGNANESI, Richard; ZARATE, Oscar. *Freud*. 1. Praha : Portál, s.r.o., 2004. 180 s. ISBN 80-7178-850-3.
2. BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. 2. Praha : Portál, 2007. s. 132, 324. ISBN 978-80-7367-284-3.
3. BURIÁNEK, František. *Inspirace domova*. 1. Hradec Králové: Kruh, 1988. 123 s.
4. BURIÁNEK, František. *Jarmila Glazarová*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1979. 152 s.
5. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 3. Praha: Československý spisovatel, 1958. 198 s.
6. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Advent*. 11. Praha: Československý spisovatel, 1966. 192 s.
7. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Chudá přadlena*. 6. Praha: Československý spisovatel, 1989. Doslov, s. 281-293.
8. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Chudá přadlena*. 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961. s. 225-227.
9. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Místopis srdce*. 1. Praha: Albatros, 1973. 161 s.
10. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Píseň o rodné zemi*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960. 264 s.
11. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. 326 s.
12. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 8. Praha: Československý spisovatel, 1981. 256 s.
13. GLAZAROVÁ, Jarmila. *Vlčí jáma*. 9. Praha: Československý spisovatel, 1986. Doslov, s. 221-229.
14. HAVELKOVÁ, Hana. *Lidská práva, ženy a společnost*. 1. Praha: Evropské středisko UNESCO pro výchovu k lidským právům, 1992. 96 s. ISBN 80-901221-0-8.
15. CHALOUPKA, O. *Příruční slovník české literatury*. Brno: Kma, 2007. s. 39. ISBN

²⁵² HÁJEK, Jiří . Jarmila Glazarová. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1961, 9, s. 51.

²⁵³ GLAZAROVÁ, Jarmila. *Roky v kruhu*. 13. Praha: Československý spisovatel, 1967. Doslov, s. 324.

978-80-7309-463-8.

16. FRANTIŠEK, Všeticka. *Tektonika textu : o kompoziční výstavbě české prózy třicátých let 20. století*. 1. Olomouc: Votobia, 2001. Román Jarmily Glazarové.
17. MENCLOVÁ, Věra a kol. *Slovník českých spisovatelů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000.
18. MRAVCOVÁ, Marie . *Umělecké dokumenty a romány: Zrod a tvar čtyř prozaických děl Jarmily Glazarové 1936-1940*. 1. Ostrava: Profil, 1987. 116 s. ISBN 48-022-87.
19. NEJEDLÁ, Jaromíra . *Balada a moderní epika*. 1. Praha : Československý spisovatel, 1975. Prozaická balada, s. 106-113.
20. OKRESNÍ LIDOVÁ KNIHOVNA V OLOMOUCI. *Jarmila Glazarová: Malá bibliografie k šedesátinám velké spisovatelky*. Olomouc: Okresní lidová knihovna v Olomouci. 3 s.
21. PACOVSKÝ, Jaroslav. *Český ráj*. 1. Praha : Olympia, 1970. Úvod, s. 183-184.
22. PALÁNOVÁ, Kateřina. *Ženské postavy v dílech Jarmily Glazarové Roky v kruhu, Vlčí jáma a Advent*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2009. Vedoucí diplomové práce doc PhDr. Jiří Kudrnáč, CSc., Mrg. Darina Lukášová
23. PERNES, Jiří . *Komunistky s fanatismem v srdci*. 1. Praha: Brána, 2006. 240 s. ISBN 80-7243-284-2.
24. Ústav pro československou literaturu ČSAV. *Slovník českých spisovatelů*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1964. s. 429.
25. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 1, A-G*. Vedoucí redaktor Vladimír Forst. 1. vyd. Praha: Academia, 1985.

6.2 Novinové články

1. BENEŠ, K.J. Román životní pohody. *Panorama*. 1936, 8, s. 123.
2. BĚLÁK, Ervín. Odchod z kruhu do života. *Obrana lid: Ústřední orgán ministerstva národní obrany*. 14. ledna 1967, 26, 2, s. 7.
3. GLAZAROVÁ, Jarmila. Nad procesem. *Rudé právo: Ústřední orgán Komunistické strany Československa*. 11. června 1950, 30, 138, s. 4. ISSN 0032-6569.
4. GLAZAROVÁ, Jarmila. O mé knize. *Panorama*. 1936, 9, s. 138.
5. HÁJEK, Jiří . Jarmila Glazarová. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1961, 9, s. 50-53.
6. PETŘÍČEK, Miroslav. Nad poválečnou tvorbou Jarmily Glazarové. *Plamen: měsíčník pro literaturu, umění a život*. 1960, 10, s. 108-109.
7. PETŘÍČEK, Miroslav. Malé zamyšlení nad významným dílem. *Nový život: měsíčník Svazu československých spisovatelů*. 1956, 10, s. 1033-1036.

6.3 Internetové články

1. DOLEŽALOVÁ, Markéta. *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 2009 [cit. 2010-04-17]. Projekty. Dostupné z WWW: <<http://www.ustrcr.cz/cs/milada-horakova>>.